

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS

2008

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS

2008

SAĪŠINĀJUMI

ASV – Amerikas Savienotās Valstis
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
DENOS – LCD vērtspapīru norēķinu sistēma
DVP – *delivery versus payment*; piegāde pret samaksu
ECB – Eiropas Centrālā banka
EKS – Latvijas Bankas elektroniskā klīringa sistēma
ES – Eiropas Savienība
ES15 valstis – valstis, kuras ietilpa ES pirms 2004. gada 1. maija
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija
FRS – ASV Federālo rezervju sistēma
GAP – pārcenošanas starpība jeb PJA un PJS starpība
IKP – iekšzemes kopprodukts
INK – ienākumus nenesošie kredīti
KPR – kapitāla pietiekamības rādītājs
LCD – Latvijas Centrālais depozītaris
lr – likviditātes rādītājs
LTV – *loan to value*; kredīta atlikuma un nodrošinājuma vērtības attiecība
MFI – monetārā finanšu iestāde
NFS – nebanku finanšu sektors
PJA – pret procentu likmju pārmaiņām jutīgie aktīvi
PJS – pret procentu likmju pārmaiņām jutīgās saistības
ROA – aktīvu atdeva
ROE – kapitāla atdeva
RSA – riska svērtie aktīvi
SAMS – Latvijas Bankas starpbanku automatizētā maksājumu sistēma
SVF – Starptautiskais Valūtas fonds
VaR – *Value-at-Risk*; maksimālie gaidāmie zaudējumi noteiktā laika posmā ar noteiktu varbūtību
VNS – Latvijas Bankas vērtspapīru norēķinu sistēma

Apreķinot ROE, KPR, pirmā līmeņa KPR, atklāto valūtas pozīciju, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas noteikto likviditātes rādītāju, kā arī likviditātes un kredītriska stresa testu rezultātus un valūtas un procentu likmju riska jutīguma analīzes rezultātus, netiek iekļauti Latvijas Republikā reģistrēto ārvalstu banku filiāļu dati.

Izdevumā "Finanšu Stabilitātes Pārskats" izmantoti Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, Latvijas Centrālā depozītarīja, Reuters, Bloomberg, SIA "Latios", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia", SIA "Balsts", SIA "Arco Real Estate", Eiropas Centrālās bankas, Eurostat, Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas, Valsts Zemes dienesta, Latvijas Republikas Valsts kases un Latvijas Bankas dati.

Grafiskos attēlus sagatavojot, izmantoti Reuters (1. att.), Bloomberg (2. att.), Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas (1.1. att.), Valsts Zemes dienesta, SIA "Latios", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia", SIA "Balsts", SIA "Arco Real Estate" (1.2. att.), Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes (1.3., 1.4. un 13.–18. att.), SIA "Latios" (1.4. att.), SIA "MG Media" (1.5.–1.7. att.), Latvijas Bankas (1.6., 1.7., 5.–10., 19., 20., 22., 23., 32.–33., 40.–42., 53. un 58.–65. att.), attiecīgo valstu centrālo banku un Eiropas Centrālās bankas (3. un 4. att.), Latvijas Bankas veiktās banku aptaujas par kredītēšanu (4.1.–4.4. att.), Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (11., 12., 24.–31., 43.–45., 50. un 57. att.), Eiropas Centrālās bankas (21. att.), Eurostat (21. att.), Latvijas Centrālā depozītarīja (66.–69. att.) dati un Latvijas Bankas aprēķini, t.sk., balsoties uz Finanšu un kapitāla tirgus komisijas datiem (34.–39., 46.–49., 51., 52. un 54.–56. att.). Pielikumu sagatavojot, izmantoti Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati.

Grafiskajos attēlos uzrādītie skaitļi ir noapaļotas vērtības.

SATURS

KOPSAVILKUMS	4
1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE	5
1.1. Ārējā ekonomiskā un finanšu vide	5
1.2. Iekšzemes ekonomiskā un finanšu vide	7
1. ielikums. Latvijas nekustamā īpašuma tirgus	8
2. ielikums. Valdības veiktie pasākumi Latvijas finanšu sektora stabilitātes stiprināšanai	12
2. BANKU FINANSIĀLAIS STĀVOKLIS	13
2.1. Pelnītspēja	13
2.2. Kapitāla pietiekamība	16
3. ielikums. Normatīvo aktu grozījumi finanšu stabilitātes nodrošināšanai un uzraudzības procesa stiprināšanai	17
3. BANKU KREDĪTRISKS	18
3.1. Banku klientu finansiālā ievainojamība	18
3.2. Banku kreditportfeļa dinamika un kvalitāte	22
4. ielikums. Banku aptauja par kreditešanu	23
3.3. Kredītriska šoku absorbētspēja	29
4. BANKU LIKVIDITĀTES UN TIRGUS RISKS	31
4.1. Likviditātes risks	31
4.2. Valūtas risks	35
4.3. Procentu likmju risks	36
5. NFS DARBĪBAS RISKI	38
6. FINANŠU INFRASTRUKTŪRA	39
6.1. Maksājumu sistēmas	39
5. ielikums. Latvijas Bankas pārskats par SIA "First Data Latvia" lokālās latu klīringa un norēķinu sistēmas pašnovērtējumu	44
6.2. Vērtspapīru norēķinu sistēmas	46
6. ielikums. Vienotas Eiropas finanšu tirgus infrastruktūras integrācijas process	47
PIELIKUMS	49

KOPSAVILKUMS

2008. gads pasaules tautsaimniecībā bija visaptverošas krīzes gads. Jau sākot ar iepriekšējo gadu, būtiski palēninājās ekonomiskā aktivitāte. Vairākās valstīs 2008. gada beigās izaugsmei kļūstot negatīvai, lielāko valstu centrālās bankas un valdības sāka veikt ievērojamus tautsaimniecības stimulēšanas pasākumus. Aktivitātes samazinājums pasaulei ietekmēja arī Latviju – 2008. gada 2. pusgadā bija vērojams ekonomiskās aktivitātes sarukums gan iekšzemes pieprasījuma krituma, gan ārējā pieprasījuma vājināšanās dēļ. Straujais aktivitātes kritums mazināja ārējo nesabalansētību un inflāciju un kavēja arī darba samaksas kāpumu. Kreditēšanas apsīkums veicināja arī strauju nekustamā īpašuma cenu kritumu, ierindojet Latviju starp valstīm ar vislielāko nekustamā īpašuma cenu sarukumu. Pasaules finanšu krīze, Latvijas finanšu sistēmas lielā atkarība no ārvalstu finansējuma un straujas pagrieziens iekšzemes tautsaimniecības attīstībā būtiski palielināja Latvijas finanšu sistēmas ievainojamību. Lielākā vietējā banka, nespējot atrisināt likviditātes problēmas, lūdza valdībai sniegt valsts palīdzību, jo gada pēdējos mēnešos bija vērojama bankas aktīvu kvalitātes pazemināšanās un noguldījumu pastiprināta aizplūde, kas ietekmēja kapitāla pietiekamības un likviditātes rādītajus. Valdība aktīvi iesaistījās bankas darbības stabilizēšanā.

Saglabājoties saspringtai situācijai pasaules finanšu un kredītu tirgos un augot nenoteiktībai par iekšzemes tautsaimniecības attīstību, 2009. gadā saglabāsies augsts vietējo banku likviditātes un finansējuma risks. Ekonomiskajai lejupslīdei pastiprinoties un turpinoties nekustamā īpašuma cenu kritumam un nelabvēlīgām norisēm ārējā ekonomiskajā vidē, nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību ienākumi samazināsies, to maksātspēja pasliktināsies, būtiski paaugstinot riskus, kas saistīti ar banku spēju absorbēt ekonomiskās aktivitātes palēninājumu.

Tautsaimniecības nesabalansētība un strauja attīstības lejupslīde veicina investoru neuzticības pieaugumu. Latvijas valsts kredītreitinga samazinājums zem investīciju piesaisti veicinoša līmeņa kopā ar konfidences krīzes radīto saspringto likviditātes situāciju pasaules starpbanku tirgū rada problēmas jauna finansējuma piesaistē, īpaši bankām, kuras finansējumu guva tirgū. Reitinga samazinājums zem investīciju piesaisti veicinoša līmeņa paaugstina risku, ka ārvalstu investori varētu ierobežot ieguldījumus Latvijā. Nemot vērā mazu ārējā finansējuma piesaistes iespējamību, ir svarīgi, lai bankas, kam nav pieejami mātesbanku resursi, pielāgotos ilgstošam finansējuma trūkumam.

Parāda pieaugumam apstājoties, mājsaimniecību ievainojamības riski turpina augt, galvenokārt samazinoties atalgojumam un palielinoties bezdarba riskam. Jau 2008. gada beigās aptuveni pusi no visiem banku kredītiem ar atmaksas kavējumu ilgāku par 30 dienām veidoja mājsaimniecībām izsniegtie kredīti. Mājsaimniecību, kurām apgrūtinājumu radīja tieši nekustamā īpašuma iegādes aizņēmuma maksājumi, finanšu ievainojamības risks strauji pieaug līdz ar nekustamā īpašuma cenu kritumu, jo tas krasī ierobežo šo mājsaimniecību iespēju pārdot nekustamo īpašumu, lai segtu parādu.

Būtiski pasliktinoties nekustamā īpašuma nozarē darbojošos sabiedrību finansiālajam stāvoklim, augsta banku kredītporfelā koncentrācija šajā nozarē rada tām ievērojamus riskus īsā un vidējā termiņā. Nekustamā īpašuma tirgus aktivitātes sarukums un cenu korekcija negatīvi ietekmē nozares rentabilitāti un procentu maksājumu segumu. Jau 2008. gada 4. ceturksnī šo sabiedrību peļņa sedza mazāk nekā pusi uz šo periodu attiecināmo procentu maksājumu apjoma, un pēc procentu maksājumu samaksas kopējais nozares nefinanšu sabiedrību darbības rezultāts bija negatīvs.

Ekonomiskās aktivitātes sarukums negatīvi ietekmēs arī citas attiecībā pret ekonomiskās attīstības ciklu jutīgas nozares, t.i., būvniecību, tirdzniecību, viesu izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumus, samazinot to parāda apkalpošanas spējas. 2008. gadā šo nozaru nefinanšu sabiedrību rentabilitāte saruka. Lejupvērsta tautsaimniecības attīstības dinamika, tālāka peļņas maržu samazināšanās, kas ar laiku pāries zaudējumos, vienlaikus ar banku procentu likmju uzcenojuma paaugstināšanos un finansējuma pieejamības samazināšanos apdraudēs nefinanšu sabiedrību parādsaitību pārfinansēšanas iespējas un izraisīs maksātnespējas riska palielināšanos.

Iespēja esošajiem riskiem īstenoties tādējādi, ka tie varētu veicināt atsevišķu banku kapitāla pietiekamības krišanos zem minimālās prasības, ja netiks palielināts kapitāls, pieaugusi. 2008. gadā kopumā banku spēja absorbēt vispārējā kredītriska šoku nedaudz samazinājās. Ekonomiskās lejupslīdes ietekmē banku kredītporfelā kvalitāte 2009. gadā turpinās strauji pasliktināties. Kredītporfelā pieauguma apsīkums, lielākas finansējuma izmaksas un nepieciešamība veidot lielus uzkrājumus nedrošiem parādiem būtiski mazinās

banku pelnītspēju un kapitāla rezerves. Gaidāms, ka banku sektors darbosies ar zaudējumiem, tādējādi 2009. gadā mazināsies banku sektora kredītriska šoku absorbēšanas spēja. Banku kredītportfeļa atmaksas kavējumu dēļ likvīdie līdzekļi mazāk iepļūst bankās, pasliktinot banku likviditātes situāciju.

Minēto risku īstenošanās ietekmi uz Latvijas finanšu sistēmu mazina banku īpašnieku struktūra. Lielākā daļa Latvijas banku sektora aktīvu pieder Ziemeļvalstu lielajām banku grupām, kuras grupas līmenī piesaista finansējumu un kapitālu tirgū. Šo valstu valdību veiktie finanšu sektora atbalsta pasākumi pozitīvi ietekmē arī grupā ietilpstos meitasbankas un filiales.

1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE

1.1. Ārējā ekonomiskā un finanšu vide

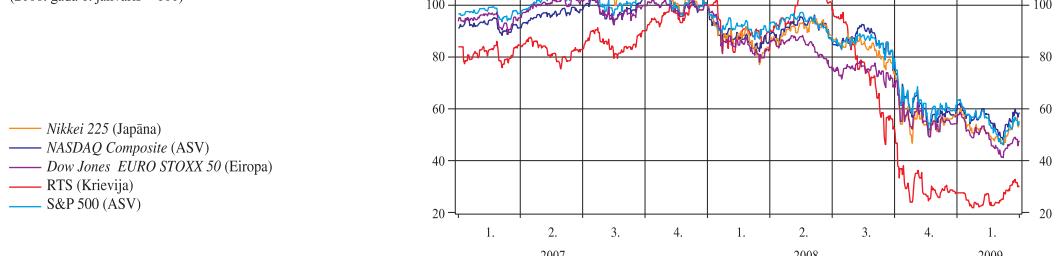
Globālā finanšu tirgus krīze un vājāka tautsaimniecības izaugstsme tirdzniecības partnervalstīs veicināja ārējo risku īstenošanos, darot investorus piesardzīgākus attiecībā pret attīstības tirgiem un liedzot ārējā pieprasījuma stabilizējošo lomu Latvijas tautsaimniecības atlābuma apstākļos.

Saspīlējums finanšu tirgos, kas aizsākās 2007. gada augustā, būtiski pieauga 2008. gadā. Arvien vairāk finanšu institūciju attīstītās valstis saskārās ar maksātnespēju un likviditātes problēmām. Lai nepielautu sistēmiski svarīgo finanšu institūciju bankrotu, valstu valdības izšķīrās par papildu likviditātes piešķiršanu, noguldījumu garantiju apjomu palielināšanu un vairāku finanšu institūciju kapitāldaļu iegādi. Septembra sākumā ASV valdība bija spiesta pārņemt kompānijas *Fannie Mae* un *Freddie Mac*. Pēc tam ASV valdība sniedza atbalstu apdrošināšanas sabiedrībai AIG (*American International Group Inc.*), piešķirot tai kredītu apmaiņā pret apdrošināšanas sabiedrības akciju kontrolpaketu. Nespēdama piesaistīt nepieciešamo papildu kapitālu, investīciju bankas *Lehman Brothers Holdings Inc.* vadība paziņoja par maksātnespēju un nodomu pārdot atsevišķas bankas daļas. Ar grūtībām saskārās arī daudzas citas finanšu sabiedrības ne tikai ASV, bet arī Eiropā. Piemēram, Beļģijas, Luksemburgas un Nīderlandes valdība daļēji nacionalizēja finanšu grupu *Fortis*; Beļģijas, Francijas un Luksemburgas valdība vienojās par pagaidu garantiju plānu bankas *Dexia* aizņēmumiem. Arī Lielbritānijas valdība pilnībā vai daļēji nacionalizēja vairākas bankas, t.sk. banku *Bradford & Bingley*, *Royal Bank of Scotland* un *Lloyds Banking Group*. Vācijas valdība sniedza atbalstu vienam no lielākajiem aizdevējiem Vācijas tirgū *Hypo Real Estate*. Īslandes valdība pārņēma četras lielākās bankas valstī (*Kaupthing*, *Lansbanki*, *Glitnir* un *Straumur*). Finanšu krīzes ietekmē saruka finanšu institūciju savstarpējā uzticība. Tāpēc uz laiku pieauga naudas tirgus procentu likmes un kļuva grūtāk piesaistīt finanšu līdzekļus.

Pasaules akciju tirgos bija vērojams krass akciju cenu kritums (sk. 1. att.). Pasaules finanšu tirgus satricinājuma un nenoteiktības dēļ tirgus dalībnieki kļuva piesardzīgi un par investētajiem finanšu līdzekļiem vēlējās saņemt lielāku riska prēmiju. Tautsaimniecības attīstības perspektīvām pasliktinoties, daudzu sabiedrību peļņas prognozes kļuva pesimistiskākas. Akciju cenu kritumu pastiprināja arī akciju pārdošana, investoriem nespējot palielināt nepietiekamo kredīta segumu akciju cenu krituma dēļ.

1. attēls

PASAULES AKCIJU TIRGU INDEKSI
(2008. gada 1. janvāris = 100)

Investoriem meklējot drošākus un likvīdākus ieguldījumu veidus, 2. pusgadā krasī saruka valdības vērtspapīru peļņas likmes, īpaši vērtspapīriem ar īsāku termiņu (sk. 2. att.).

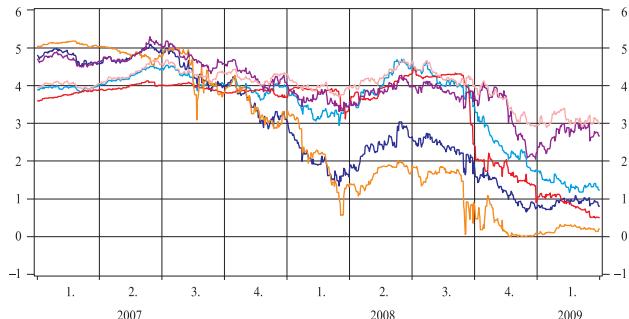
Pastiprinoties finanšu krīzei, lai mazinātu ekonomiskās lejupslīdes risku, pasaules nozīmīgākās centrālās bankas sākā atvieglot monetāros nosacījumus (sk. 3. att.). ECB pēc euro bāzes likmes paaugstināšanas 3. jūlijā

2. attēls

**ASV UN VĀCIJAS VALDĪBAS VĒRTSPAPĪRU
PELŅAS LIKMES**

(2008. gada 1. janvāris = 100)

- ASV valdības 3 mēnešu parādzīmes
- ASV valdības 2 gadu obligācijas
- ASV valdības 10 gadu obligācijas
- Vācijas valdības 3 mēnešu parādzīmes
- Vācijas valdības 2 gadu obligācijas
- Vācijas valdības 10 gadu obligācijas

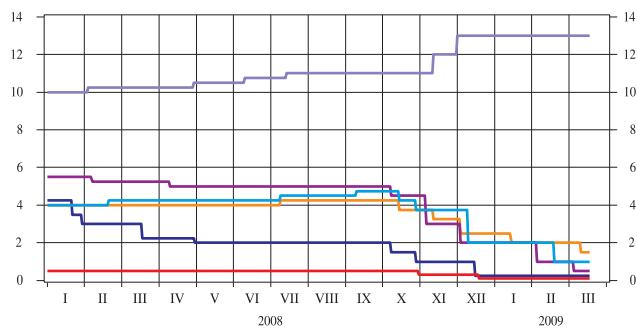

3. attēls

**PASAULES NOZĪMĪGĀKO CENTRĀLO
BANKU BĀZES LIKMES (%)**

(%)

- FRS
- ECB
- Bank of England
- Japānas Banka
- Sveriges Riksbank
- Krievijas Banka

2008. gada otrajā pusē un 2009. gada 1. ceturksnī vairākas reizes pazemināja eiro bāzes likmi. No 9. oktobra ECB samazināja aizdevumu iespējas un noguldījumu iespējas procentu likmes starpību no 200 bāzes punktiem līdz 100 bāzes punktiem ap refinansēšanas likmi. Arī *Bank of England* pazemināja Lielbritānijas sterlinu mārciņas bāzes likmi vairākas reizes. FRS vairākkārt pazemināja ASV dolāra bāzes likmi, līdz tai tika noteikts diapazons 0–0.25%. Japānas Banka pazemināja Japānas jenas bāzes likmi līdz 0.1%.

Lai stabilizētu situāciju naudas tirgū, pasaules centrālās bankas palielināja likviditātes piedāvājumu, piedāvājot tirgum arī ilgāka termiņa instrumentus. Papildus atsevišķas centrālās bankas nozīmīgi paplašināja ķīlu sarakstu, ko tās pieņem kā nodrošinājumu saviem aizdevumiem. Gan ASV, gan Eiropas valstu valdības izstrādāja apjomīgus pretkrīzes pasākumus.

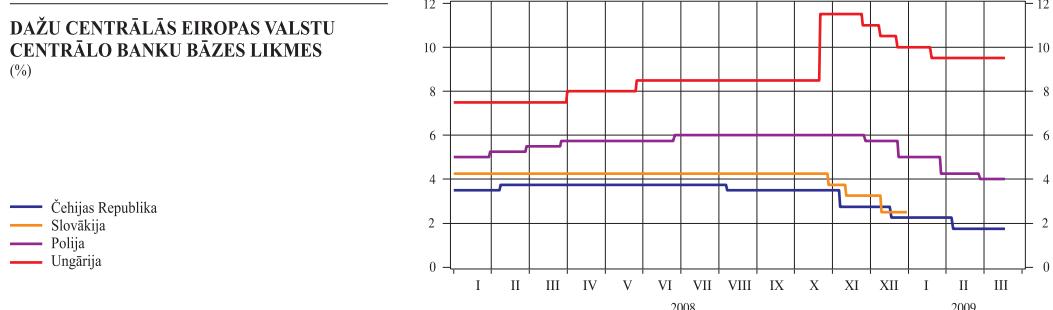
Valsts iestāžu rīcība daļēji samazinājusi spriedzi tirgos, tomēr bažas par finanšu krīzes ietekmi uz citām finanšu institūcijām un reālo tautsaimniecību veicinājušas nozīmīgu kreditēšanas kritumu. Turklat arī iedzī-votāju pārliecība par tautsaimniecības perspektīvām pasliktinājusies, samazinot patēriņu un investīcijas. Tāpēc ekonomiskā aktivitāte attīstītajās valstīs saruka. Samazinoties starptautiskajai tirdzniecībai un kreditēšanai, 2. pusgadā arī attīstības valstu tautsaimniecībās palēninājās ekonomiskā aktivitāte. Turklat vairākas valstis saskārās ar ievērojamu kapitāla aizplūdi un riska pārvērtējumu. Tādējādi šīm valstīm tika apgrūtināta piekļuve finanšu tirgus līdzekļiem, un valdībām nācās lūgt starptautisko finanšu institūciju palīdzību.

Turpinoties cenu kritumam nekustamo īpašumu tirgū un svārstībām finanšu sektorā, ASV tautsaimniecības izaugsmes temps 2008. gadā saruka līdz 1.1%, 4. ceturksnī IKP samazinoties par 6.2%. Sarūkot ārējam un iekšējam pieprasījumam un pasliktinoties finansēšanas nosacījumiem, sabiedrībām bija jāatlaiž darbinieki, un palielinājās bezdarbnieku skaits. FRS eksperti tuvākajā laikā prognozē ekonomiskās aktivitātes samazināšanos ar tai sekojošu pakāpenisku aktivitātes atjaunošanos.

Palēninoties pasaules tautsaimniecības izaugsmes tempam, mazinoties iekšzemes pieprasījumam un finanšu tirgu satricinājuma ietekmē ES15 valstu ekonomiskā aktivitāte 2008. gadā būtiski kritās. Globālā tirdzniecības sašaurināšanās negaīvi ietekmēja šo valstu eksportu. 4. ceturksnī bija vērojama īpaši krasa eksporta apjoma samazināšanās. Vācijas IKP 2008. gadā pieauga tikai par 1.3%, Lielbritānijas – par 0.7%, bet Somijas – par 0.9%. Zviedrijas tautsaimniecības izaugsme 2008. gada pirmajos trijos ceturkšnos turpināja palēnināties, bet 4. ceturksnī, ievērojami pasliktinoties ārējās ekonomiskās vides nosacījumiem, IKP saruka par 4.9%. Prognozēts, ka 2009. gadā ES15 valstu ekonomiskā aktivitāte samazināsies vēl vairāk un izaugsme varētu atsākties 2010. gadā.

Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstis 2008. gada 1. pusgadā saglabājās stabila izaugsme, bet 2. pusgadā sakarā ar investoru piesardzību, stingrākiem finansēšanas nosacījumiem un starptautiskās tirdzniecības sarukumu atsevišķās reģiona valstis parādījās ekonomiskās aktivitātes palēnināšanās pazīmes. Lai gan iepriekšējos gados bija sākti tautsaimniecības stabilizēšanas pasākumi, finanšu krīze smagi skāra Ungārijas tautsaimniecību. Tāpēc novembrī starptautiskās finanšu institūcijas vienojās aptuveni par 20 mljrd. eiro finansiālās palīdzības piešķiršanu Ungārijas tautsaimniecības stabilizēšanai. *Narodowy Bank Polski*, *Česká národní banka* un *Národná banka Slovenska*, reaģējot uz ekonomiskās aktivitātes palēnināšanos 2008. gada 2. pusgada beigās un 2009. gada sākumā, pazemināja bāzes likmes (sk. 4. att.). Savukārt *Magyar Nemzeti Bank*, novēršot turpmāku forinta vērtības kritumu, oktobrī ievērojami paaugstināja galveno bāzes likmi (par 300 bāzes punktiem; līdz 11.5%). Tomēr 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā bāzes likme tika vairākkārt pazemināta. Saskaņā ar SVF analītiķu prognozēm 2009. gadā Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstis IKP samazināsies par 0.4% (2008. gadā tas pieauga par 3.2%).

4. attēls

Pasaules ekonomiskā lejupslīde 2008. gadā nopietni palēnināja Lietuvas un Igaunijas tautsaimniecības attīstību. Ekonomiskās attīstības cikla maiņu pastiprināja arvien nelabvēlīgākā ārējā vide un finansēšanas nosacījumi. Krītošes iekšzemes pieprasījumam, saruka imports, tādējādi uzlabojās tekošā konta bilance. Ekonomiskās aktivitāties palēnināšanās negatīvi ietekmēja arī situāciju darba tirgū – 2008. gadā turpināja pieaugt bezdarba līmenis. Eiropas Komisijas¹ pagaidu prognozes 2009. gadā paredz IKP samazinājumu par 4.0% Lietuvā un par 4.7% – Igaunijā.

Krievijas tautsaimniecība 2008. gadā attīstījās nevienmērīgi. Rekordaugstie eksporta ieņēmumi un kreditēšanas pieaugums līdz 2008. gada vidum nodrošināja dinamisku tautsaimniecības attīstību, taču 2. pusgadā, pastiprinoties pasaules finanšu krīzes negatīvajai ietekmei, izaugsmes temps palēninājās. Būtisks attīstības samazinājums bija vērojams būvniecībā, transporta nozarē un rūpnieciskajā ražošanā. Lai ierobežotu inflācijas kāpumus un mazinātu kapitāla aizplūdi, Krievijas Federācijas Centrālā banka 2008. gadā vairākkārt paaugstināja bāzes likmi (kopumā no 10.25% līdz 13%). Turpmāk gaidāms, ka zemākas naftas cenas, spriedze banku sektorā un negatīvais bagātības efekts, ko veicinājusi akciju cenu lejupslīde un kapitāla aizplūde, turpinās nozīmīgi kavēt ekonomisko aktivitāti. SVF eksperti paredz, ka Krievijas tautsaimniecība 2009. gadā samazināsies par 0.7%.

1.2. Iekšzemes ekonomiskā un finanšu vide

2008. gadā pasaules finanšu krīze Latviju ietekmēja vairāk nekā citas Eiropas attīstības valstis, jo Latvija iepriekšējos gados savu straujo izaugsmes tempu nodrošināja ar nesabalansētu tautsaimniecību – izaugsme notika uz ārvalstu aizņēmumu, nesabalansēta tekošā konta un budžeta deficitā rēķina. Pasaules finanšu krīze, Latvijas finanšu sistēmas lielā atkarība no ārvalstu finansējuma, kā arī straujas pavērsiens tautsaimniecības attīstībā ievērojami palielina Latvijas finanšu tirgus ievainojamību.

Pēc vairāku gadu straujās tautsaimniecības izaugsmes 2008. gadā tās attīstības temps kritās. Reālā IKP sarukumu par 4.6% noteica gan gada laikā vērojamais iekšzemes pieprasījuma kritums, gan ārējā pieprasījuma vājināšanās gada beigās, ko ietekmēja pasaules tautsaimniecības attīstības palēnināšanās un konkurētspējas pasliktināšanās. Inflācijai būtiski mazinoties, gada vidējā inflācija tomēr saglabājās augsta (15.4%). Gada sākumā augsto inflāciju uzturēja iekšzemes pieprasījums, straujais pasaules energoresursu cenu pieaugums

¹ European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs "Interim Forecast, January 2009", Press conference of 19 January 2009.

un tā izraisītais izmaksu kāpums, kā arī nodokļu saskaņošana atbilstoši ES tiesību aktiem. Savukārt, sākot ar jūniju, ekonomiskās aktivitātes tempa sarukuma ietekmē arī inflācija sāka strauji samazināties, un to pastiprināja pasaules energoresursu cenu labvēlīgās tendences.

Iekšzemes pieprasījuma sarukumu 2008. gadā noteica gan investīciju lēmumu atlikšana, gan privātā patēriņa samazināšanās. Lēnāks kreditēšanas pieaugums, uzņēmējdarbības finanšu rezultātu pasliktināšanās, nekustamā īpašuma cenu samazināšanās (sk. 1. ielikumu), aktivitātes palēnināšanās un jauno pasūtījumu apjoma sarukums būvniecības nozarē, īpaši dzīvojamo ēku būvniecībā, un negatīvās ārējā un iekšējā pieprasījuma attīstības prognozes noteica investīciju līmeņa samazināšanos. Augošais bezdarba līmenis, kā arī valsts ekonomiskās situācijas novērtējuma pasliktinājums veicināja iedzīvotāju nedrošību par nākotnes ieņēmumiem. Patērētāju konfidences kritums stimulēja mājsaimniecību izdevumu ierobežošanu, kas atspoguļojās arī mazumtirdzniecības apgrozījuma lejupslīdē, krasā automobiļu pārdošanas kritumā gada laikā, kā arī strauji sarūkošā preču un pakalpojumu importā. Iekšējā un ārējā pieprasījuma krituma dēļ bija vērojama nozīmīga produkcijas izlaides reālā pieauguma tempa lejupslīde apstrādes rūpniecībā (īpaši strauja – gada nogalē).

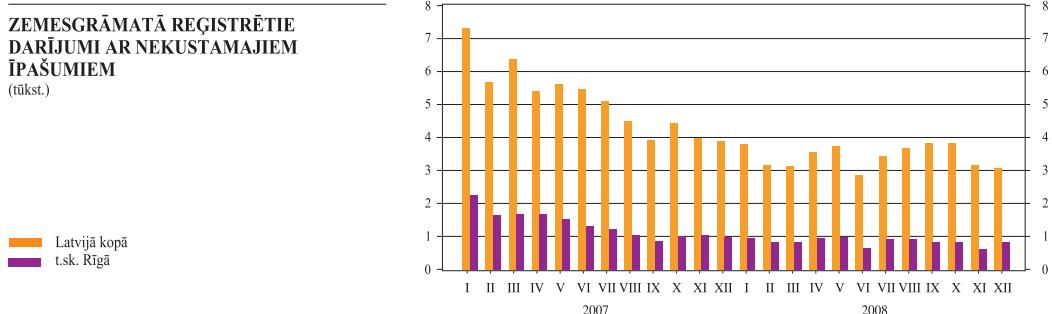
1. ielikums. Latvijas nekustamā īpašuma tirgus

Latvijas nekustamā īpašuma tirgū 2008. gadā turpinājās straujš pieprasījuma un cenu kritums. Samazinājās gan sērijveida dzīvokļu, gan jauno projektu dzīvokļu, gan māju, gan zemes cenas. Gada otrajā pusē cenu krituma temps pieauga, tādējādi arvien vairāk ietekmējot arī ūdens cenas.

Aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū strauji samazinājās gada sākumā, pēc nosacītas nemainības gada vidū atkal turpinot sarukt (sk. 1.1. att.). Saskaņā ar Valsts Zemes dienesta datiem par dzīvojamo telpu tirdzniecību 2008. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu kopējais darījumu skaits samazinājās par 33.1%, bet tirgoto telpu platība – par 34.7%. Vislielākais kritums bija piecu un vairāk istabu dzīvokļu tirdzniecībā (darījumu skaits samazinājās par 58.0%), bet vismazākais – vienstabas dzīvokļu tirdzniecībā (darījumu skaits samazinājās par 31.9%).

1.1. attēls

**ZEMESGRĀMATĀ REĢISTRĒTIE
DARĪJUMI AR NEKUSTAMAJIEM
ĪPAŠUMIEM
(tūkst.)**

Straujajam cenu kritumam ir vairāki iemesli. Pirmkārt, Latvijas inflācijas samazināšanas pasākumu plāns paredzēja vairākus pasākumus spekulatīvo darījumu ar nekustamo īpašumu mazināšanai (nekustamā īpašuma reģistrācijas nodevas palielinājums, kredīta pirmā iemaksa, Valsts ieņēmumu dienesta izziņa par legālajiem ienākumiem), kas būtiski ierobežoja iespēju daļai potenciālo pircēju iegādāties nekustamo īpašumu. Otrkārt, nestabilitāte pasaules finanšu tirgos nozīmīgi samazināja finansējuma pieejamību bankām, kuras darbojas Latvijā. Bankas ieviesa stingrākus kreditēšanas nosacījumus (zemāka LTV, stingrāka ienākumu pietiekamības prasība), kas vēl vairāk apgrūtināja kredīta saņemšanu nekustamā īpašuma iegādei.

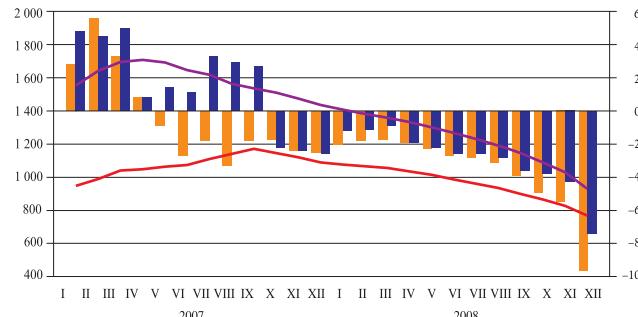
Lai gan 2008. gadā daļa Latvijas inflācijas samazināšanas pasākumu plāna prasību tika atcelta (piemēram, minimālā pirmā iemaksa nekustamā īpašuma iegādei – 2008. gada 19. jūnijā, iedzīvotāju ienākuma nodoklis nekustamā īpašuma pārdošanai, ja tas bijis personas īpašumā mazāk nekā piecus gadus vai mazāk nekā vienu gadu bijis personas deklarētā dzīvesvieta, – sākot ar 2009. gada 1. janvāri), taču maz ticams, ka šīs pārmaiņas nozīmīgi ietekmēs nekustamā īpašuma tirgus aktivitāti.

Sērijveida dzīvokļu cenas 2008. gadā samazinājās par 35.2% (vidēji mēnesī – par 3.5%; sk. 1.2. att.). Salīdzinājumā ar augstāko cenu līmeni, kas tika sasniegts 2007. gada aprīlī, 2008. gada beigās sērijveida dzīvokļu cena bija samazinājusies par 45.5%. Līdzīgas tendences ir arī jauno projektu dzīvokļu tirgū, taču

1.2. attēls

SĒRIJVEIDA DZĪVOKĻA KVADRĀTMETRA VIDĒJĀ CENA RĪGĀ UN TĀS MĒNEŠA PIEAUGUMATEMPS
(eiro/m²; pieauguma temps; %)

- Starpnieku (SIA "Arco Real Estate", SIA "Balsts", SIA "Latīo", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia") vidējās cenas pieauguma temps (labā ass)
- Videjās cenas pieauguma temps (Valsts Zemes dienests; labā ass)
- Starpnieku (SIA "Arco Real Estate", SIA "Balsts", SIA "Latīo", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia") vidējā cena
- Videjā cena (Valsts Zemes dienests)

tajā ir daudz lielākas cenu atšķirības. Piemēram, daļai jauno projektu dzīvokļu, kuriem ir sliktā būvniecības kvalitāte, cenas gandrīz sasniedušas sērijeida dzīvokļu cenu līmeni. Līdzīgu tendenci rāda arī Valsts Zemes dienesta dati: 1–4 istabu dzīvokļu vidējā cena 2008. gadā samazinājās par 29.6% (tajos gan iekļauti arī jauno projektu dzīvokļi). Pēc kompānijas Knight Frank² tirgus pētījuma datiem, Latvija 2008. gadā ieņēma pirmo vietu dzīvokļu cenu krituma ziņā. 2009. gadā sērijeida dzīvokļu cenu kritums pat paātrinājies.

Lai gan 2. pusgadā jauno projektu tirgū tika piedāvāti dažādi papildu ieguvumi, iegādājoties dzīvokli (jauns automobilis kopā ar dzīvokli, dažādi dzīvokļa iegādes atvieglojumi, piemēram, jaunā dzīvokļa īre pirmos divus gadus ar izpirkuma iespēju vai tikai kredīta procentu maksājumu segšana pirms divus gadus, pamatsummu sedzot attīstītājam), tie nedeva gaidītos rezultātus, tādējādi arvien vairāk samazinoties arī jauno projektu dzīvokļu cenām.

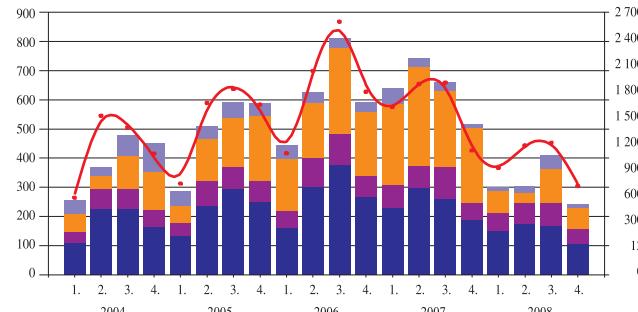
Vienlaikus palielinājās nekustamā īpašuma īpašnieku interese par maiņas darījumiem ar piemaksu, kad, piemēram, lielāks dzīvoklis tiek mainīts uz mazāku un ekonomiskāku. Pieprasījums maiņai no lielākiem uz mazākiem dzīvokļiem ir lielāks nekā pieprasījums maiņai no mazākiem uz lielākiem dzīvokļiem.

Jauno projektu attīstītājiem 2008. gads vērtējams kā ļoti nelabvēlīgs. Zemo pieprasījumu un pesimistisko tuvākās nākotnes vērtējumu atspoguļoja izsniegto būvatļauju skaits, kas samazinājās par 37.2%, attiecīgi būvatļaujās plānotajai platībai samazinoties par 57.4% (sk. 1.3. att.). Saruka arī veikto būvdarbu apjomus.

1.3. attēls

DZĪVOJAMO MĀJU BŪVNIECĪBAI NO JAUNA IZSNIEGTO BŪVATĻAUJU JAUDA UN SKAITS
(tūkst. m²)

- Viena dzīvokļa māju jaunbūves
- Viena dzīvokļa māju renovācija
- Divu vai vairāku dzīvokļu māju jaunbūves
- Divu vai vairāku dzīvokļu māju renovācija
- Izsniegto būvatļauju skaits (labā ass)

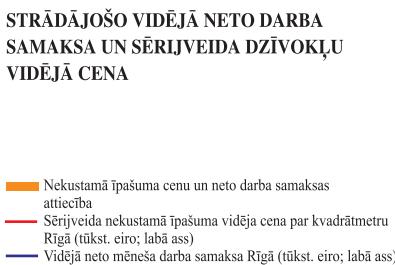

Straujais nekustamā īpašuma cenu kritums uzlabojis mājsaimniecību pirkspēju (sk. 1.4. att.), jo vidējā neto darba samaksa Rīgā pēdējā gadā augusi par 11.2%, tādējādi samazinot 1 m² iegādei nepieciešamo vidējo mēnešalgu skaitu līdz 1.4 – tas ir nozīmīgs samazinājums salīdzinājumā ar 2007. gada martā sasniegto attiecību 4.1. Taču pirkspējas palielināšanās nebija pietiekami stimulējošs faktors, lai veicinātu aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū. Banku striktie kredītēšanas nosacījumi līdz ar mājsaimniecību neskaidrību par nākotnes ienākumiem un turpmāka cenu samazinājuma gaidām radīja pietiekamu pretspēku pirkspējas palielinājumam.

Arī 2009. gadā gaidāms turpmāks nekustamā īpašuma cenu kritums, taču tā straujums varētu darīt iespējamu arī cenu stabilizēšanos. Cenām strauji samazinoties, ātrāk tiks sasniegti cenu līmenis, kurā gandrīz nenotiks darījumi, tādējādi apstādinot cenu turpmāku kritumu un samazinot nekustamā īpašuma piedāvājumu tirgū. Taču, ja cenu krituma temps klūs mērenāks, cenu stabilizēšanās var ieilgt līdz 2010. gadam. Rezidentu

² Knight Frank Global House Price Index – Q4 2008. Pieejams: <http://www.knightfrank.co.uk>.

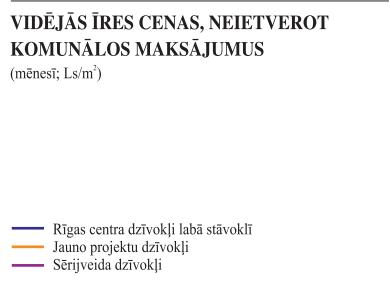
1.4. attēls

kreditēšanai saglabājoties zemā līmenī, nozīmīga loma tirgus atdzīvināšanā būs ārvalstu investoriem, kuri varētu veikt nekustamā īpašuma pirkumus, kad to cena sasniegs zemāko līmeni.

Īres tirgū 2008. gadā bija vērojams nozīmīgs piedāvājuma pārpalikums, jo arvien vairāk nekustamā īpašuma attīstītāju un īpašnieku, kuri bija plānojuši pārdot īpašumā esošo nekustamo īpašumu, zemā pircēju pieprasījuma dēļ nolēma piedāvāt pārdošanai paredzēto īpašumu īres tirgū. Līdz ar piedāvājuma pieaugumu un esošo īrnieku (īpaši rudenī, sākoties apkures sezonai) arvien noteiktāku vēlmi mainīt esošo īres platību pret mazāku izīrējamo platību ar mazākiem komunālajiem maksājumiem tika radīts ievērojams spiediens uz īres cenām. Tādējādi īres cenas Rīgā kritās gandrīz visām dzīvokļu grupām (sk. 1.5. att.).

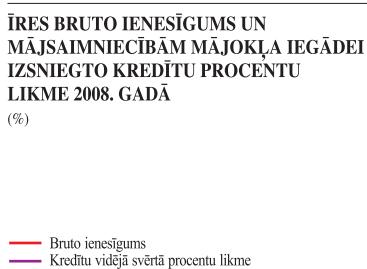
1.5. attēls

Īres cenām samazinoties visu gadu, arvien pievilkcīgāka kļūst ilgtermiņa īres iespēja, jo šādā gadījumā nav nepieciešams meklēt līdzekļus vai papildu ķīlu, kas segtu to vēlamā īpašuma daļu, kuru nesedz hipotēku kredīts, kā arī nav jāuzņemas saistības pret banku. Visticamāk, īres cenu stabilizēšanās gaidāma līdz ar nekustamā īpašuma cenu stabilizēšanos.

Samazinoties dzīvokļu cenām, nozīmīgi pieauga gan īres bruto³, gan neto ienesīgums⁴ (sk. 1.6. un 1.7. att.). 2008. gada oktobrī, procentu likmēm strauji paaugstinoties, tās gandrīz sasniedza bruto ienesīguma līmeni un pārsniedza neto ienesīguma līmeni, taču turpmākajos mēnešos procentu likmes atkal pazeminājās, nodrošinot ievērojamu no jauna izsniegto kredītu mājokļa iegādei procentu likmju un īres ienesīguma starpību.

1.6. attēls

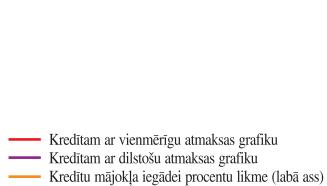

³ Īres bruto ienesīguma likne atspogulo, cik nopelnītu dzīvokļa īpašnieks, iegādājoties dzīvokli un izīrējot to. Bruto ienesīgums (gadā) = (dzīvokļa 1 m² vidējā īres maksa x 12 mēnešu) / dzīvokļa 1 m² vidējā pārdošanas cena x 100.

⁴ Īres neto ienesīgums rāda, cik nopelnītu dzīvokļa īpašnieks, iegādājoties dzīvokli, nemot kredītu uz 25 gadiem un izīrējot iegādāto mājokli. Neto ienesīgums (gadā) = (dzīvokļa 1 m² vidējā īres maksa x dzīvokļa vidējā platība x 12 mēnešu x kredīta termiņš gados – kopējie procentu maksājumi par kredītu) / (dzīvokļa vidējā pārdošanas jeb tirgus cena x kredīta termiņš gados) x 100.

1.7. attēls

**ĪRES NETO IENESĪGUMS 2008. GADĀ AR
KREDĪTA TERMIŅU 25 GADI
(%)**

Piezīme. Ienesīguma aprēķinā izmantotas SIA "MG Media" interneta katalogā Rent in Riga sniegtās sērijveida dzīvokļu vidējās kvadrātmetra īres cenas Rīgas mikrorajonos; procentu likme ir privātpersonām mājokļa iegādei visās valūtās izsniegtā kredītu vidējā svērtā procentu likme.

Pieprasījuma samazinājums tika novērots arī komerciālā nekustamā īpašuma īres tirgū – tirdzniecības platību un biroju īrnieki meklēja mazākas un ekonomiskākas (ar mazākiem komunālajiem un citiem papildu izdevumiem) platības, radot telpu piedāvājuma pārpalikumu, kas savukārt samazināja īres cenas gandrīz visos komerciālā nekustamā īpašuma segmentos. Gada otrajā pusē arvien vairāk telpu īpašnieku piekrita samazināt īres maksu esošajiem īrniekiem, jo jaunu īrnieku atrašanas ilgums bija nozīmīgi pieaudzis.

Lai gan gada sākumā vēl bija noturīgs ārējais pieprasījums, galveno tirdzniecības partnervalstu tautsaimniecības izaugsmes lejupslīdes un vairāku galveno Latvijas tirdzniecības partnervalstu nacionālās valūtas kursa samazināšanās dēļ Latvijas preču un pakalpojuma eksporta pieauguma temps gada laikā būtiski saruka.

Straujais ekonomiskās aktivitātes kritums iekšzemē mazināja ārējo nesabalansētību – 2008. gadā nozīmīgi saruka ārējās tirdzniecības negatīvais saldo, kas noteica arī maksājumu bilances tekošā konta negatīvā saldo samazināšanos (līdz 12.6% no IKP). Importa sarukuma ietekmē gaidāma turpmāka tekošā konta uzlabošanās, savukārt ārējā pieprasījuma vājināšanās gada nogalē nelabvēlīgi ietekmēja eksporta attīstības perspektīvas. Gada laikā cenu un izmaksu konkurētspējas, ko raksturo lata reālā efektīvā kurga rādītāji, uzlabošanos kavēja gan 1. pusgadā pieaugusī inflācija, gan cenu kāpuma mazināšanās līdzīgā tempā gan Latvijā, gan tirdzniecības partnervalstīs, gan arī vairāku Latvijas tirdzniecības partnervalstu valūtas kursa samazināšanās gada pēdējos mēnešos. Tekošā konta deficitu 2008. gadā turpināja segt ārvalstu tiešas investīcijas un citas investīcijas (lielākoties – banku sektora un valdības aizņemšanās). Ārvalstu tiešas investīcijas Latvijā 2008. gadā ieplūda 4.0% no IKP apjomā – tas ir mazāk nekā iepriekšējā gadā. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, investīcijas tika veiktas galvenokārt finanšu starpniecībā, darījumos ar nekustamo īpašumu un tirdzniecībā. Cita kapitāla neto ieplūdes 2008. gadā kritās vairāk nekā par pusi. Latvijas Bankas rezervju normas maiņa veicināja ilgtermiņa parādsaistību pieaugumu un īstermiņa parādsaistību samazinājumu bankās 1. pusgadā, savukārt 2. pusgadā no bankām aizplūda īstermiņa kapitāls, t.i., nerezidentu noguldījumi. Gada pēdējos mēnešos kapitāls ieplūda, valdībai veicot ilgtermiņa aizņēmumus.

Iepriekšējos gados bija vērojams darbaspēka trūkums, bet 2008. gadā pieprasījums pēc darbaspēka saruka, 2. pusgadā iepriekš vērotajam brīvo darba vietu skaita kritumam pievienojoties arī nodarbināto skaita samazinājumam un bezdarba pieaugumam. Darba meklētāju īpatsvars 4. ceturksnī pieauga līdz 9.9%. Darba samaksas kāpuma temps 2008. gadā strauji samazinājās (visstraujāk – valsts pārvaldē).

2008. gadu salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem raksturo gandrīz visu nozīmīgāko fiskālo rādītāju pasliktināšanās. 2008. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālais deficitis pēc naudas plūsmas principa bija 531.1 milj. latu jeb 3.3% no IKP. Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumu straujo pieaugumu, kas ievērojami pārsniedza ienākumu kāpumu, noteica gan valsts sektorā strādājošo darba samaksai novirzītie līdzekļi, gan arī gada beigās ievērojami pieaugušais sociālo izdevumu apjoms bezdarbinieku skaita kāpuma dēļ.

Gada nogalē Latvijas valdība noslēdza vienošanos ar SVF, Eiropas Komisiju, Pasaules Banku un citiem aizdevējiem par aizņēmuma (7.5 mljrd. eiro) saņemšanu Latvijas tautsaimniecības stabilizēšanai un izaugsmes atjaunošanai. 2009. gadā paredzēts saņemt 60% no summas, bet pārējo daļu nepieciešamības gadījumā – 2010. un 2011. gadā. Vienlaikus, lai stiprinātu uzticēšanos Latvijas finanšu sektoram, tika paaugstināts garantētā noguldījuma apjoms, izstrādāta un pieņemta valsts galvojumu sniegšanas shēma bankām un veikti citi pasākumi (sk. 2. ielikumu).

2008. gadā Latvijas Banka sāka mīkstināt stingro monetāro politiku, lai palīdzētu Latvijas finanšu tirgum un tautsaimniecībai pārvarēt pasaules finanšu krīzes izraisītās sekas. Latvijas Banka aktīvi izmantoja iespēju mainīt banku rezervju normu – gada sākumā rezervju norma bija 8% visām saistībām, bet pēc vairākiem rezervju normas samazinājumiem gada beigās tā bija 5% saistībām ar termiņu līdz 2 gadiem un 3% – saistībām ar termiņu ilgāku par 2 gadiem. Rezervju norma tika pazemināta, lai atbrīvotu bankām papildu finanšu resursus kreditēšanai, tā radot labvēlīgakus apstākļus Latvijas tautsaimniecības izaugsmes nodrošināšanai. Papildu finanšu resursu atbrīvošana bankām veicināja to likviditātes uzlabošanos, nemit vērā saspringto situāciju finanšu piesaistē ārvalstīs. 2009. gada martā Latvijas Banka pazemināja arī refinansēšanas likmi no 6% līdz 5%, bet noguldījumu iespējas uz nakti procentu likmi pazemināja divas reizes (kopumā par 2 procentu punktiem; līdz 1%).

2008. gadā lata kurss pakāpeniski pazeminājās, līdz septembra beigās sasniedza Latvijas Bankas intervēnu koridora augšējo robežu. Gada beigās lata kursu paaugstināja saņemtā starptautiskā finanšu palīdzība. Kopumā 2008. gadā Latvijas Bankai tika neto pārdoti lati par eiro⁵ 784.8 milj. latu apjomā. 2009. gada sākumā lata kurss svārstījās pielaujamo svārstību koridorā, un Latvijas Banka veica mazākas intervences valūtas tirgū.

Lata kursa attīstība, kā arī Latvijas valsts kredītreitinga samazinājums noteica investoru intereses sarukumu par Latviju. Starptautiskās kredītreitingu aģentūras *Standard & Poor's* un *Fitch Ratings* 2008. gadā samazināja Latvijas kredītreitingu no BBB+ līdz BBB-, *Moody's Investors Services* – no A2 līdz A3. Šīs kredītreitingu aģentūras noteica negatīvu reitinga nākotnes prognozi. Jau 2009. gada februārī *Standard & Poor's* un aprīlī *Fitch Ratings* samazināja Latvijas reitingu no BBB– uz BB+ – tas ir zemāks reitings par investīciju piesaisti veicinošu līmeni, saglabājot negatīvu nākotnes skatījumu.

Likviditātes pārpalikums, kas bija vērojams gada lielāko daļu, ietekmēja latu naudas tirgus procentu likmes. Latu naudas tirgus darījumu uz nakti vidējās svērtās procentu likmes 2008. gadā sasniedza 3.95% (par 102 bāzes punktiem mazāk nekā 2007. gadā). 6 mēnešu RIGIBOR samazinājās, bet 12 mēnešu RIGIBOR palielinājās. Visu termiņu RIGIBOR augstākais līmenis tika novērots gada beigās, bet 2009. gada sākumā tie samazinājās, lai gan bija daudz augstāki nekā 2008. gada 1. pusgadā. Darījumu uz nakti procentu likmes saruka zem Latvijas Banks noteiktās refinansēšanas likmes. Naudas tirgus procentu likmju kritumu veicināja latu likviditātes pārpalikums, kas izveidojies, samazinot rezervju normu un ārvalstu finanšu palīdzībai mazinot pesimismu tirgū.

Gan vājais ārējais pieprasījums un saspringtā situācija pasaules finanšu tirgos, gan iekšzemes tautsaimniecības izaugsmes sarukuma nelabvēlīgā ietekme uz darba tirgu un valsts budžetu, gan arī ierobežotā finanšu resursu pieejamība joprojām ir riska faktori turpmākajai tautsaimniecības attīstībai. To iedarbības dēļ 2009. gadā gaidāms nozīmīgs ekonomiskās aktivitātes sarukums, būtiski samazinoties privātajam patēriņam un investīcijām un pieaugot bezdarbam. Ekonomiskās lejupsīdes novēršanā nozīmīga loma būs konkurenčspējas atjaunošanai, kas balstītos uz uzņēmumu spējām mazināt ražošanas izmaksas (t.sk. iepriekšējos periodos strauji kāpušās darba algas), kredītresursu pieejamības uzlabošanai, valsts budžeta ietvaros paredzēto ekonomiskās aktivitātes stimulēšanas pasākumu īstenošanai (t.sk. ES fondu efektīvai izmantošanai). Īpaši svarīga nozīme ir valsts politikas noteiktai virzībai uz eiro ieviešanu.

2. ielikums. Valdības veiktie pasākumi Latvijas finanšu sektora stabilitātes stiprināšanai

Pasaules finanšu krīzei 2008. gada 4. ceturksnī pārņemot Eiropu, ES valstis izstrādāja pasākumus finanšu sistēmas stabilitātes atbalstīšanai. Arī Latvijas valdība veica vairākus pasākumus, lai stabilizētu finanšu sektoru.

2009. gada 12. februārī tika veikti grozījumi Noguldījumu garantiju likumā, ar kuriem līdz 50 tūkst. eiro tika paaugstināts garantētās atlīdzības slieksnis fizisko un juridisko personu noguldījumiem Latvijas Republikā reģistrētajās bankās un krājaizdevu sabiedrībās.

2008. gada 14. novembrī tika veikti grozījumi Likumā par budžetu un finanšu vadību, kas nosaka Latvijas finanšu tirgus atbalsta mehānismu. Likuma grozījumi paredz, ka turpmāk finanšu ministrs Latvijas Republikas Ministru kabineta noteiktajā kārtībā ir tiesīgs lemt par nepieciešamību sniegt valsts galvojumu, lai mazinātu

---

⁵ Pēc norēķinu dienas.

vispārējos tautsaimniecības riskus, izvairītos no sociālekonomiskas krīzes vai mazinātu tās ietekmi un nodrošinātu finanšu līdzekļu pieejamību bankām. Valsts galvojumu sniegšanu regulē Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009. gada 3. februāra noteikumi Nr. 111 "Kārtība, kādā sniedz un uzrauga galvojumus par banku aizņēmumiem". Atbilstoši noteikumiem valsts galvojumus valdība var sniegt par Latvijas Republikā reģistrētu banku esošajiem aizņēmumiem, kuru atlikušais termiņš nav ilgāks par 3 gadiem, un šādu aizņēmumu pārfinansēšanai nemtajiem aizņēmumiem, kuru termiņš nav īsāks par 6 mēnešiem un ilgāks par 3 gadiem. Par sniegtogalvojumu bankai jāmaksā galvojuma gada riska procentu likme 0.448% apmērā un atlīdzība 0.5% apmērā, kā arī galvojuma apkalpošanas un uzraudzības līguma darbības laikā bankai jāmaksā Latvijas Republikas Valsts kasei apkalpošanas maksa 0.1% gadā no valsts galvotā aizņēmuma atlīkuma.

2008. gada 1. decembrī Latvijas Republikas Saeima pieņēma Banku pārņemšanas likumu (spēkā ar 31.12.2008.), kas nosaka, kādos apstākļos un kādā kārtībā valsts var pārņemt banku. Banks pārņemšana pieļaujama izņēmuma gadījumā, kad Latvijas Republikas banku sistēmas stabilitāte un maksājumu sistēmu raita darbība ir nopietni apdraudēta vai tiktu apdraudēta, ja banks pārņemšana nenotiku un banka tāpēc nespētu ievērot likumā noteiktās banku darbību regulējošās prasības. Banks pārņemšana pieļaujama uz līguma pamata vai, ja netiek panākta vienošanās par labprātīgu pārņemšanu, pret taisnīgu atlīdzību uz atsevišķa likuma pamata. Šāda pieeja nodrošina, ka likumdevējs katrā konkrētā gadījumā pārliecinās, vai iestājies tāds ārkārtas gadījums, ka valsts banku sistēmas stabilitātes saglabāšanas, maksājumu sistēmu raitas darbības nodrošināšanas un sabiedrības interesēs nepieciešams pārņemt attiecīgās banks emitētās akcijas, bankas mantu, tiesības vai saistības. Taisnīgās atlīdzības noteikšanu regulē Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009. gada 10. februāra noteikumi Nr. 112 "Bankas akcionāriem vai bankai piešķiramās taisnīgās atlīdzības apmēra noteikšanas, piedāvāšanas un samaksas kārtība".

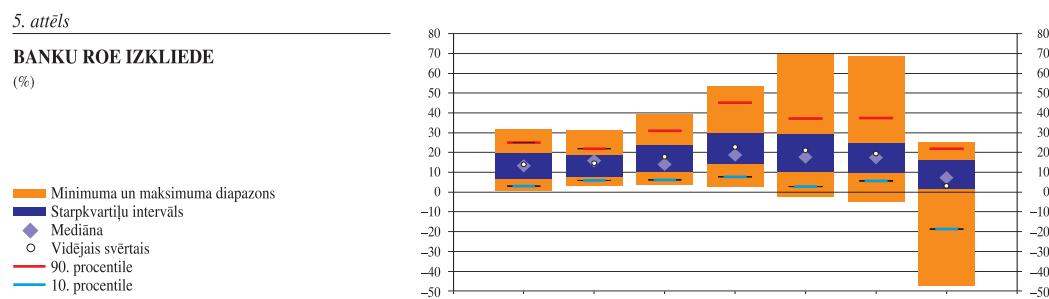
2. BANKU FINANSIĀLAIS STĀVOKLIS

2.1. Pelnītspēja

Ekonomiskā lejupslīde, kreditportfelē pieauguma apsīkums, augstākas finansējuma izmaksas un nepieciešamība veidot lielus uzkrājumus nedrošiem parādiem būtiski samazināja banku pelnītspēju.

2008. gadā banku sektora neauditētā peļņa bija 60.1 milj. latu {371.3 milj. latu}⁶ (par 84% mazāk nekā 2007. gadā). Turklāt peļņas straujas kritums bija vērojams tieši gada beigās, decembrī bankām novirzot lielu peļņas daļu uzkrājumiem nedrošiem parādiem (gada peļņa bija vairāk nekā trīs reizes mazāka nekā peļņa 2008. gada 11 mēnešos). Tikai divu mazu banku peļņas pieaugums 2008. gadā bija pozitīvs. Pārējām bankām peļņas gada pieaugums bija negatīvs vai tām bija zaudējumi.

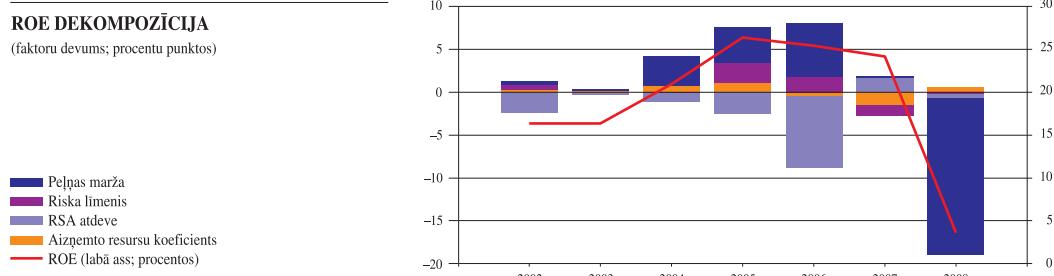
Banku ROE gada beigās samazinājās līdz 3.6%, bet ROA – līdz 0.3%. Mainījās arī banku ROE un ROA rādītāju izkliede, sadalījumam būtiski nobīdoties negatīvā virzienā (sk. 5. att.). ES15 valstu banku grupu meitasbankām, līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2008. gadā pelnītspēja bija augstāka nekā pārējām bankām (sk. pielikumu). Augstāko pelnītspēju nodrošināja lētāko mātesbanku resursu pieejamība, kas ļāva konkurencē ar pārējām bankām labāko klientu piesaistīšanā, piedāvājot pievilcīgākus kredītēšanas nosacījumus un nodrošinot straujāku kreditportfelē kāpumu, kā arī augstākā efektivitāte, ko rāda zemāka izdevumu un ienākumu attiecība (sk. pielikumu).

⁶ Figūriekavās norādīts iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājs.

ROE sarukumu galvenokārt ietekmēja straujas peļņas maržas samazinājums. To noteica nozīmīgais izdevumu uzkrājumiem nedrošiem parādiem un saistībām palielinājums, būtiski samazinot peļņu pirms nodokļiem. Pārējie komponenti ROE pārmaiņas ietekmēja mazāk. Pozitīvi ROE ietekmēja vienīgi aizņemto resursu koeficienta pieaugums, samazinoties kapitālam un rezervēm. RSA pieaugot lēnāk nekā aktīviem, nedaudz saruka riska līmenis. Taču vienlaikus samazinājās arī RSA atdevē, augot RSA, bet finansiālās darbības peļņai samazinoties. Abi šie komponenti negatīvi ietekmēja ROE (sk. 6. att.).

6. attēls

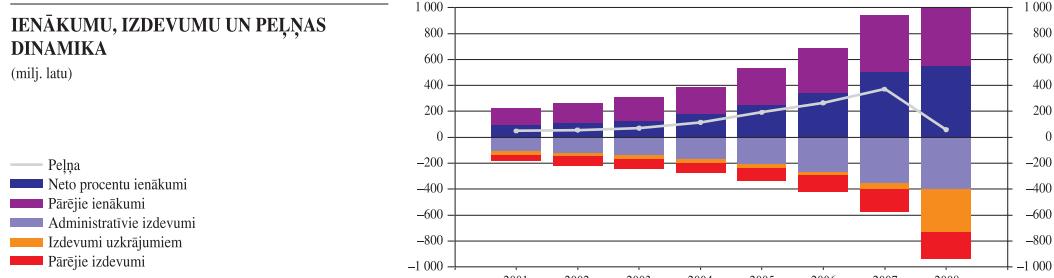

	Peļņas marža	Riska svērto aktīvu atdevē	Riska līmenis	Aizņemto resursu koeficients
ROE =	$\frac{\text{Peļņa pirms nodoķiem}}{\text{Finansiālās darbības peļņa}} \times \frac{\text{Finansiālās darbības peļņa}}{\text{Riska svērtie aktīvi}} \times \frac{\text{Riska svērtie aktīvi}}{\text{Aktīvi}} \times \frac{\text{Aktīvi}}{\text{Kapitāls un rezerves}}$			

Pasliktinājās arī banku sektora darbības efektivitāte, izdevumu un ienākumu attiecībai⁷ pieaugot līdz 51.7% {45.5%}.

Peļņas samazinājumu veicināja ienākumu arvien lēnāks pieaugums salīdzinājumā ar izdevumiem. Lai gan šī tendence turpinājās jau trešo gadu, iepriekšējos gados, izdevumu kāpuma tempam tikai nedaudz apsteidzot ienākumu pieauguma tempu, tas nodrošināja rekordaugstu peļņas līmeni. Taču 2008. gadā atšķirība kāpuma tempā arvien palielinājās, samazinot peļņu. Izdevumu pieaugumu 2008. gadā būtiski ietekmēja strauji kāpušie izdevumi uzkrājumiem nedrošiem parādiem un saistībām (sk. 7. att.). Kopumā gada laikā bankas izdevumiem uzkrājumiem nedrošiem parādiem un saistībām novirzīja 336.4 milj. latu, no tiem vairāk nekā pusi – decembrī. Turpināja palielināties arī šīs pozīcijas īpatsvars izdevumos, gada beigās pat pārsniedzot procentu izdevumu par ne-MFI noguldījumiem apjomu. Labāka kredītportfeļa kvalitāte nodrošināja ES15 valstu banku grupu meitasbanku relatiūvi zemākus izdevumus uzkrājumiem nedrošiem parādiem un saistībām nekā pārējām bankām (sk. pielikumu). Tā ES15 valstu banku grupu meitasbanku izdevumu uzkrājumiem nedrošiem parādiem un saistībām īpatsvars izdevumu kopajām veidoja 16% salīdzinājumā ar 21% pārējām bankām. Banku, kuras nav ES15 valstu banku grupu meitasbankas, izdevumus palielināja arī zaudējumi no finanšu instrumentu pārvērtēšanas.

7. attēls

⁷ Izdevumu un ienākumu attiecība aprēķināta saskaņā ar ECB metodoloģiju: (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana) / (fīrie procentu ienākumi + dividēnu ienākumi + neto komisijas nauda + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) x 100.

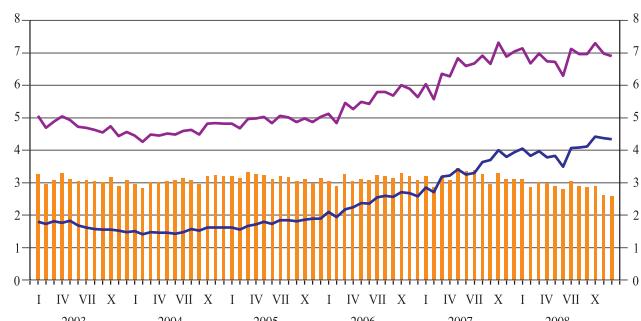
Galvenais banku ienākumu avots joprojām bija procentu ienākumi, kuru īpatsvars ienākumu kopajām pieauga līdz 76%. Procentu ienākumi gada laikā pieauga par 24%. Tā kā procentu izdevumu kāpums bija straujāks (36%), tūrie procentu ienākumi palielinājās tikai par 9%. Lai gan procentu izdevumi auga samērā strauji, to īpatsvars izdevumu kopajām samazinājās līdz 48% {52%}.

Procentu izdevumu lielāko pieaugumu veicināja finansējuma izmaksu straujāks kāpums, kopējai resursu piesaistīšanas likme⁸ augot krasāk nekā resursu izvietošanas likme⁹. Starpība starp resursu piesaistīšanas likmi, kuru bankas maksā par savām saistībām pret citām MFI un piesaistītajiem ne-MFI noguldījumiem, un resursu izvietošanas likmi, kuru tās prasa par ne-MFI izsniegtaijiem kredītiem un savām prasībām pret MFI, decembrī samazinājās līdz 2.6 procentu punktiem, tādējādi sarūkot banku kopējai peļņas maržai (sk. 8. att.).

8. attēls

RESURSU PIESAISTĪŠANAS UN IZVIETOŠANAS LIKMU UN TO STARPIBAS DINAMIKA (%)

■ Liknju starpība (procentu punktos)
■ Resursu izvietošanas likme
■ Resursu piesaistīšanas likme

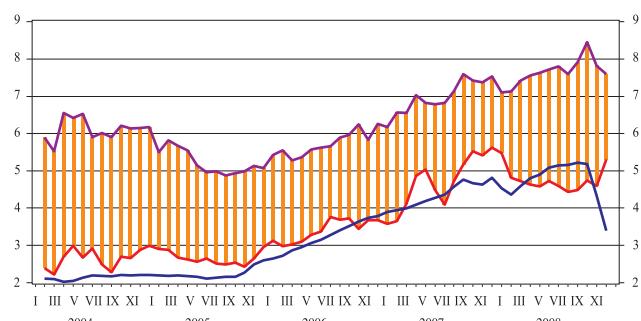

2008. gadā vispārējā procentu likmju starpība¹⁰ jaunajiem darījumiem ar rezidentu ne-MFI bija vidēji 2.9 procentu punkti līdzīgi kā 2004. gadā, tikai ar augstākām procentu likmēm (sk. 9. att.). Banku noteiktās kredītu un noguldījumu procentu likmes, to starpība un nobīde no tendencēm naudas tirgū gada beigās atspoguļoja gan paaugstināto vajadzību nodrošināt papildu finansējumu, piesaistot noguldījumus, gan pieaugušo risku iekļaušanu kredītu uzcenojumā.

9. attēls

VISPĀRĒJĀS PROCENTU LIKMU STARPIBAS JAUNAJIEM DARĪJUMIEM AR REZIDENTU NE-MFI DINAMIKA (%)

■ Kredītu vidējā svērtā procentu likme
■ Noguldījumu vidējā svērtā procentu likme
■ 6M EURIBOR
■ Vispārējā procentu likmju starpība (procentu punktos)

Piezīme. Rezidentu ne-MFI no jauna izsniegtos kredītu un piesaistīto noguldījumu procentu likmes.

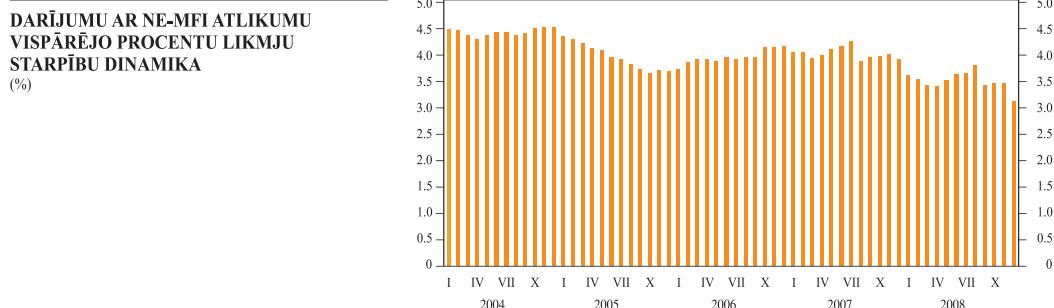
2005.–2007. gadā izsniegtos kredītu zemās pievienotās procentu likmes, eiro naudas tirgus procentu likmju samazinājums gada beigās un augstākas noguldījumu procentu likmes veicināja vispārējās procentu likmju starpības sarukumu arī darījumu ar ne-MFI atlikumiem, gada beigās tai sasniedzot zemāko līmeni kopš 2004. gada (sk. 10. att.).

⁸ Resursu piesaistīšanas likme aprēķināta kā par saistībām pret MFI un ne-MFI noguldījumiem samaksāto procentu izdevumu un šo saistību un noguldījumu atlikumu attiecība.

⁹ Resursu izvietošanas likme aprēķināta kā par prasībām pret MFI un kredītiem ne-MFI saņemto procentu ienākumu un šo prasību un kredītu atlikuma attiecība.

¹⁰ Vispārējo procentu likmju starpību aprēķina, no attiecīgā mēneša vidējās svērtās kredītu procentu likmes atņemot vidējo svērto noguldījumu procentu likmi (visās valūtās).

10. attēls

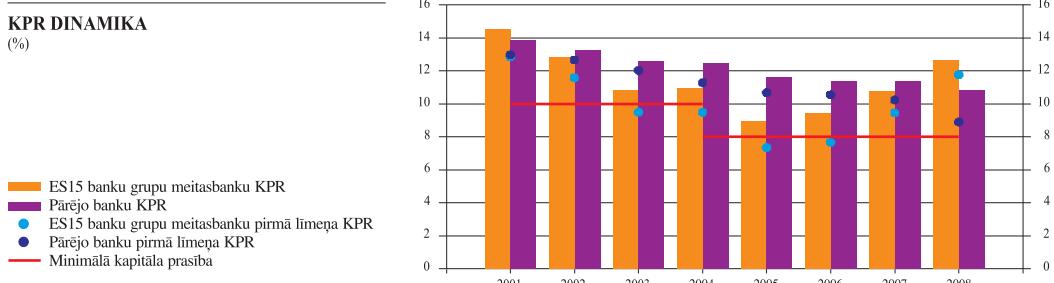
Piezīme. Rezidentu ne-MFI izsniegtu kredītu un piesaistīto noguldījumu atlikumu procentu likmes.

2.2. Kapitāla pietiekamība

2008. gadā banku kapitāla pietiekamība uzlabojās.

Banku KPR 2008. gada beigās sasniedza 11.8% {11.1%}. Banku pašu kapitāls 2008. gada beigās bija 1 787.3 milj. latu, savukārt RSA – 15.1 milj. latu. Pirmā līmeņa KPR gada beigās bija 10.5%. 12 bankām KPR gada laikā palielinājās, bet astoņām – samazinājās. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem 2008. gadā augstāks KPR un pirmā līmeņa KPR bija ES15 valstu banku grupu meitasbankām (sk. 11. att.), un to galvenokārt noteica revidētās 2007. gada rekordaugstās pelħas iekļaušana pašu kapitālā un RSA samazinājums, sarūkot ar hipotēku nodrošināto kredītu ar zemu LTV riska svariem, ko paredz jaunie KPR aprēķināšanas noteikumi¹¹.

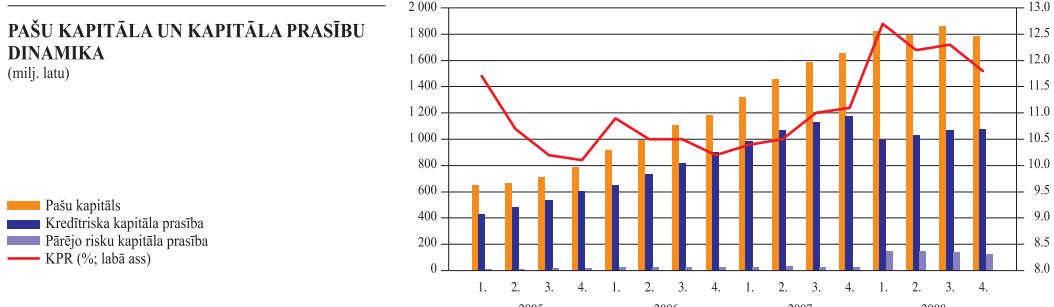
11. attēls

KPR aprēķināšanas metodoloģiskās pārmaiņas saistītas gan ar pašu kapitāla aprēķinu, gan kapitāla prasības noteikšanu dažādu veidu riskiem. Atsevišķas bankas izmanto sarežģītākas, uz iekšējiem reitingiem balstītās KPR aprēķināšanas metodes, ar kurām iespējams precīzāk noteikt risku lielumu.

Kredītriska kapitāla prasība joprojām ir svarīgākā kapitāla prasības daļa, tās īpatsvaram kopējā kapitāla prasībā veidojot 90%. Tomēr 2008. gada palielinājās pārējo risku kapitāla prasības daļa, kur no jauna nākusi klāt operacionālā riska kapitāla prasība (sk. 12. att.).

12. attēls

¹¹ FKTK "Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi".

3. ielikums. Normatīvo aktu grozījumi finanšu stabilitātes nodrošināšanai un uzraudzības procesa stiprināšanai

Pašreizējās norises pasaules un Eiropas finanšu tirgos rada pārliecību par to, cik svarīga ir finanšu sektora uzraudzības procesa stiprināšana un pilnveide. Divi galvenie uzraudzības iestāžu un banku rīcībā esošie instrumenti, kas palīdzētu saglabāt finanšu stabilitāti ekonomiskās lejupslīdes apstākļos, ir kapitāls un uzkrājumi nedrošiem parādiem.

FKTK izstrādājusi un 2009. gada 20. martā pieņemusi "**Kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides normatīvos noteikumus**" (spēkā ar 25.03.2009.), kuru mērķis ir sniegt bankām vadlīnijas kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveidei. Noteikumi izstrādāti, nesmot vērā kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa principus, kas ietverti attiecīgajās Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvās un Bāzeles Banku uzraudzības komitejas un Eiropas Banku uzraudzības komitejas izstrādātajās rekomendācijās, kā arī citu valstu uzraudzības iestāžu pieredzi atbilstošu regulējošo prasību noteikšanā un Latvijas banku darbības specifiku.

Kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa mērķis ir nodrošināt, ka bankas kapitāls apmēra, elementu un to īpatsvara ziņā ir pietiekams bankas pašreizējai un plānotajai darbībai piemītošo un varbūtējo risku segšanai. Kapitāla pietiekamības novērtēšanas process ietver bankas pašreizējai un plānotajai darbībai piemītošo būtisko risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra noteikšanu, kapitāla plānošanu un risku segšanai pietiekama kapitāla apmēra pastāvīgu uzturēšanu. Noteikumi nosaka kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides vispārējos principus, t.sk. nosaka minimālas prasības novērtēšanas regularitātei, bankas padomes un valdes atbildību kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesā, prasības kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa dokumentēšanai, regulārai pārskatīšanai un iekšējā audita pārbaudēm. Noteikumi nosaka, kādas metodes banka var izmantot, lai noteiktu risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēru un kapitāla rezervi, kā arī apraksta vienkāršotas metodes, ko, ievērojot proporcionālitātes principu, šiem mērķiem var izmantot nelielas bankas.

Svarīgs uzraudzības procesa stiprināšanas instruments ir arī FKTK 2009. gada 25. martā pieņemtie "**Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi**" (spēkā ar 28.03.2009.), kas sniedz vadlīnijas kredītu kvalitātes novērtēšanai un uzkrājumu veidošanas metodoloģijai, kā arī apraksta uzraudzības iestādes pieeju bankas kredītu kvalitātes un uzkrājumu veidošanas procesa novērtēšanai.

"**Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi**" nosaka, ka finanšu pārskatos banka atzīst kredītu vērtības samazināšanas zaudējumus un veido uzkrājumus saskaņā ar SGS. Vērtējot izveidoto uzkrājumu pietiekamību paredzamiem zaudējumiem, banka papildus ņem vērā arī apsvērumus, kuri būtiski ietekmē bankas kredītportfelja kvalitāti, bet kuri netiek ņemti vērā saskaņā ar SGS. Pozitīva starpība starp paredzamo zaudējumu apmēru un saskaņā ar SGS prasībām izveidotiem uzkrājumiem tiek iekļauta pašu kapitāla aprēķinā saskaņā ar saistošiem kapitāla prasību ievērošanas noteikumiem kā pašu kapitāla samazinājums. Šie noteikumi ir saistoti Latvijas Republikā reģistrētajām bankām, ieguldījumu brokeru sabiedrībām un ieguldījumu pārvaldes sabiedrībām, kurām piemērojamas kapitāla pietiekamību regulējošās prasības.

Stiprinot uzraudzības procesu, veikti arī šādi likumu grozījumi.

Kredītiestāžu likumā veikti grozījumi, pilnveidojot kredītiestāžu uzraudzību un nosakot papildu rīcības tiesības FKTK ne tikai gadījumos, kad kredītiestādei ir finanšu grūtības, bet arī gadījumos, kad problēmu rašanos var pamatotīti prognozēt.

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā noteikts, ka tikai FKTK ir tiesīga pieņemt lēmumu par tirgus dalībnieka tiesību, saistību izpildes un darbības ierobežojumiem.

Civilprocesa likumā noteikts īsāks maksātnespējas un likvidācijas lietas izskatīšanas termiņš.

3. BANKU KREDĪTRISKS

3.1. Banku klientu finansiālā ievainojamība

Mazinoties investīciju izaugsmes tempam, stabilizējās nefinanšu sabiedrību parāda līmenis, sasniedzot visu laiku augstāko līmeni. Pieaugušās izmaksas un patēriņtajū pirkspējas kritums noteica nefinanšu sabiedrību rentabilitātes strauju samazinājumu, vēl vairāk palielinot nefinanšu sabiedrību finansiālo ievainojamību, vairākām tautsaimniecības nozarēm 4. ceturksnī pat darbojoties ar zaudējumiem.

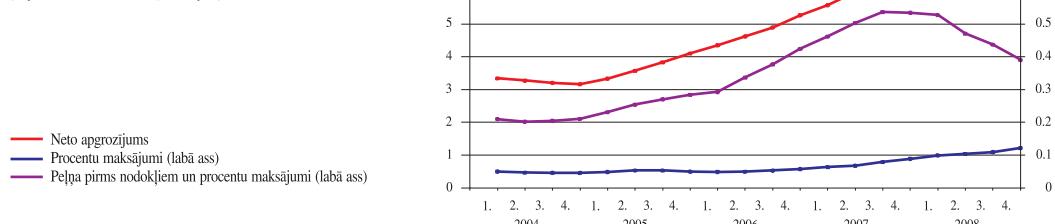
Nozīmīgi lejupvērsta tautsaimniecības attīstības dinamika 2008. gadā, iekšzemes un ārējā pieprasījuma kritums un izmaksu pieaugums noteica nefinanšu sabiedrību peļnas maržu samazināšanos. Nefinanšu sabiedrību parādsaišķību apjomā pieauguma temps būtiski saruka, mazinoties pievilcīgu investīciju iespējām un bankām nosakot stingrākus kreditēšanas standartus, izvērtējot nefinanšu sabiedrību kredītrisku. Apstākļi turpmākai nefinanšu sabiedrību attīstībai kļuva ļoti nelabvēlīgi, bet neparedzētais lejupslīdes apmērs lielai daļai nefinanšu sabiedrību radīja grūtības gūt plānoto atdevi no ekonomiskās augšupejas laikā veiktajām investīcijām.

Turpmāka lejupvērsta tautsaimniecības attīstības dinamika, tālāka peļnas maržu samazināšanās un potenciālo zaudējumu pārnese uz bilanci vienlaikus ar banku procentu likmju uzcenojuma paaugstināšanos un finansējuma pieejamības samazināšanos apdraudēs nefinanšu sabiedrību parādsaišķību pārfinansēšanas iespējas un izraisīs maksātnespējas riska palielināšanos.

Lai gan gada inflācija joprojām bija augsta, nefinanšu sabiedrību apgrozījums, balstoties uz ceturkšņu operatīvo informāciju, 2008. gadā tikai nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada apjomu, bet rentabilitāte bija daudz zemāka par 2006. un 2007. gada līmeni. Tomēr, nemot vērā augsto uzkrāto parāda līmeni un stingrākus kreditēšanas nosacījumus, procentu maksājumu apjoms turpināja strauji augt (sk. 13. att.)¹². Minētās norises 3. ceturksnī noteica krasu procentu maksājumu seguma pazemināšanos (sk. 14. att.), bet 4. ceturksnī vairākas nozares pēc procentu maksājumu samaksas pat uzrādīja negatīvu darbības rezultātu.

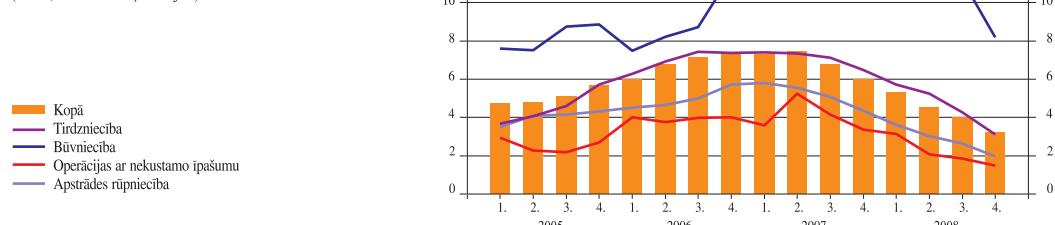
13. attēls

NEFINANŠU SABIEDRĪBU APGROZĪJUMA UN PEĻNAS ATTĪSTĪBA
(mljrd. latu; četru ceturkšņu vidējais)

14. attēls

NEFINANŠU SABIEDRĪBU PROCENTU MAKSAJUMU SEGUMS
(reizes; četru ceturkšņu vidējais)

No zemā procentu maksājumu seguma izrietošais likviditātes risks jāvērtē īpaši kritiski, jo vairākumā nozaru arī ilgtermiņa maksātnespējas risks sasniedzis augstu līmeni. Lai gan, mazinoties nefinanšu sabiedrību investīciju tempam, arī parāda īpatsvara finansējumā pieaugums palēninājās, tas sasniedza vēsturiski augstāko atzīmi.

¹² Avots: CSP. Komercdarbības finansiālie rezultāti

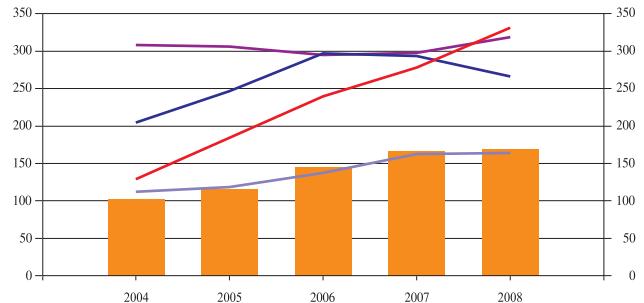
Komercdarbības sašaurināšanās noteica parāda līmeņa stabilizēšanos, apstrādes rūpniecībā kopējam parāda apjomam 3. ceturksnī pat samazinoties, bet būvniecībā pašu līdzekļu pieejamība nodrošināja ievērojamu parāda līmeņa kritumu. Savukārt operācijas ar nekustamo īpašumu maksātspēja turpināja paslīktināties, trūkstot pašu finansējuma iespējām (sk. 15. att.)¹³.

15. attēls

**NEFINANŠU SABIEDRĪBU PARĀDA
ATTIECĪBA PRET PAŠU KAPITALU
DEVINOS MĒNEŠOS**

(%)

- Kopā
- Tirdzniecība
- Būvniecība
- Operācijas ar nekustamo īpašumu
- Apstrādes rūpniecība

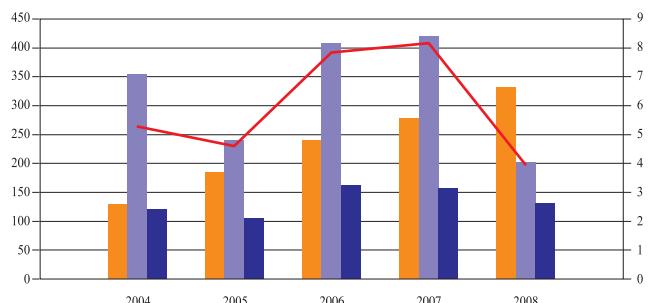
Operācijās ar nekustamo īpašumu 3. ceturksnī kopējais pašu kapitāls pat samazinājās. Maksātnespējas risks pieauga, sasniedzot vēsturiski augstāko parāda līmeni un vienlaikus strauji sarūkot aktīvu atdevei (sk. 16. att.)¹³.

16. attēls

**OPERĀCIJU AR NEKUSTAMO īPAŠUMU
NOZARES FINANŠU RĀDĪTĀJI**

(pirmajos deviņos mēnešos; %)

- Parāda attiecība pret pašu kapitālu
- Likviditāte
- Procentu maksājumu segums
- Aktīvu atdeve (labā ass)

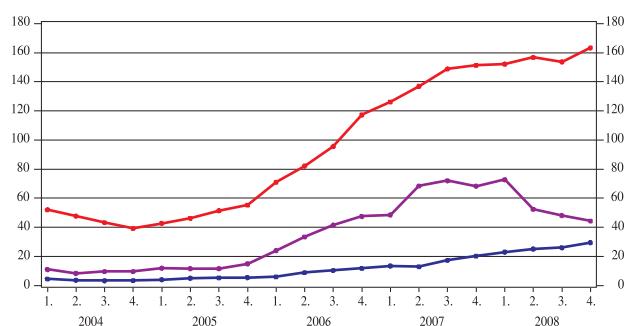
Nekustamā īpašuma tirgus aktivitāšu kritums un cenu korekcija negatīvi ietekmēja nozares rentabilitāti un procentu maksājumu segumu (sk. 17. att.)¹³. Pelňa ievērojami saruka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu un 4. ceturksnī sedza tikai 42% uz šo periodu attiecināmo procentu maksājumu apjoma, tātad pēc procentu maksājumu samaksas kopējais nozares nefinanšu sabiedrību darbības rezultāts bija negatīvs. Īpaši strauji pieauga maksātnespējas risks attīstītājiem ar tikko pabeigtiem vai būvniecības beigu stadijā esošiem projektiem, jo tieši šie attīstītāji saskārās ar vislielākajām būvniecības izmaksām, kuras turpināja augt, lai gan arvien lēnākā tempā (arī 2008. gadā), tādējādi ievērojami samazinot attīstītāju iespējas krītoša pieprasījuma apstākļos samazināt cenas.

17. attēls

**OPERĀCIJU AR NEKUSTAMO īPAŠUMU
APGROZĪJUMA UN PEĻŅAS ATTĪSTĪBA**

(milj. latu; četru ceturksni vidējais)

- Neto apgrozījums
- Procentu maksājumi
- Peļņa pirms nodokļiem un procentu maksājumiem

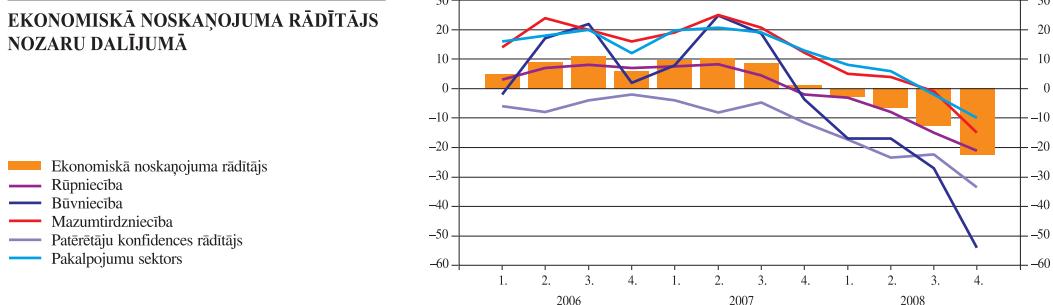
¹³ Avots: CSP. Komercdarbības finansiālie rezultāti.

Par nefinanšu sabiedrību finansiālās situācijas pasliktināšanos liecināja arī Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra komercreģistrā reģistrēto maksātnespējas pieteikumu pieaugums 2008. gadā par 30%, turklāt 2008. gadā mainījās maksātnespējas pieteikumu iesniedzēju sastāvs, jo būtiski pieauga kreditoru iesniegto pieteikumu īpatsvars, kas (pretstatā iepriekšējos gados veiktais Valsts ieņēmumu dienesta neaktīvo sabiedrību izslēgšanai) liecina par maksātnespējas procesu ierosināšanu aktīvām sabiedrībām. Savukārt pirmo reizi kopš 2002. gada saruka jaundibināto nefinanšu sabiedrību skaits. Atbilstoši Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra datubāzei LURSOFT aprēķinātajai statistikai 2008. gadā reģistrēts par 20.1% mazāk komercsabiedrību nekā iepriekšējā gadā.

2008. gadā ekonomiskā noskaņojuma rādītājs strauji kritās. To ietekmēja visu nozaru konjunktūras un patēriņtāju apsekojuma negatīvie rezultāti. Rūpniecības konjunktūras rādītāja nozīmīgo samazinājumu veicināja uzņēmēju negatīvais skatījums uz turpmāko tautsaimniecības attīstības gaitu, t.i., ražošanas jaudu, nodarbināto skaita un pasūtījumu, t.sk. eksporta pasūtījumu, samazināšanos, kā arī konkurētspējas kritumu ES un ārpus tās. Savukārt par galveno ražošanu ierobežojošo faktoru apstrādes rūpniecībā 2008. gadā kļuva nepietiekamais pieprasījums. Pieauga arī to respondentu skaits, kas norādīja finansiālo grūtību faktora nozīmīgumu. Minētie faktori pilnībā aizstāja iepriekšējā gadā dominējušo darbaspēka trūkuma faktoru.

Straujākā konfidences negatīvā attīstība bija vērojama būvniecībā, kur, līdzīgi kā rūpniecībā, nepietiekamā pieprasījuma faktors minēts kā galvenais ierobežojošais faktors. Arī mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā konfidences rādītājs kļuva negatīvs (sk. 18. att.).¹⁴

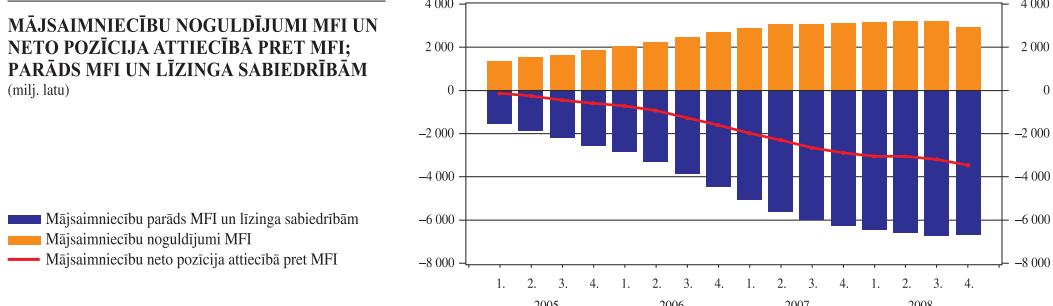
18. attēls

Lai gan mājsaimniecību parāda pieaugums apstājies, gaidāmais atalgojuma samazinājums gan sabiedriskajā, gan privātajā sektorā un ar mājokli saistīto izdevumu kāpums norāda uz pieaugošu mājsaimniecību finansiālo ievainojamību.

2008. gadā mājsaimniecību kopējais parāds¹⁵ palielinājās tikai nedaudz, turklāt 4. ceturksnī tas mazliet samazinājās. Taču gada nogalē saruka arī mājsaimniecību noguldījumu atlikums, tāpēc mājsaimniecību negatīvā neto pozīcija¹⁶ pret MFI un līzinga sabiedrībām turpināja pasliktināties (sk. 19. att.) un 2008. gada beigās sasniedza 21.3% no IKP (par 1.8 procentu punktiem vairāk nekā 2007. gada beigās).

19. attēls

¹⁴ Avots: CSP. Konjunktūras un patēriņtāju apsekojuma rezultāti.

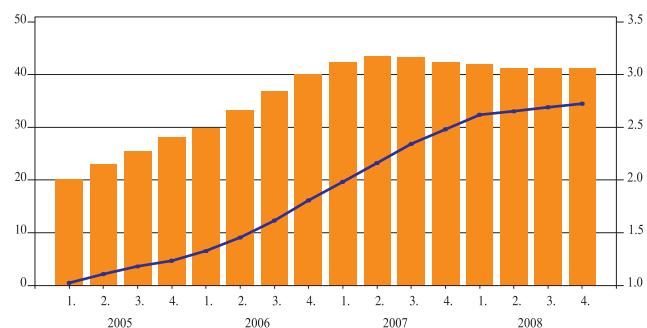
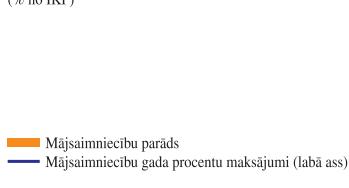
¹⁵ Mājsaimniecību kopējās saistības pret bankām, krājaizdevu sabiedrībām un līzinga sabiedrībām.

¹⁶ Mājsaimniecību saistības pret kredītiestādēm un krājaizdevu sabiedrībām pārsniedza noguldījumu apjomu.

Mājsaimniecību kopējā parāda MFI un līzinga sabiedrībām attiecība pret IKP 2008. gada 1. pusgadā nedaudz samazinājās (līdz 41.3%) un saglabājās nemainīga līdz gada beigām (sk. 20. att.). Vienlaikus procentu maksājumi, neraugoties uz straujo galveno ECB procentu likmju pazeminājumu gada beigās, turpināja augt, nominālajā izteiksmē palielinoties par 20.7% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu un sasniedzot 2.7% attiecībā pret IKP, taču tas skaidrojams ar laika nobīdi, ko rada 3 un 6 mēnešu EURIBOR kā bāzes likmes lietošana. Bāzes likmju pazeminājums būs vērojams 2009. gadā, kad gaidāms arī kopējo procentu maksājumu samazinājums. Procentu maksājumu sarukumu varētu kavēt banku īstenotā stingrākā kredītpolitika, kas paredz augstāku pievienoto likmju piemērošanu no jauna izsniegtajiem kredītiem, kā arī daļai kavēto kredītu, kuriem tiek mainīti līguma nosacījumi.

20. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU PARĀDS MFI UN LĪZINGA SABIEDRĪBĀM UN PROCENTU MAKSAJUMI MFI
(% no IKP)

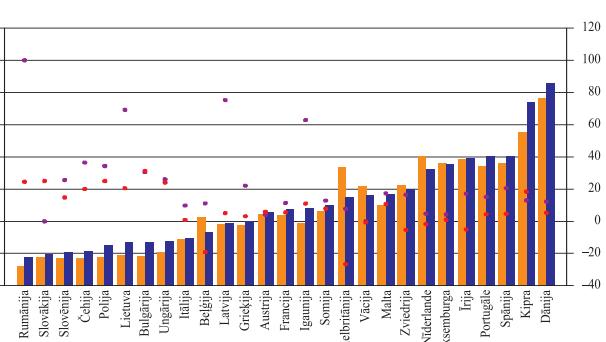
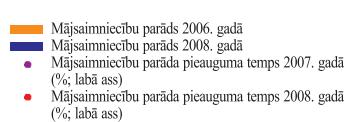
2008. gadā turpināja palielināties arī mājsaimniecību ienākumi. Par to liecināja bruto darba samaksas pieaugums (9.6%), taču procentu maksājumu straujāks kāpums palielināja mājsaimniecību finansiālo ievainojamību.

Mājsaimniecību lielāko parāda daļu veido banku mājokļa iegādei izsniegtie kredīti. 2008. gada beigās šo kredītu skaits sasniedza 158.1 tūkst. (par 3.4% vairāk nekā 2007. gada beigās). Lai gan nekustamā īpašuma cenas gada laikā samazinājās, mājsaimniecībām izsniegtā kredīta mājokļa iegādei vidējais atlikums turpināja palielināties un sasniedza 32.0 tūkst. latu (2007. gada beigās – 30.8 tūkst. latu). Pieaugumu radīja no jauna izsniegtie kredīti mājokļa iegādei, kuru vidējais lielums ievērojami pārsniedza vidējo šim mērķim izsniegtā kredīta atlikumu banku kredītporfeli. Taču tendence strauji mainījās gada nogalē, kad vidējais no jauna izsniegtā kredīta mājokļa iegādei lielums sāka samazināties. Tas norāda uz iespējamo vidējā kredīta atlikuma samazināšanos arī 2009. gada sākumā.

Latvijas mājsaimniecību parāda attiecība pret IKP tuvojas tādu ES valstu kā Grieķija un Austrija rādītajam. Igaunijā šis līmenis ir nedaudz augstāks, bet Lietuvā – būtiski zemāks, lai gan tas strauji pieauga arī 2008. gadā, kad lielākajai daļai valstu mājsaimniecību parāda pieauguma temps bija ļoti neliels vai pat negatīvs (sk. 21. att.).

21. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU PARĀDA MFI ATTIECĪBA PRET IKP UN MĀJSAIMNIECĪBU PARĀDA MFI PIAUGUMA TEMPS
(% no IKP)

Piezīme. Parāda īpatsvara aprēķinā daļai valstu izmantota prognozētā 2008. gada IKP vērtība.

Līdz ar 2008. gada nogales nelabvēlīgajiem notikumiem pasaules finanšu tirgos un to negatīvo ietekmi uz Latvijas tautsaimniecības attīstību tuvākajā nākotnē nav gaidāms mājsaimniecību ienākumu pieaugums. Tieši pretēji, līdz ar valsts budžeta izdevumu, t.sk. atalgojuma, samazināšanu un gaidāmo privātā sektora izmaksu optimizēšanu, nelabvēlīgos tirgus apstākļos samazinot gan atalgojumu, gan nodarbināto skaitu, gaidāms mājsaimniecību ienākumu sarukums un tādējādi arī parāda sloga pieaugums. Tas savukārt var radīt

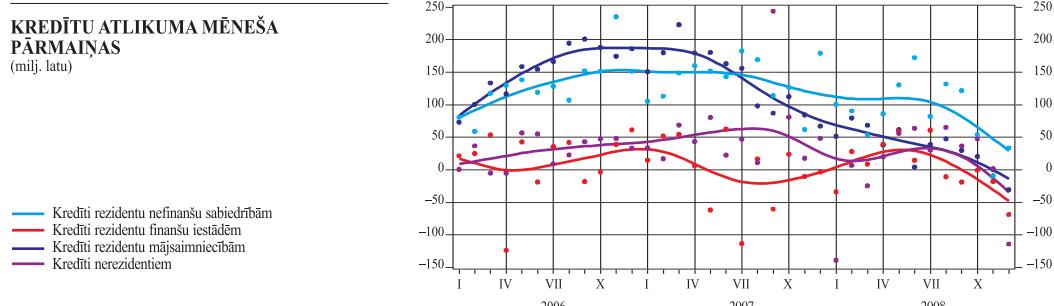
arvien lielākas grūtības mājsaimniecībām apkalpot parādus, ko rāda straujas kavēto kredītu maksājumu pieaugums 2008. gada beigās. Situācija visvairāk pasliktinājusies mājsaimniecībām, kuras aizdevumu ņēmušas ienākumu līmenim neatbilstoši dārga nekustamā īpašuma iegādei vai ar spekulatīvu mērķi, jo nekustamā īpašuma cenu straujā krituma dēļ nozīmīgi samazinājusies iespēja pārdot šo nekustamo īpašumu pat par tā pirkšanas (aizņēmuma ņemšanas brīdī) vērtību. Ņemot vērā minētos faktorus, kopumā mājsaimniecību finansiālā ievainojamība pieaugusi un kredītriska materializēšanās galvenokārt būs atkarīga no nodarbinātības attīstības.

3.2. Banku kredītporfeļa dinamika un kvalitāte

2008. gada beigās notika ļoti nozīmīgas pārmaiņas kreditēšanas attīstībā. Piedāvājuma un pieprasījuma faktoru ietekmē 4. ceturksnī banku kopējais kredītporfelis samazinājās. Tautsaimniecībai nonākot dzīlī recesijā, banku kredītu kvalitāte ievērojami pasliktinājās, pieaugot gan kavētiem kredītiem, gan INK. Turpinoties korekcijām nekustamā īpašuma tirgū, banku pakļautība norisēm šajā tirgū palielinājās. Straujš kredītporfeļa kvalitātes pasliktinājums gaidāms arī turpmāk.

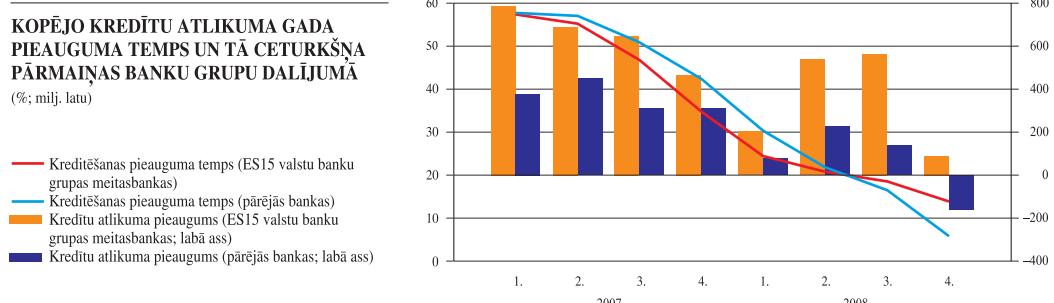
Lai gan kreditēšanas pieauguma temps 2008. gadā pakāpeniski samazinājās, tomēr pirmajos trijos ceturkšnos kredītporfeļa absolūtais kāpums bija samērā liels. Kopējais banku kredītporfelis pieauga par 1 743 milj. latu {3 265 milj. latu} jeb 11.7%, t.sk. rezidentu ne-MFI izsniegto kredītu atlikumam palielinoties par 1 626 milj. latu {2 695 milj. latu} jeb 12.4%. Situācija kardināli mainījās 4. ceturksnī, kad kopējais kredītporfelis pirmo reizi kopš 1999. gada ceturkšņa laikā samazinājās (par 70.1 milj. latu jeb 0.4%). Būtiski saruka finanšu iestādēm un nerezidentiem izsniegto kredītu atlikums – gan relatīvi (attiecīgi par 8.8% un 3.4%), gan absolūtajās vērtībās (attiecīgi par 87 milj. latu un 64 milj. latu). Nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikums ļoti lēni, bet kopumā turpināja augt, savukārt mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums nedaudz saruka (sk. 22. att.).

22. attēls

Lai gan kreditēšanas pieauguma temps 2008. gadā turpināja samazināties visās bankās, tomēr bankām, kas nav ES15 valstu banku grupu meitasbankas, tas saruka straujāk. Šīm bankām kredītporfeļa atlikuma kāpums jau kopš 2008. gada sākuma bija daudz mērenāks nekā iepriekšējā gadā, bet 4. ceturksnī tas bija negatīvs (sk. 23. att.). ES15 valstu banku grupu meitasbankas gada laikā turpināja palielināt kredītporfeli, tomēr pēdējā ceturksnī – būtiski lēnāk. Kāpumu nodrošināja mātesbanku lētāks finansējums.

23. attēls

Banku īstenotā kreditēšanas politika ir svarīgākais faktors, kas nosaka kredītu piedāvājumu. Norises pasaules finanšu tirgos, kas ierobežoja resursu pieejamību bankām, potenciālo kredītyēmēju finansiālā stāvokļa pasliktināšanās un arvien pesimistiskāks Latvijas tautsaimniecības attīstības nākotnes vērtējums noteica vēl

piesardzīgāku banku kreditēšanas politiku. Saskaņā ar Latvijas Bankas veikto banku aptauju par kreditēšanu 2008. gadā banku kredītu standarti, kurus tās piemēro potenciāliem aizņēmējiem, kopumā kļuvuši stingrāki (sk. 5. ielikumu).

Kredītu pieprasījuma kritumu nosaka ārējā un iekšzemes preču un pakalpojumu pieprasījuma vājināšanās, zema uzņēmēju un patēriņtāju konfidence un bezdarba pieaugums, kas negatīvi ietekmē gan uzņēmējdarbības attīstību, gan iedzīvotāju maksātspēju.

4. ielikums. Banku aptauja par kreditēšanu

2008. gadā Latvijas Banka turpināja veikt aptauju par banku kredītiem, apkopojot informāciju par banku sektora kreditēšanas attīstības tendencēm 2008. gadā un 2009. gada 1. pusgada prognozēm. Aptaujā par 2008. gada 2. pusgadu piedalījās deviņas lielākās bankas (iepriekš – 10 banku). Šo banku kopējais rezidentu nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums bija lielāks par 85% no kopējā Latvijas banku attiecīgo kredītu veidu kredītporfēla. Aptaujā saņemtās atbildes kopumā liecina, ka bankas galvenokārt pārorientējas no jaunu kredītu piešķiršanas uz esošā kredītporfēla un esošo klientu apkalošanu un riska vadību.

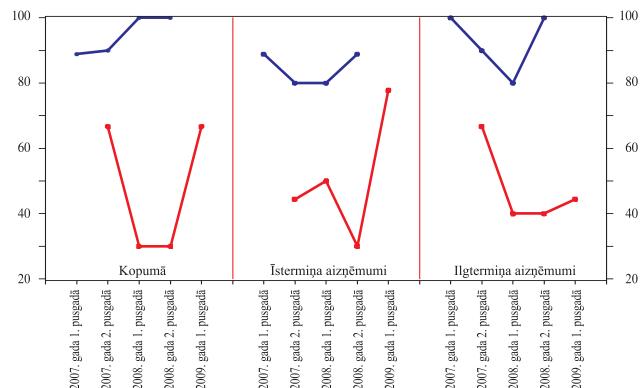
Kredītu standarti

Tāpat kā iepriekšējā aptaujā, arī 2008. gada aptaujās piedalījušās bankas norādīja, ka 2008. gadā kredītu standarti aizdevumiem nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām kļuvuši stingrāki (sk. 4.1. att.).

4.1.a attēls

PĀRMAINĀS KREDĪTU STANDARTOS NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM (par stingrāku kredītu standartu ziņojušo banku skaits; neto; %)

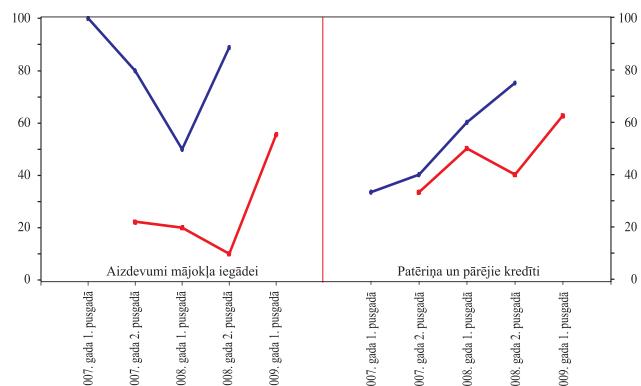
— Fakts
— Banku prognoze

4.1.b attēls

PĀRMAINĀS KREDĪTU STANDARTOS MĀJSAIMNIECĪBĀM (par stingrāku kredītu standartu ziņojušo banku skaits; neto; %)

— Fakts
— Banku prognoze

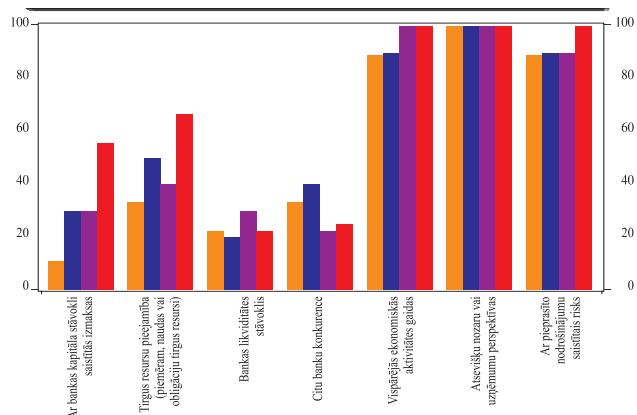
Kā galvenos faktorus, kas veicinājuši stingrāku kredītu standartu noteikšanu nefinanšu sabiedrībām, bankas norādījušas vispārējās ekonomiskās aktivitātes gaidas, atsevišķu nozaru vai uzņēmējsabiedrību perspektīvas un ar pieprasīto nodrošinājumu saistīto risku. Pieaudzis to banku skaits, kurām par nozīmīgu faktoru kļuvusi arī tirgus resursu pieejamība un izmaksas, kas saistītas ar bankas kapitāla stāvokli (sk. 4.2. att.). Stingrāki kredītu standarti nefinanšu sabiedrībām tika piemēroti, paaugstinot banku procentu likmju uzcenojumus gan riskantajiem darījumiem, gan parastajiem aizdevumiem.

Kā galvenie faktori, kas veicināja kredītu mājokļa iegādei un patēriņa un pārējo kredītu mājsaimniecībām

4.2. attēls**FAKTORU IETEKME UZ STINGRĀKU STANDARTU PIEMĒROŠANU KREDĪTIEM NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM**

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo banku skaits; neto; %)

— 2007. gada 1. pusgadā
 — 2007. gada 2. pusgadā
 — 2008. gada 1. pusgadā
 — 2008. gada 2. pusgadā

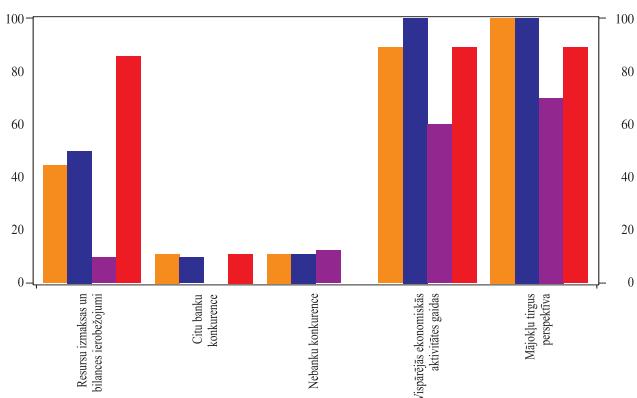

standartu tālāku pārvērtēšanu, joprojām tiek minēta mājokļu tirgus perspektīva un ekonomiskās aktivitātes gaidas. 2. pusgadā par nozīmīgāku faktoru bankas atzinušas resursu izmaksas un bilances ierobežojumus (sk. 4.3. att.). Stingrāki kreditu standarti kredītiem mājokļa iegādei tika piemēroti, paaugstinot bankas procentu likmju uzcenojumus, izvirzot augstākas prasības nodrošinājumam un paaugstinot komisijas maksas.

4.3.a attēls**FAKTORU IETEKME UZ STINGRĀKU STANDARTU PIEMĒROŠANU KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM**

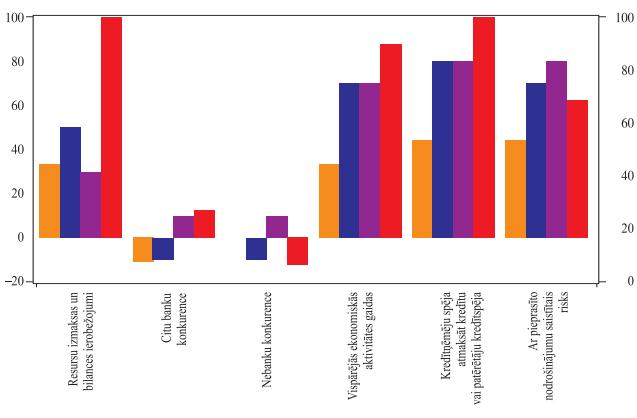
(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo banku skaits kredītam mājokļa iegādei; neto; %)

— 2007. gada 1. pusgadā
 — 2007. gada 2. pusgadā
 — 2008. gada 1. pusgadā
 — 2008. gada 2. pusgadā

4.3.b attēls**FAKTORU IETEKME UZ STINGRĀKU STANDARTU PIEMĒROŠANU KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM**

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo banku skaits patēriņa un pārējiem kredītiem; neto; %)

— 2007. gada 1. pusgadā
 — 2007. gada 2. pusgadā
 — 2008. gada 1. pusgadā
 — 2008. gada 2. pusgadā

Attiecībā uz kreditu standartiem 2009. gada 1. pusgadā lielākā daļa banku norādījušas, ka vēl nedaudz pastiprinās kreditēšanas nosacījumus gan nefinanšu sabiedrībām, gan mājsaimniecībām.

Kredītu pieprasījums

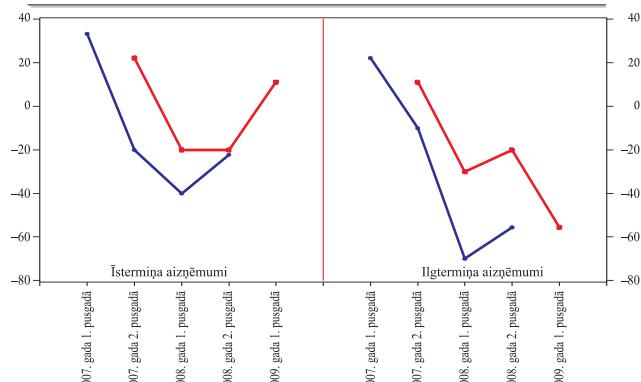
2008. gadā vairākas bankas norādīja, ka nefinanšu sabiedrību kreditu pieprasījums samazinājies. Tomēr dažas bankas atzīmēja, ka īstermiņa kreditu pieprasījums 2. pusgadā pieaudzis, jo samazinājušies sabiedrību iekšējie resursi un radusies parādu pārstrukturēšanas nepieciešamība. Turklat banku prognozēs par 2009. gada 1. pusgadu ietverta neliela īstermiņa kreditu pieprasījuma palielināšanās (sk. 4.4. att.).

4.4. attēls

**PĀRMAINAS NEFINANŠU SABIEDRĪBU
PIEPRASĪJUMĀ PĒC AIZDEVUMIEM VAI
KREDĪTLĪNIJĀM**

(par pieprasījuma palielināšanos ziņojušo banku skaits; neto; %)

— Fakts
— Banku prognoze

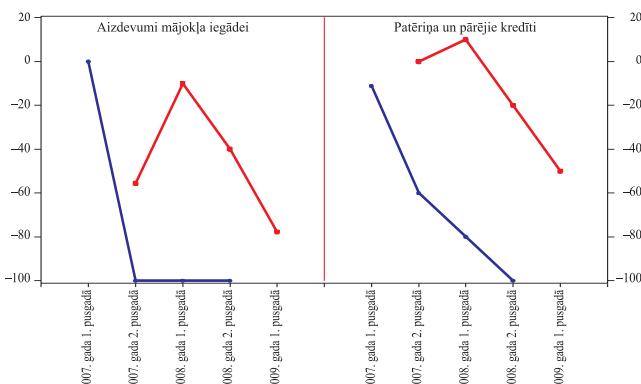
Visas bankas norādījušas, ka samazinājies mājsaimniecību pieprasījums pēc aizdevumiem (t.sk. par kredītiem mājokļa iegādei visas bankas norādīja "ievērojami samazinājies"; sk. 4.5. att.). Pieprasījuma pēc kredītiem mājokļa iegādei samazinājumu noteica nelabvēlīga mājokļu tirgus perspektīva, augoši mājsaimniecību patēriņa izdevumi un uzkrājumu samazināšanās. Savukārt kā galvenais faktors, kas veicināja zemāku pieprasījumu pēc patēriņa kredītiem, joprojām tiek minēti mazāki mājsaimniecību ieriņi ilgstojojuma precēm. Vairākums banku norādīja, ka 2009. gada 1. pusgadā mājsaimniecību pieprasījums pēc kredītiem vēl nedaudz samazināsies.

4.5. attēls

**PĀRMAINAS MĀJSAIMNIECĪBU
PIEPRASĪJUMĀ PĒC AIZDEVUMIEM**

(par pieprasījuma palielināšanos ziņojušo banku skaits; neto; %)

— Fakts
— Banku prognoze

Aiz�emēju finansiālais stāvoklis

Saskaņā ar banku sniegtajām atbildēm visās tautsaimniecības nozarēs, kurās koncentrēta to kredītporfeļa liela daļa, aiz�emēju finansiālais stāvoklis 2008. gadā pasliktinājies. Arī turpmākajos sešos mēnešos tās gaida finansiālo rādītāju pasliktināšanos (sk. 4.6. att.).

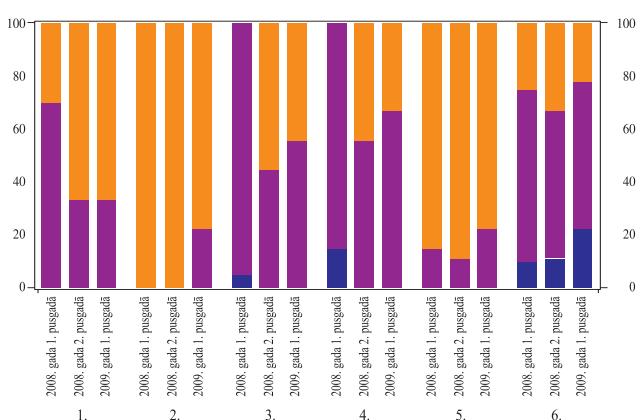
4.6. attēls

**MĀJSAIMNIECĪBU UN ATSEVIŠKU NOZARU
SABIEDRĪBU FINANSIĀLĀ STĀVOKLA
PĀRMAINU NOVĒRTĒJUMA ATBILŽU
STRUKTŪRA**

(%)

1. Mājsaimniecības
2. Operācijas ar nekustamo īpašumu
3. Apstrādes rūpniecība
4. Tirdzniecība
5. Būvniecība
6. Transports

■ Pamatā nemainījās/nemainīsies
■ Nedaudz pasliktinājās/pasliktināsies
■ Ievērojami pasliktinājās/pasliktināsies

2008. gadā banku kopējā kredītporfeļa koncentrācija ar nekustamo īpašumu saistītajos segmentos (kredīti mājsaimniecībām mājokļa iegādei, operācijām ar nekustamo īpašumu, būvniecībai) pēc ilga kāpuma perioda

kopumā nedaudz samazinājās (sk. 24. att.). Turpinoties straujam nekustamā īpašuma cenu kritumam un būtiski pasliktinoties aizņēmēju finansiālajam stāvoklim, joprojām augstā banku kredītporfeļa koncentrācija šajos segmentos rada bankām ievērojamus riskus.

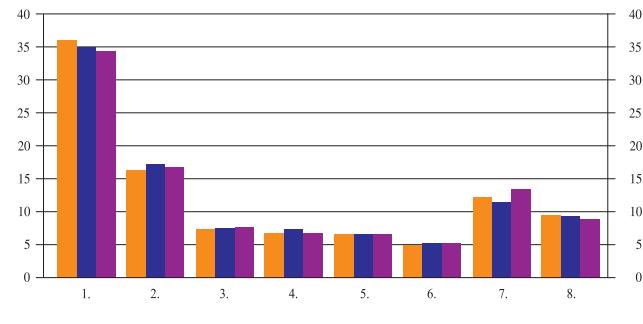
24. attēls

REZIDENTIEM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA STRUKTŪRA KREDĪTU SEGMENTU DALĪJUMĀ

(%)

1. Kredīti mājsaimniecībām mājokļa iegādei
2. Operācijas ar nekustamo īpašumu
3. Apstrādes rūpniecība
4. Finanšu starpniecība
5. Tirdzniecība
6. Būvniecība
7. Pārējās tautsaimniecības nozares
8. Pārējie kredīti mājsaimniecībām

█ Segmenta ipatsvars 2007. gada beigās
█ Segmenta ipatsvars 2008. gada jūnija beigās
█ Segmenta ipatsvars 2008. gada beigās

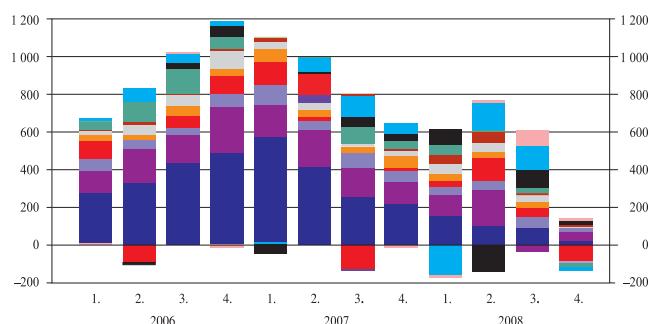

2008. gada 2. pusgadā bankas ievērojami ierobežoja nekustamā īpašuma attīstītāju kreditēšanu. 3. ceturksnī pirmo reizi pēc ilga strauja kāpuma šai nozarei izsniegtā kredītu atlikums salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni samazinājās, savukārt neliels atlikuma palielinājums 4. ceturksnī varētu būt skaidrojams ar finansējuma piešķiršanu jau uzsāktu projektu pabeigšanai (sk. 25. att.).

25. attēls

REZIDENTU KREDĪTPORFEĻA CETURKŠĀ PĀRMAINU STRUKTŪRA LIELĀKO SEGMENTU DALĪJUMĀ (milj. latu)

█ Kredīti mājsaimniecībām mājokļa iegādei
█ Operācijas ar nekustamo īpašumu
█ Apstrādes rūpniecība
█ Finanšu starpniecība
█ Tirdzniecība
█ Būvniecība
█ Transports, glabāšana un sakari
█ Pārējie kredīti mājsaimniecībām
█ Elektroenerģija, gāzes un ūdensapgāde
█ Pārējie kredīti nefinanšu sabiedrībām
█ Pārējie kredīti

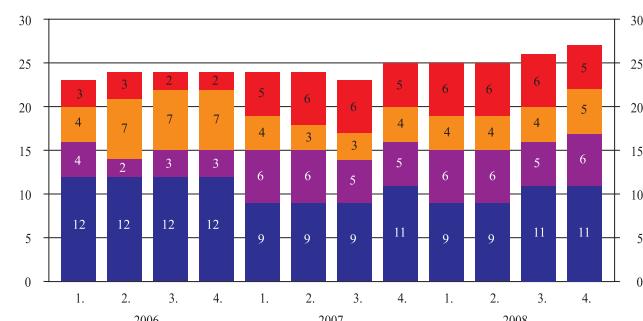

Decembra beigās operācijām ar nekustamo īpašumu, būvniecībai un mājsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegtā kredītu kopējais atlikums 10 bankās pārsniedza 30% no šo banku aktīviem (sk. 26. att.). Šo banku kopējie aktīvi veidoja 65% {63%} no Latvijas banku sektora aktīviem (sk. 27. att.). Nemot vērā notiekošo arvien dzīlāko korekciju nekustamā īpašuma tirgū, šo banku pakļautība nekustamā īpašuma tirgus norisēm 2008. gadā palielinājās.

26. attēls

BANKU IZSNIEGTO IEKŠZEMES KREDĪTU OPERĀCIJĀM AR NEKUSTAMO īPAŠUMU, BŪVΝIECĪBAI UN MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI ĪPATSVARS TO AKTĪVOS (banku skaitis)

█ ≤15%
█ 15-30%
█ 30-45%
█ >45%

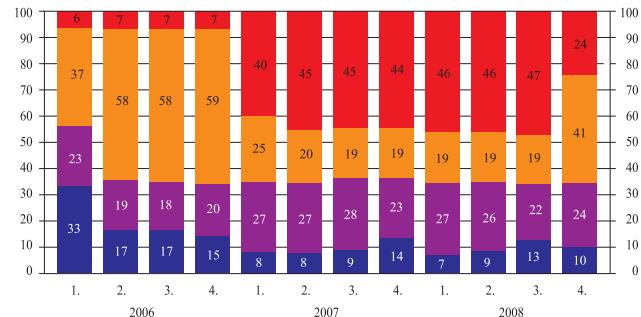

Aizņēmēju finansiālā stāvokļa būtisks pasliktinājums ierobežoja to spēju laikus norēķināties par saistībām pret bankām un tādējādi izraisīja to kredītporfeļa kvalitātes ievērojumu kritumu. Kredītu kvalitātes pasliktinājums atspoguļojas gan INK, gan kredītu ar maksājumu kavējumu atlikuma pieaugumā. Tomēr kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām atlikums palielinājās ievērojami straujāk nekā INK atlikums (sk. 28. att.). Šī tendence bija īpaši raksturīga 2008. gada pirmajos trijos ceturksnos, kad INK apjoms un īpatsvars banku sektora kopējā kredītporfeļā palielinājās ļoti nebūtiski. 4. ceturksnī INK atlikums strauji pieauga, to īpatsvaram kredītporfeļā palielinoties no 0.7% līdz 2.4%. Savukārt kredītu ar maksājumu

27. attēls

BANKU IZSNIEGTO IEKŠZEMES KREDĪTU OPERĀCIJĀM AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU, BŪVNIECĪBAI UN MĀJSAIMNIECĪBAM MĀJOKĻA IEGĀDEI ĪPATSVARS TO AKTĪVOS
(banku aktīvu īpatsvars kopējos banku sektora akītīvos; %)

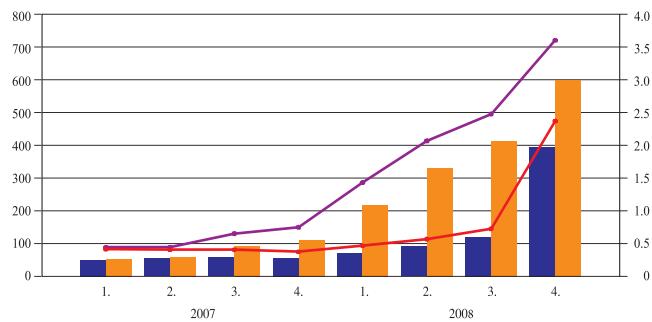
- ≤15%
- 15–30%
- 30–45%
- >45%

28. attēls

INK UN KREDĪTI AR ATMAKSAS KAVĒJUMU ILGĀKU PAR 90 DIENĀM, TO ĪPATSVARS KOPĒJĀ BANKU SEKTORA KREDĪTPORTFELĪ
(milj. latu)

- INK
- Ilgāk par 90 dienām kavētie kredīti
- Ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars (%; labā ass)
- INK īpatsvars kopējā kredītportfelī (%; labā ass)

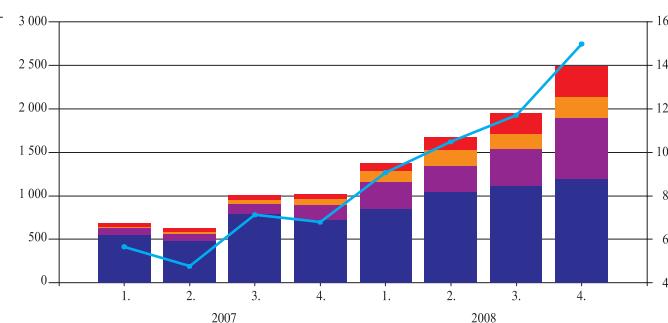

kavējumu ilgāku par 90 dienām atlikums strauji auga visu gadu, bet gada nogalē bija vērojams šīs tendences paātrinājums. Lai gan 2008. gada beigās kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kopējā banku sektora kredītportfelī jau sasniedza 3.6%, gaidāms, ka šis rādītājs strauji pasliktināsies arī turpmāk. Par to liecina gan gaidāmais recessijas padziļinājums un līdz ar to aizņēmēju finansiālā stāvokļa turpmākais pasliktinājums, gan 4. ceturksnī vērojamais īpaši straujais kredītu ar maksājumu kavējumu 31–90 dienas (sk. 29. att.) atlikuma pieaugums.

29. attēls

KREDĪTI AR MAKĀJUMU KAVĒJUMU UN TO ĪPATSVARS KOPĒJĀ BANKU SEKTORA KREDĪTPORTFELĪ
(milj. latu)

- Kavējums līdz 30 dienām
- 31–90 dienu kavējums
- 91–180 dienu kavējums
- Kavējums ilgāk par 180 dienām
- Kredītu ar maksājumu kavējumu īpatsvars kredītportfelī (%; labā ass)

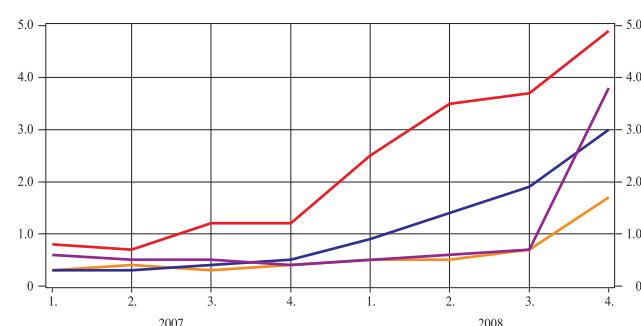

ES15 valstu banku grupu meitasbankām kredītu kvalitātes pasliktinājums bija mērenāks nekā pārējām bankām, tomēr abām banku grupām vērojams šīs tendences paātrinājums (sk. 30. att.).

30. attēls

INK UN KREDĪTU AR MAKĀJUMU KAVĒJUMU ILGĀK PAR 90 DIENĀM ĪPATSVARS KREDĪTPORTFELĪ BANKU GRUPU DALĪJUMĀ
(% no attiecīgās banku grupas kredītpotfeļa)

- INK (ES15 valstu banku grupas meitasbankas)
- Ilgāk par 90 dienām kavētie kredīti (ES15 valstu banku grupas meitasbankas)
- INK (pārējās bankas)
- Ilgāk par 90 dienām kavētie kredīti (pārējās bankas)

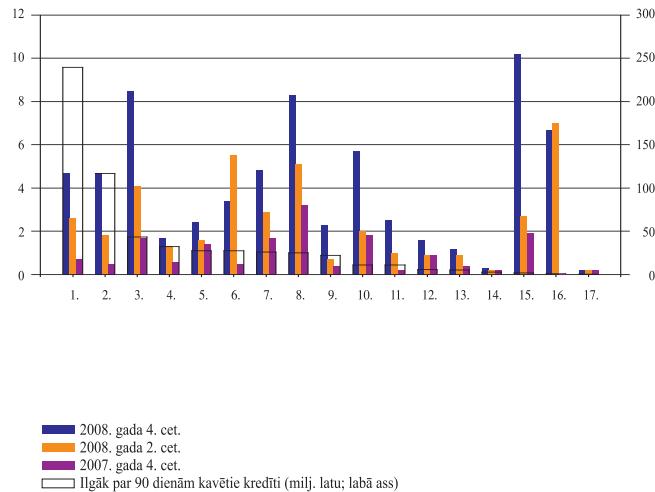

Lielākā daļa kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām koncentrēta ar nekustamo īpašumu saistītajos segmentos un kredītos mājsaimniecībām (sk. 31. att.). Kredītu mājokļa iegādei ar maksājumu

31. attēls

**KREDĪTU AR MAKSAJUMU KAVĒJUMU
ILGĀKU PAR 90 DIENĀM ATLIKUMS UN
ĪPATSVARΣ GALVENO KREDĪTU
SEGMENTU DALĪJUMĀ
(%)**

1. Kredīti mājsaimniecībām mājokļa iegādei
2. Operācijas ar nekustamo īpašumu
3. Pārējie kredīti mājsaimniecībām
4. Kredīti perezidentiem
5. Apstrādes rūpniecība
6. Būvniecība
7. Kredīti mājsaimniecībām patēriņa preču iegādei
8. Norēķinu karšu un norēķinu kontu kredīti mājsaimniecībām
9. Tirdzniecība
10. Viesnīcas un restorāni
11. Pārējās nozares
12. Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība
13. Transports, glabāšana un sakari
14. Finanšu starpniecība
15. Ieguveš rūpniecība un karjeru izstrāde
16. Zīvsaimniecība
17. Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde

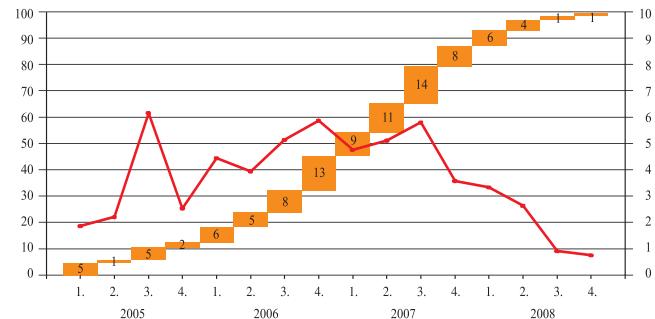

kavējumu ilgāku par 90 dienām atlikums 2008. gada beigās sasniedza 239.3 milj. latu, bet skaits – 4.4 tūkst. jeb 2.8% no kopējā kredītu mājokļa iegādei skaita. Saskaņā ar Kredītu reģistra informāciju sliktāka kvalitāte ir aizdevumiem, kas izsniegti 2006. gada 2. pusgadā–2007. gada 1. pusgadā. Pastāvot rekordaugstām cenām nekustamā īpašuma tirgū, šajā laikā tika izsniegti daudz lielu kredītu mājokļa iegādei, kuru maksājumi aizņēmējiem pašlaik sagādā nopietnas grūtības (sk. 32. un 33. att.). Dramatiski sarūkot pieprasījumam pēc jauno projektu dzīvokļiem un to cenām, 2008. gada beigās bija vērojams nozīmīgs maksātspējas pasliktinājums operācijās ar nekustamo īpašumu, kas izpaužas kredītu ar maksājumu kavējumu straujā pieaugumā. Nozarei izsniegti kredīti ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars no zema līmeņa 2008. gada sākumā pieauga līdz 4.7% no nozarei izsniegti kredīti kopējā atlikuma gada beigās. Gaidāms straujāks kavēto kredītu pieaugums tieši ar nekustamo īpašumu saistītajos segmentos.

32. attēls

**KREDĪTU AR MAKSAJUMU KAVĒJUMU
ILGĀKU PAR 90 DIENĀM IZSNIEGŠANAS
DALĪJUMĀ UN ILGĀK PAR 90 DIENĀM
KAVĒTO KREDĪTU ĪPATSVARΣ
ATTIECĪGAJĀ PERIODĀ IZSNIEGTO
KREDĪTU ATLIKUMĀ
(milj. latu)**

- Īpatsvars kopējos kavētajos kredītos
Īpatsvars periodā izsniegti kredītu atlikumā (%)

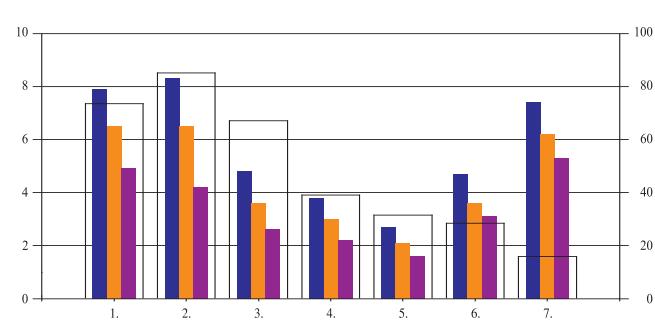

33. attēls

**REZIDENTU MĀJSAIMNIECĪBĀM
IZSNIEGTIE KREDĪTI AR MAKSAJUMU
KAVĒJUMU ILGĀKU PAR 90 DIENĀM
ATLIKUMA APJOMA DALĪJUMĀ
(% no kredītu atlikuma attiecīgā atlikuma apjoma
diapazonā)**

1. Vairāk par 200 000 latu
2. 100 000–200 000 latu
3. 50 000–100 000 latu
4. 30 000–50 000 latu
5. 10 000–30 000 latu
6. 1 000–10 000 latu
7. Līdz 1 000 latu

2008. gada 4. cet.
2008. gada 3. cet.
2008. gada 2. cet.
Ilgāk par 90 dienām kavētie kredīti (milj. latu; labā ass)

No visiem kredītiem ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām gandrīz puse (47%) tika izsniegti 2006. gada 2. pusgadā–2007. gada 1. pusgadā (sk. 32. att.), kad bija vērojams nekustamā īpašuma tirgus uzplaukums. Visaugstākais kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars ir aizdevumiem, kas izsniegti

2007. gada 2. ceturksnī, kad valdības pieņemtais Latvijas inflācijas samazināšanas pasākumu plāns pilnībā vēl nebija spēkā un nekustamā īpašuma cenas bija rekordaugstas.

Vērtējot mājsaimniecībām izsniegtu kredītu kvalitāti atkarībā no kredīta atlikuma lieluma, var secināt, ka 2008. gada 4. ceturksnī kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars auga visos apskatītajos atlikuma lieluma diapazonos (sk. 33. att.). Vissliktākā kvalitāte ir lielajiem kredītiem, kuru atlikums pārsniedz 100 000 latu. Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars šajos aizņēmumos sasniedza 8%.

2008. gadā novērotā tendence kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām atlikuma kāpumam būtiski apsteigt INK atlikuma pieaugumu norāda uz izdevumu nedrošiem parādiem un saistībām, kā arī zaudējumu pieaugumu nākotnē, nozīmīgi mazinot to pelnītspēju un kapitāla rezerves.

3.3. Kredītriska šoku absorbēspēja

2008. gadā banku spēja absorbēt vispārējā kredītriska šokus nedaudz pasliktinājās, taču kopumā, pieaugot banku kapitalizācijas līmenim, samazinājās banku jutīgums pret atsevišķo nozaru kredītriska pieaugumu.

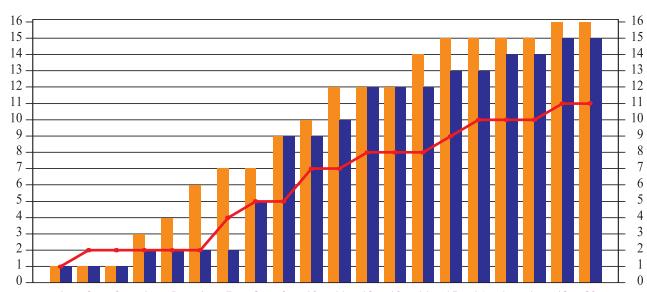
Kredītriska stresa testu rezultāti¹⁷ rāda, ka 2008. gada beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada beigām banku spēja absorbēt kredītriska šokus (ja INK īpatsvara pieaugums banku kopējā kredītportfelī nepārsniegtu 3 procentu punktus) ir samazinājusies (sk. 34. un 35. att.). INK īpatsvaram pieaugot attiecīgi par 2–6 procentu punktiem, minimālo kapitāla prasību nespētu izpildīt divas bankas. Savukārt pārejām bankām INK īpatsvara pieaugums kredītportfelī par 6 procentu punktiem neradītu minimālās kapitāla prasības izpildes problēmas. Tā kā 2008. gada beigās INK īpatsvars banku kopējā kredītportfelī bija 2.4%, var secināt, ka lielākā daļa no Latvijas bankām bez būtiskām problēmām spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā INK apjoms pieauga 3.5 reizes. Tomēr, nemot vērā 2008. gada beigās parādījušos INK apjoma kāpuma paātrinājuma tendenci, kā arī banku peļņas apjoma sarukumu, 2009. gadā banku sektorā var gaidīt tālāko kredītriska šoku absorbēšanas spējas pasliktinājumu.

34. attēls

VISPĀRĒJĀ KREDĪTRISKA STRESA TESTA REZULTĀTI

(banku skaits ar KPR zem minimālās kapitāla prasības; INK īpatsvara pieaugums (procentu punktos) kopējos kredītos)

— 2007. gada 4. cet.
— 2008. gada 2. cet.
— 2008. gada 4. cet.

35. attēls

VISPĀRĒJĀ KREDĪTRISKA STRESA TESTA REZULTĀTI

(banku ar KPR zem minimālās kapitāla prasības aktīvu īpatsvars kopējos banku aktīvos; INK īpatsvara pieaugums (procentu punktos) kopējos kredītos)

— 2007. gada 4. cet.
— 2008. gada 2. cet.
— 2008. gada 4. cet.

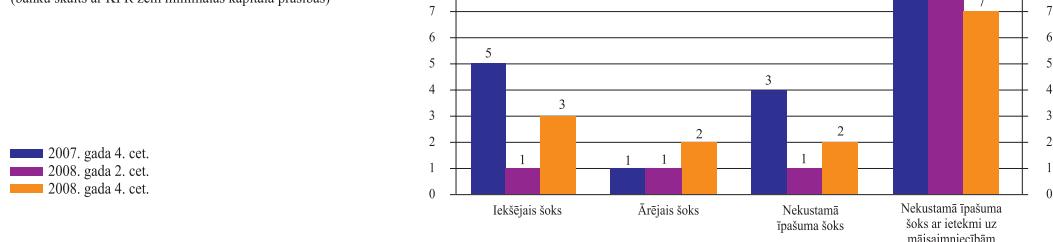
¹⁷ Stresa testu rezultāti rāda, cik lielus kredītriska pieauguma radītos zaudējumus bankas spētu absorbēt, līdz to KPR kļūtu mazāks par minimālo kapitāla prasību. Banku zaudējumi stresa testā izpaužas kā nepieciešamība veikt papildu uzkrājumus INK (atbilstoši FTKTK noteiktajām speciālo uzkrājumu normām nedrošiem parādiem – 30% zemstandarta, 60% saubīgajiem un 100% zaudētajiem kredītiem), kuru apjoms un tādējādi ari īpatsvars kopējos kredītos kredītriska pieauguma dēļ palielinās. Tieki pieņemts, ka banku pārskata gada peļņa ir nulle, un banku kapitāls un riska svērtie aktīvi tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu. Aprēķinos tieki pieņemts, ka trīs INK veidojošo sliktos kredītu kategoriju – zemstandarta, šaubīgo un zaudēto kredītu – apjoms katrā bankā pieaug proporcionāli stresa testā simulētajam INK pieaugumam.

INK īpatsvaram banku kopējā kredītporfelī pieaugot par 8 procentu punktiem (līdz 10.4%), piecas bankas, kuru aktīvi veido 32.2% no banku sektora kopējiem aktīviem, nespētu izpildīt minimālo kapitāla prasību. Šajā gadījumā, lai izpildītu minimālo kapitāla prasību, šīm bankām būtu jāpalielina kapitāls par 109.7 milj. latu. Kopumā bankām uzkrājumiem nedrošiem parādiem un saistībām papildus būtu jānovirza 438.6 milj. latu.

Banku stresa testu rezultāti nozaru dalījumā rāda, ka 2008. gadā, palielinoties banku sektora kapitalizācijas līmenim, samazinājās banku jutīgums pret iekšējo un nekustamā īpašuma šoku, kā arī nekustamā īpašuma šoku ar ietekmi uz mājsaimniecībām (sk. 36. un 37. att.). Nedaudz palielinājās banku jutīgums pret potenciālu ārējo šoku, kura rezultātā 2008. gada beigās minimālā kapitāla prasību nespētu izpildīt divas bankas.

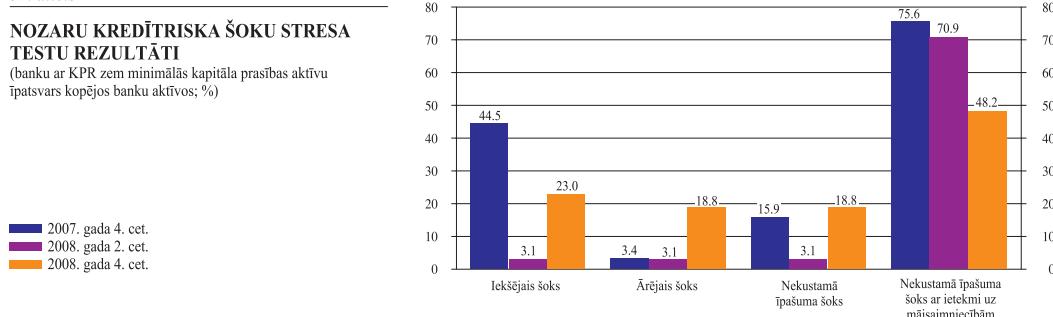
36. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI (banku skaitis ar KPR zem minimālās kapitāla prasības)

37. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI (banku ar KPR zem minimālās kapitāla prasības aktīvu īpatsvars kopējos banku aktīvos; %)

1. tabula

STRESA TESTOS IZMANTOTIE NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKI UN TO PARAMETRI

Šoka veids	Šoka parametri
Iekšējais šoks	20% ¹ no kreditiem svarīgākajām uz iekšzemes tirgu orientētajām nozarēm (būvniecība, tirdzniecība, operācijas ar nekustamo īpašumu) kļūst par INK.
Ārējais šoks	20% no kreditiem svarīgākajām uz ārvalstu tirgiem orientētajām nozarēm (apstrādes rūpniecība un transports, glabāšana un sakari) kļūst par INK.
Nekustamā īpašuma šoks	20% no kreditiem (operācijām ar nekustamo īpašumu) kļūst par INK.
Nekustamā īpašuma šoks ar ietekmi uz mājsaimniecībām	20% no kreditiem operācijām ar nekustamo īpašumu un kreditiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei kļūst par INK.

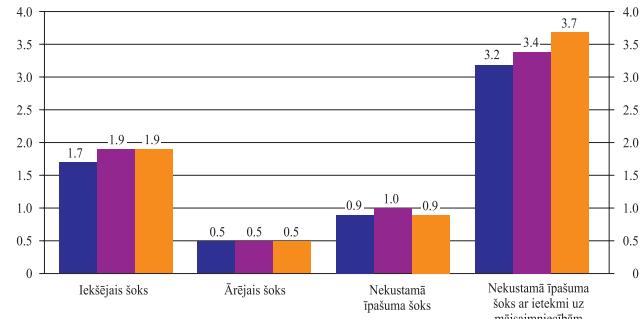
¹ Gan šis, gan pārējie šoka parametri pamatojas uz pieņēmumu, ka INK īpatsvara kāpumu par 20 procentu punktiem vienādās daļās veido pieaugums visu triju INK kategoriju (zemstandarta, šaubīgie un zaudētie krediti) kredītos attiecīgajām nozarēm.

Potenciālo nozaru kredītriska šoku radīto zaudējumu attiecība pret banku aktīviem 2008. gada beigās nepārsniegtu 3.7% no banku aktīviem (sk. 38. att.). Salīdzinājumā ar iepriekšējā gada beigām minimālā kapitāla prasību izpildei nepieciešamā papildu kapitāla potenciāli maksimālais apjoms samazinājās (sk. 39. att.).

38. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI
(kopējie banku zaudējumi; % no banku aktīviem)

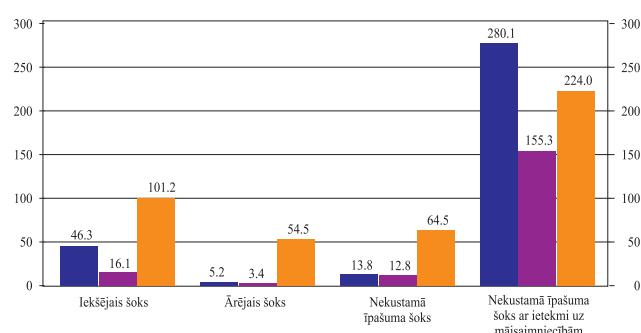
■ 2007. gada 4. cet.
■ 2008. gada 2. cet.
■ 2008. gada 4. cet.

39. attēls

NOZARU KREDĪTRISKA ŠOKU STRESA TESTU REZULTĀTI
(kapitāla prasību izpildei nepieciešamais papildu kapitāls; milj. latu)

■ 2007. gada 4. cet.
■ 2008. gada 2. cet.
■ 2008. gada 4. cet.

4. BANKU LIKVIDITĀTES UN TIRGUS RISKS

4.1. Likviditātes risks

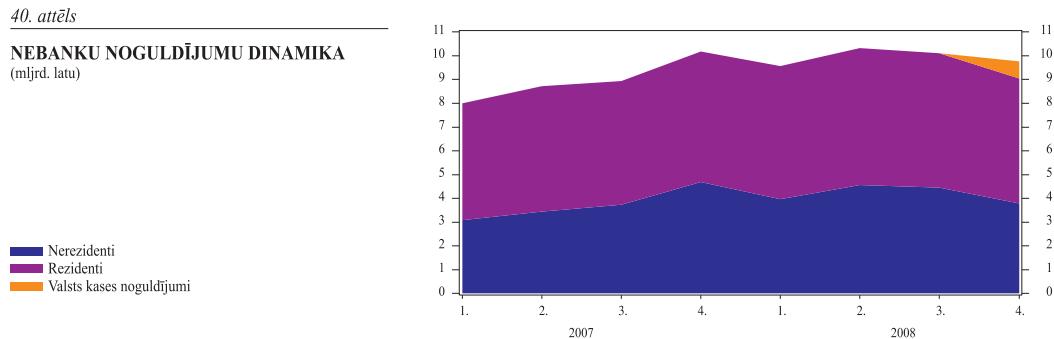
Saglabājoties nestabilitātei un saspringtai likviditātes situācijai pasaules finanšu tirgos, turpinoties noguldījumu sarukumam un pasliktinoties Latvijas makroekonomiskajai situācijai, banku likviditātes risks pieauga, īpaši īstermiņā.

2008. gadā, turpinoties globālajam finanšu satricinājumam, kas septembrī pārauga pasaules finanšu krīzē, arī Latvijā finansējuma piesaistes risks turpināja paaugstināties. Īpaši aktuāls tas kļuva 4. ceturksnī, kad gan globālā finanšu krīze, gan smaga iekšzemes makroekonomiskā situācija radīja noguldījumu aizplūdi vairākās Latvijas bankās. 2009. gada februārī *Standard & Poor's* un *Fitch Ratings* kārtējo reizi samazināja Latvijas reitingu no BBB– uz BB+ ar negatīvu nākotnes perspektīvu, kas nozīmē reitingu zem investīciju piesaistī veicinoša līmeņa. Tas paātrina finansējuma nosacījumu pasliktināšanos un visvairāk ietekmē bankas, kurus aizņemas tirgos. Šādos apstākļos esošo aizņēmumu pārfinansēšana un jauna finansējuma piesaiste kļūst problemātiska. Tomēr Latvijas banku likviditāte lielā mērā atkarīga no Ziemeļvalstu banku finansējuma savām meitasbankām un filiālēm, un šīs bankas publiski apliecinājušas gatavību turpināt aktīvu darbību Baltijas tirgū.

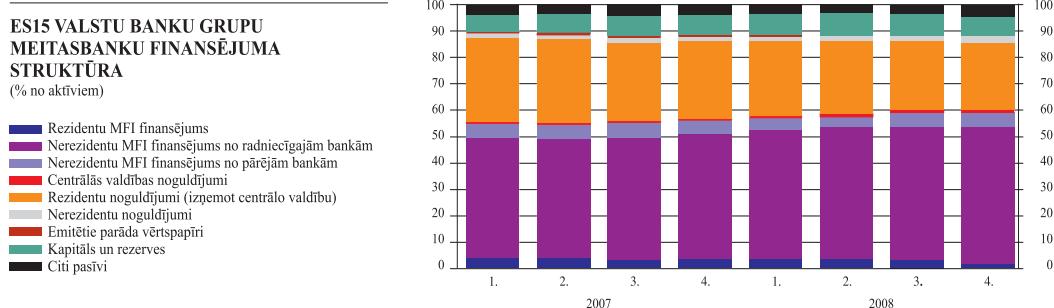
2008. gada nogalē banku likviditātes situāciju pasliktināja noguldījumu aizplūde, ko veicināja strauji pieaugusī nenoteiktība par Latvijas tautsaimniecības attīstību nākotnē, zemāks noguldījumu ienākumu kāpums, vājāka kredītresursu pieejamība uzņēmējdarbības finansējumam un izveidoto uzkrājumu novirzīšana kredīta dzēšanai kredītpēmēju naudas plūsmu pasliktināšanās apstākļos. Tomēr noguldījumu aizplūdes ietekmi uz banku likviditātes situāciju gada beigās daļēji atviegloja Latvijas Bankas padomes lēmums par banku rezervju normas samazinājumu.

Kopumā 2008. gadā banku sektora piesaistīto noguldījumu atlīkums samazinājās par 419.1 milj. latu (t.sk. rezidentu noguldījumu atlīkums pieauga par 479.2 milj. latu, bet nerezidentu noguldījumu atlīkums samazinājās par 898.3 milj. latu salīdzinājumā ar 2007. gadu) un gada beigās bija 9 760.0 milj. latu. Gada pirmajos trijos ceturšņos piesaistīto noguldījumu atlīkums samazinājās par 70.8 milj. latu, un to noteica nerezidentu noguldījumu aizplūde 234.4 milj. latu apjomā. Savukārt 4. ceturksnī, globālajai finanšu krīzei strauji izplatoties Eiropā un pieaugot nenoteiktībai par iekšzemes ekonomiskās situācijas attīstību, no bankām aizplūda 15.8% nerezidentu noguldījumu un 6.6% rezidentu noguldījumu (neieskaitot Latvijas Republikas

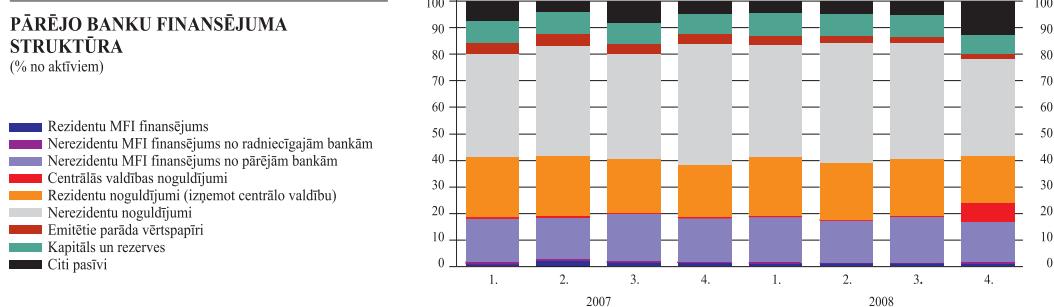
Valsts kases noguldījumus AS "Parex banka"). Noguldījumu aizplūdi kompensēja Latvijas Republikas Valsts kases AS "Parex banka" noguldītie līdzekļi, tāpēc rezidentu noguldījumu atlikums kopumā pat pieauga (par 5.8%; sk. 40. att.).

40. attēls**NEBANKU NOGULDĪJUMU DINAMIKA**
(mljrd. latu)

ES15 valstu banku grupu meitasbankām 2008. gadā finansējumu galvenokārt nodrošināja mātesbankas, kas turpināja finansēt savas meitasbankas un filiāles, MFI finansējumam 2008. gada laikā pieaugot par 1 129.1 milj. latu (t.sk. 4. ceturksnī – par 223.6 milj. latu). Ne-MFI noguldījumu atlikums gandrīz nemainījās (sk. 41. att.).

41. attēls**ES15 VALSTU BANKU GRUPU
MEITASBANKU FINANSĒJUMA
STRUKTŪRA**
(% no aktīviem)

Savukārt pārējo banku finansējuma struktūrā dominēja nerezidentu noguldījumi (sk. 42. att.), kuru atlikums gada laikā samazinājās par 899.7 milj. latu. (t.sk. 4. ceturksnī – par 651.2 milj. latu). Latvijas Republikas Valsts kases līdzekļu noguldījums AS "Parex banka" mainīja arī rezidentu noguldījumu struktūru. MFI finansējums 2008. gadā samazinājās par 166.9 milj. latu daļēji sindicēto kredītu atmaksas rezultātā.

42. attēls**PĀRĒJO BANKU FINANSĒJUMA
STRUKTŪRA**
(% no aktīviem)

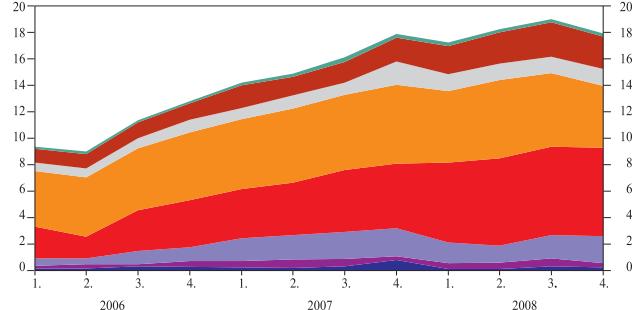
Jutīgums pret ārvalstu kredītiestāžu finansējumu Latvijas banku sektorā turpinās augt, īpaši iekšzemes bankām, kurās finansējumu gūst tirgos. Saspringta likviditātes situācija un investoru paaugstināta riska uztvere ieguldījumiem attīstības valstīs samazina bankām iespēju 2009. gadā pārfinansēt sindicētos aizdevumus. Tāpēc vairākas bankas spiestas akumulēt atmaksai nepieciešamos resursus, pārtraucot vai ierobežojot kreditēšanu.

Likviditātes risku būtiski mazina ilgtermiņa finansējums no ārvalstu MFI (81.1% no kopējā MFI finansējuma jeb trešā daļa no visām saistībām). Galvenokārt tie ir no mātesbankām saņemtie līdzekļi, kas tika izmantoti rezidentiem izsniegto kredītu finansēšanai (sk. 43. att.).

43. attēls

BANKU FINANSĒJUMA STRUKTŪRA PĒC ATLIKUŠĀ TERMINĀ
(mljrd. latu)

MFI finansējums
█ Pieprasījuma
█ $\leq 1M$
█ $>1M \leq 12M$
█ $>12M$
Nebanku noguldījumi
█ Pieprasījuma
█ $\leq 1M$
█ $>1M \leq 12M$
█ $>12M$

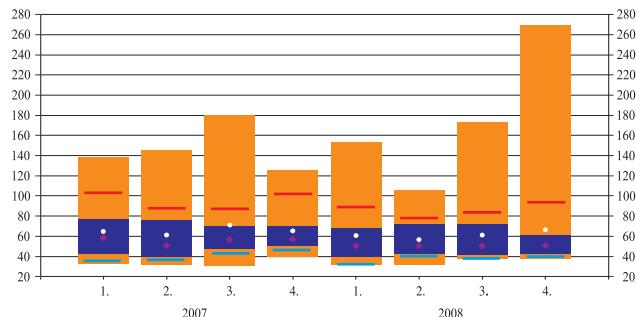
Piezīme. Gan finansējums pēc pieprasījuma, gan finansējums, kuram līdz atmaksai palikusi viena diena.

Neraugoties uz noguldījumu aizplūdi 2008. gada 4. ceturksnī, FKTK noteiktais likviditātes rādītājs¹⁸ saglabājās augsts un gada beigās bija 52.8% – tikai nedaudz zemāks nekā 2007. gada beigās (55.7%; sk. 44. att.). Salīdzinot ES15 valstu banku grupu meitasbanku un pārējo banku likviditātes rādītājus, redzams, ka iepriekšējos gados to līmenis bija visai atšķirīgs, jo atšķirīgi bija šo divu banku grupu uzņēmējdarbības modeļi, ES15 valstu banku grupu meitasbankām vairāk novirzot līdzekļus ilgtermiņa kreditēšanai. Tomēr 4. ceturksnī abu banku grupu likviditātes rādītāji tuvinājās (sk. 45. att.), ES15 valstu banku grupu meitasbankām sākot veidot lielākas likviditātes rezerves. Likviditātes rādītāja saglabāšanos iepriekšējā līmenī veicināja kreditportfeļa samazināšanās gandrīz visās bankās un iespēja kreditēmēju atmaksātos līdzekļus novirzīt likviditātes uzturēšanai un saistību izpildei, kā arī MFI finansējuma pieaugums dažās bankās.

44. attēls

FKTK NOTEIKTĀ LIKVIDITĀTES RĀDĪTĀJA IZPILDES REZULTĀTU IZKLIEDE

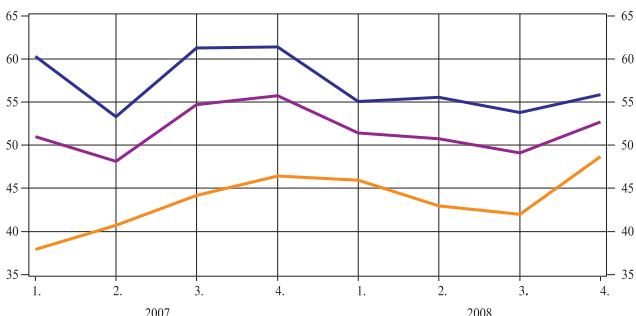
■ Minimuma un maksimuma diapazons
█ Starpkvartīju intervāls
◆ Mediāna
○ Vidējais svērtais
— 90. procentile
— 10. procentile

45. attēls

FKTK NOTEIKTĀ LIKVIDITĀTES RĀDĪTĀJA IZPILDE BANKU GRUPU DALIJUMĀ (%)

— Banku sektors kopā
— ES15 valstu grupu meitasbankas
— Pārējās bankas

Lai precīzāk novērtētu finansējuma aizplūdes ietekmi uz banku spēju pildīt saistības, Latvijas Banka veic likviditātes stresa testus. Likviditātes stresa testu rezultāti rāda, cik lielu nerezidentu ne-MFI noguldījumu un kopējā finansējuma (MFI un ne-MFI) ar atlikušo atmaksas termiņu līdz 3 mēnešiem aizplūdi bankas varētu izturēt, līdz to likviditātes rādītājs sasniegta 0.

Pirmais stresa testa scenārijs parāda, cik liela daļa nerezidentu noguldījumu var aizplūst, neradot bankām likviditātes iztrūkumu, ar nosacījumu, ka bankas neaizņemas papildu resursus noguldījumu aizplūdes kompen-

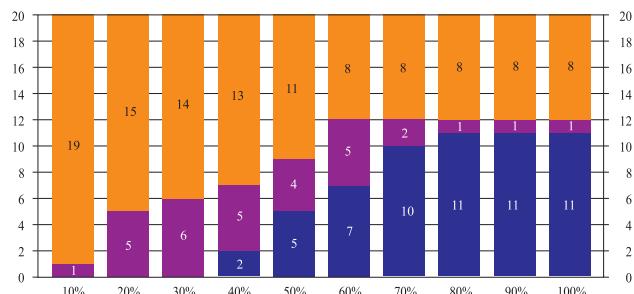
¹⁸ Likvidie aktīvi (nauda kasē; prasības pret Latvijas Banku un maksātspējām kreditiestādēm, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, un noguldījumi ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja izņemt tos pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos, ja tiem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) nedrīkst būt mazāki par 30% no banku kārtējo saistību, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummas.

sēšanai. Izvērtējot likviditātes stresa testa rezultātus, jāsecina, ka visas bankas spētu pildīt savas saistības, ja no bankām aizplūstu nerezidentu ne-MFI noguldījumi 30% apmērā (sk. 46. un 47. att.). Ja tiktu izņemti visi nerezidentu ne-MFI noguldījumi, 11 Latvijas banku, kuru aktīvi kopā veido 36% no Latvijas banku sektora aktīviem, nespētu izpildīt savas īstermiņa saistības un kļūtu nelikvīdas.

46. attēls

**LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI,
JA AIZPLŪST NEREZIDENTU NOGULDĪJUMI
(banku skaits)**

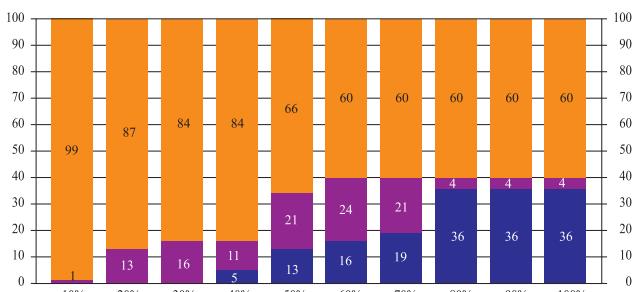
■ Nelikvīdās bankas ($lr < 0\%$)
■ Maksātspējīgās bankas ar nepietiekamu likviditātes rādītāju
($0\% \leq lr < 30\%$)
■ Bankas ar pietiekamu likviditātes rādītāju ($lr \geq 30\%$)

47. attēls

**LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI,
JA AIZPLŪST NEREZIDENTU NOGULDĪJUMI
(īpatsvars banku kopējos aktīvos, %)**

■ Nelikvīdās bankas ($lr < 0\%$)
■ Maksātspējīgās bankas ar nepietiekamu likviditātes rādītāju
($0\% \leq lr < 30\%$)
■ Bankas ar pietiekamu likviditātes rādītāju ($lr \geq 30\%$)

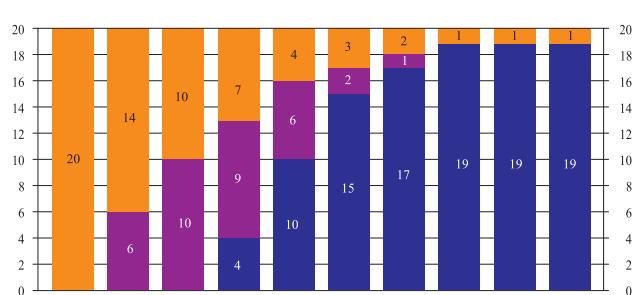

Otrajā stresa testu scenārijā pieņemts, ka no bankām aizplūst viss finansējums ar atmaksas termiņu līdz 3 mēnešiem (gan noguldījumi, gan MFI finansējums). Arī šajā gadījumā redzams, ka bankas varētu izturēt vismaz 30% finansējuma aizplūdi (sk. 48. un 49. att.). Ja aizplūstu 50% banku līdzekļu, 10 bankām, kuru aktīvi kopā veido 44.7% no Latvijas banku sektora aktīviem, būtu nepieciešams piesaistīt papildu finansējumu līdz 2% no Latvijas banku sektora aktīviem, lai atjaunotu pozitīvus likvīdos aktīvus.

48. attēls

**LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI,
JA AIZPLŪST FINANSĒJUMS AR ATMĀKSAS
TERMIŅU LĪDZ 3 MĒNEŠIEM
(banku skaits)**

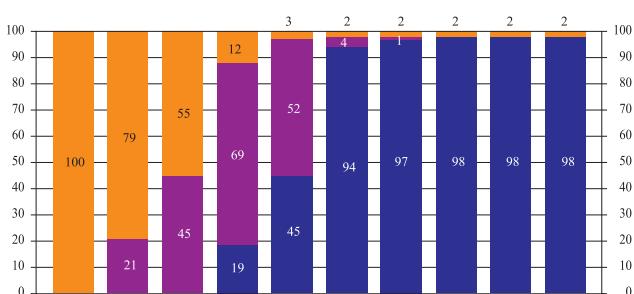
■ Nelikvīdās bankas ($lr < 0\%$)
■ Maksātspējīgās bankas ar nepietiekamu likviditātes rādītāju
($0\% \leq lr < 30\%$)
■ Bankas ar pietiekamu likviditātes rādītāju ($lr \geq 30\%$)

49. attēls

**LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI,
JA AIZPLŪST FINANSĒJUMS AR ATMĀKSAS
TERMIŅU LĪDZ 3 MĒNEŠIEM
(īpatsvars banku kopējos aktīvos, %)**

■ Nelikvīdās bankas ($lr < 0\%$)
■ Maksātspējīgās bankas ar nepietiekamu likviditātes rādītāju
($0\% \leq lr < 30\%$)
■ Bankas ar pietiekamu likviditātes rādītāju ($lr \geq 30\%$)

Likviditātes stresa testu rezultāti rāda, ka nerezidentu noguldījumu aizplūde ietekmētu bankas, kurām nav brīvi pieejams finansējums no mātesbankām. Finansējuma ar atmaksas termiņu līdz 3 mēnešiem aizplūde ietekmētu abu grupu bankas, tomēr lielāks risks būtu bankām, kurām ir mazāka iespēja papildus aizņemties finansējumu.

4.2. Valūtas risks

2008. gadā banku pakļautība tiešajam valūtas riskam kopumā saglabājās neliela.

2008. gadā valūtas tirgū bija vērojamas būtiskas ASV dolāra kursa svārstības – tā mēreno samazinājumu gada pirmajā pusē nomainīja straujš kāpums rudenī, norisinoties pasaules finanšu tirgus satricinājumam. Neraugoties uz to, Latvijas banku pakļautība tiešajam valūtas riskam joprojām bija zema, jo bankām kopumā arī 2008. gadā bija zemas atklātās valūtas pozīcijas gan ASV dolāros, gan arī citās valūtās.

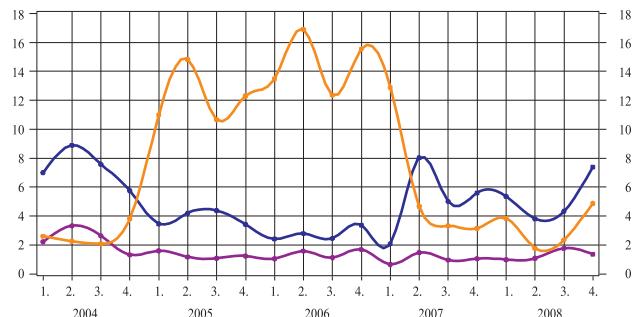
Banku sektora vidējā svērtā eiro atklātā pozīcija jau kopš 2007. gada sākuma būtiski samazinājusies sakarā ar 2005. gadā atceltās eiro tīrās atklātās pozīcijas ierobežojuma prasības 10% apmērā no bankas pašu kapitāla atjaunošanu 2007. gada maijā¹⁹. 2008. gadā banku eiro atklātās pozīcijas palielinājums bija samērā neliels (no 3.2% attiecībā pret banku sektora pašu kapitālu gada sākumā līdz 4.9% gada beigās). Banku sektora vidējās svērtās ASV dolāru atklātās pozīcijas pieaugums 2008. gada laikā bija vēl mazāks (no 1.1% līdz 1.4%; sk. 48. att.).

2008. gadā banku sektora kopējā tīrā atklātā valūtas pozīcija svārstījās robežās no 3.8% līdz 7.4% attiecībā pret banku sektora pašu kapitālu (sk. 50. att.). Kopējās tīrās valūtas pozīcijas pieaugums 2008. gada otrajā pusē pamatā bija saistīts ar eiro atklātās pozīcijas pieaugumu, bankām veidojot papildu uzkrājumus nedrošiem parādiem, pārvērtējot to rīcībā esošos finanšu instrumentus, kā arī ar samērā lielām ASV dolāra un vairāku citu valūtu atklāto pozīciju svārstībām dažās bankās.

50. attēls

BANKU SEKTORA VIDĒJĀS SVĒRTĀS
ATKLĀTĀS VALŪTAS POZĪCIJAS
(% no pašu kapitāla)

Kopējā
Eiro
ASV dolāros

Piezīme. Aprēķinos izmantotas atklāto valūtas pozīciju absolūtās vērtības. Par svariem izmantots banku pašu kapitāls. Sakarā ar lata piesaistīto eiro laiku periodā no 2005. gada 1. janvāra līdz 2007. gada maijam eiro atklātās pozīcijas netika iekļautas kopējās atklātās valūtas pozīcijas aprēķinā.

Valūtas riska kvantitatīvā rādītāja VaR²⁰ novērtēšanas rezultāti arī liecina, ka 2008. gadā banku tiešais valūtas risks, neraugoties uz periodisko svārstību pieaugumu valūtas tirgū un kopējās tīrās atklātās pozīcijas pieaugumu gada beigās, kopumā saglabājās samērā zemā līmenī (sk. 51. att.)²¹. Līdz 2008. gada 3. ceturksnī banku sektorā VaR vērtība procentos no banku pašu kapitāla ilgstoši svārstījās 0.03–0.06% robežās. VaR vērtības pieaugums 2008. gada otrajā pusē galvenokārt skaidrojams ar ASV dolāra un dažu citu valūtu atklāto pozīciju svārstībām dažās bankās.

Sakarā ar minētajām pārmaiņām valūtas tirgū 2008. gadā pieauga banku jutīgums pret ASV dolāra kursa svārstībām (sk. 52. att.). Tomēr kopumā jāatzīmē, ka banku jutīgums pret ASV dolāra kursa svārstībām, ņemot vērā samērā mazo šīs valūtas atklāto pozīciju, jau ilgstoši atrodas zemā līmenī.

Vērtējot banku pakļautību netiešajam valūtas riskam, jāatzīmē, ka banku klientu ārvalstu valūtas pozīcijām raksturīga daudz augstāka valūtas nesabalansētības pakāpe nekā bankām. Pēdējo piecu gadu laikā iekšzemes nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību kopējā eiro atklātā pozīcija (starpība starp banku piesaistīto noguldījumu un izsniegto kredītu apjomu attiecīgajā valūtā) nepārtraukti palielinās (sk. 53. att.). Arī 2008. gadā,

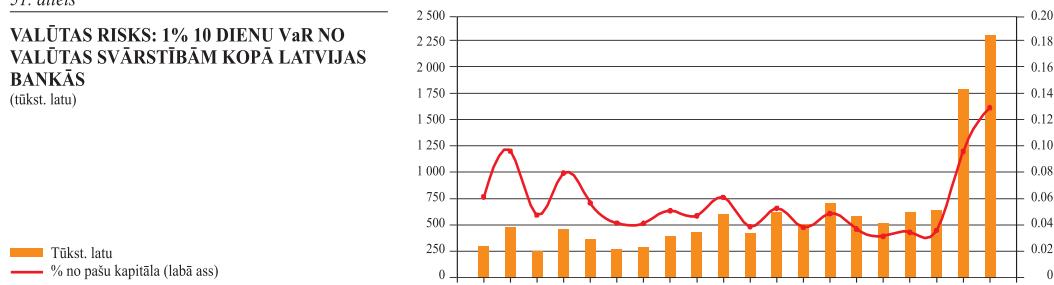
¹⁹ FKTK 26.04.2007. noteikumi Nr. 57 "Grozījumi "Kapitāla pietiekamības aprēķināšanas noteikumos"".

²⁰ VaR vērtība atspoguļo maksimālos gaidāmos zaudējumus noteiktā laika posmā ar noteiktu varbūtību. 1% 10 dienu VaR no valūtas kursa svārstībām nozīmē, ka nākamajās 10 dienās ir tikai 1% varbūtība, ka zaudējumi no valūtas kursa svārstībām pārsniegs VaR vērtību. Šajā pārskatā VaR iešķēl, balstoties uz individuālo banku atklātajām valūtas pozīcijām katrā ceturšā beigās. Aprēķinos izmantotas vēsturiskās valūtas kursa dienas pārmaiņas viena gada laikā pirms VaR novērtējuma datuma (attiecīgā mēneša pēdējās dienas). Kopš lata piesaistes eiro VaR aprēķinā eiro komponentis netiek iekļauts.

²¹ Jāņem vērā, ka VaR kopā Latvijas bankās iegūts, summējot individuālo banku VaR. Patiesais kopējais banku sektora VaR ir mazāks, jo individuālo banku VaR nav pilnībā pozitīvi korelēti savā starpā.

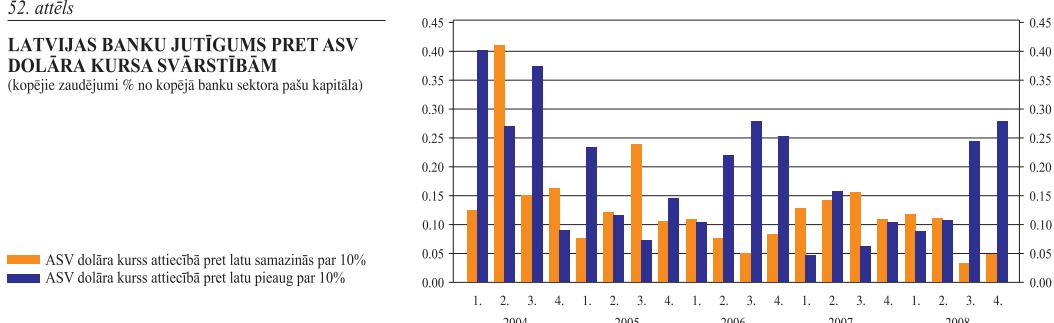
51. attēls

VALŪTAS RISKS: 1% 10 DIENU VaR NO VALŪTAS SVĀRSTĪBĀM KOPĀ LATVIJAS BANKĀS
(tūkst. latu)

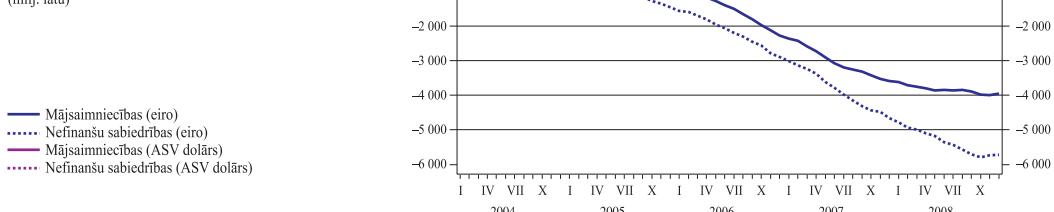
52. attēls

LATVIJAS BANKU JUTĪGUMS PRET ASV DOLĀRA KURSA SVĀRSTĪBĀM
(kopējie zaudējumi % no kopējā banku sektora pašu kapitāla)

53. attēls

IEKŠZEMES NEFINANŠU SABIEDRĪBU UN MĀJSAIMNIECĪBU ATKLĀTĀS VALŪTAS POZĪCIJAS
(milj. latu)

Piezīme. Sektora atklātā valūtas pozīcija ir Latvijas banku piesaistīto noguldījumu un izsniegtu kredītu starpība konkrētajam sektoram.

neraugoties uz būtisko kreditēšanas palēninājumu, tā augusi vidēji mēnesī par 1.4% (tikai gada pēdējos divos mēnešos bija vērojams neliels samazinājums attiecīgi par 0.4% un 0.5%). Tāpēc eiro izsniegtu kredītu īpatvars un iekšzemes valūtas tirgus svārstīgums turpina palielināt banku netiešo (t.i., aizņēmēju) valūtas risku. 2008. gada decembra beigās kopējā nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību eiro atklātā pozīcija bija 9 680.5 milj. latu (aptuveni 59.6% no IKP), t.sk. nefinanšu sabiedrību eiro atklātā pozīcija bija 5 724.4 milj. latu (35.2% no IKP) un mājsaimniecību eiro atklātā pozīcija – 3 956.1 milj. latu (24.4% no IKP).

4.3. Procentu likmju risks

2008. gadā banku sabalansētā PJA un PJS struktūra un samērā nelielais jutīgums pret procentu likmju pārmaiņām joprojām liecināja par Latvijas banku nelielu pakļautību procentu likmju riskam.

Latvijas banku pakļautība pārcenošanas riskam²², kas ir būtiskākais banku procentu likmju riska avots, jau ilgstoši bijusi zema. Procentu likmju riska vadībā nozīmīgākā attiecība – kumulaīvā 1 gada PJA un PJS attiecība – samazinājās no 1.04 līdz 1.02, liecinot, ka 2008. gada beigās Latvijas banku PJA un PJS termiņu intervālā līdz 1 gadam bija gandrīz sabalansēti (sk. 54. att.). Sabalansētība uzlabojās arī īsākā termiņu intervālā

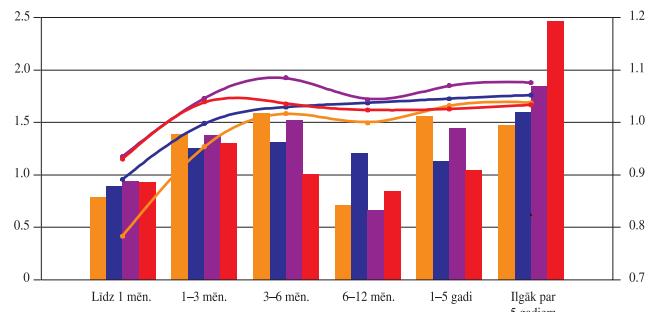
²² Pārcenošanas risks ir iespēja ciest zaudējumus, mainoties procentu likmēm un pastāvot atšķirībām aktīvu un saistību atlikušajos termiņos. Zaudējumi procentu likmju pārmaiņu dēļ rodas, procentu izdevumiem pieaugot vairāk nekā procentu ienākumiem vai procentu ienākumiem samazinoties vairāk nekā procentu izdevumiem. Nosakot bankas pakļautību pārcenošanas riskam, tiek izmantoti tikai PJA un PJS, kas tiek grupēti vairākos termiņu intervālos atkarībā no atlikušā laika līdz pārcenošanai, kas fiksētas procentu likmes instrumentiem ir līdz termiņa beigām atlikušais laiks, bet mainīgas procentu likmes instrumentiem – līdz procentu likmju pārskaitīšanai atlikušais laiks.

(līdz 1 mēnesim), kumulatīvajai PJA un PJS attiecībai tajā pieaugot līdz 0.93 {0.89}, un vidējā termiņu intervālā (līdz 5 gadiem), attiecībai samazinoties līdz 1.03 {1.05}.

54. attēls

LATVIJAS BANKU PJA UN PJS ATTIECĪBA

PJA / PJS
 — 2007. gada 2. cet.
 — 2007. gada 4. cet.
 — 2008. gada 2. cet.
 — 2008. gada 4. cet.
 Kumulatīvie PJA / PJS (labā ass)
 — 2007. gada 2. cet.
 — 2007. gada 4. cet.
 — 2008. gada 2. cet.
 — 2008. gada 4. cet.

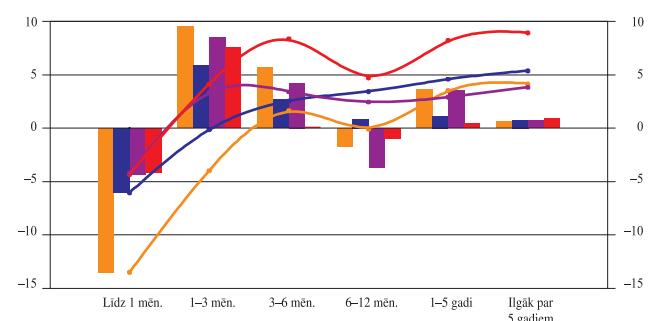

PJA un PJS starpība jeb GAP²³ attiecībā pret Latvijas banku aktīviem 2008. gada beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada beigām dažos termiņu intervālos samazinājās un svārstījās robežās no 0.1% līdz 7.5% no banku aktīviem (sk. 55. att.). Tādējādi uzlabojās kumulatīvā 1 gada GAP attiecība pret banku aktīviem, sarūkot līdz 2.5% {3.4%}, un tas liecīnāja par zemāku banku pakļautību procentu likmju riskam.

55. attēls

GAP ĪPATSVARS KOPĒJOS LATVIJAS BANKU AKTĪVOS (%)

GAP
 — 2007. gada 2. cet.
 — 2007. gada 4. cet.
 — 2008. gada 2. cet.
 — 2008. gada 4. cet.
 Kumulatīvas GAP
 — 2007. gada 2. cet.
 — 2007. gada 4. cet.
 — 2008. gada 2. cet.
 — 2008. gada 4. cet.

Svarīgu vietu banku procentu likmju riska novērtēšanā ieņem banku jutīguma pret iespējamo procentu likmju līmeņa pārmaiņu ietekmes uz banku tīrajiem gada ienākumiem analīze. Eiropas Banku uzraugu komiteja (CEBS), balstoties uz Bāzeles Komitejas rekomendācijām, iesaka procentu likmju negaidīto paralēlo pārmaiņu (procentu likmju šoka parametra) standarta lieluma noteikšanu 200 bāzes punktu līmenī.²⁴

Jutīguma analīzes rezultāti rāda, ka iespējamu procentu likmju pārmaiņu ietekme uz Latvijas banku tīrajiem gada procentu ienākumiem²⁵ joprojām būtu neliela (sk. 56. att.).²⁶ Procentu likmēm pieaugot par 200 bāzes punktiem (t.i., 2 procentu punktiem), negatīvā GAP termiņa intervālā līdz 1 mēnesim samazinātu Latvijas banku gada tīros procentu ienākumus par 1.0% no kopējā banku pašu kapitāla. Savukārt pozitīvā GAP termiņu intervālā 1–3 mēneši palielinātu banku gada tīros procentu ienākumus par 1.5% no kopējā banku pašu kapitāla. Savukārt termiņu intervālā 3–6 mēneši salīdzinoši maza pozitīvā GAP nekādu būtisku ietekmi uz tīrajiem procentu ienākumiem neradītu. Kopumā procentu likmes pieaugums par 200 bāzes punktiem (t.i., 2 procentu punktiem) palielinātu banku tīros gada procentu ienākumus par 0.5% (kumulatīvā ietekme) no kopējā banku pašu kapitāla.

²³ GAP noteiktā termiņa intervālā ir starpība starp PJA un PJS vērtību konkrētajā termiņa intervālā. Jo lielāka ir GAP, jo lielāka bankas pakļautība procentu likmju riskam. Ja GAP ir pozitīva, banka cietis zaudējumus no procentu likmju pazemināšanās, jo, tā kā PJA ir vairāk par PJS, bankas procentu ienākumi samazināsies vairāk nekā izdevumi. Ja GAP ir negatīva, banka cietis zaudējumus no procentu likmju pieauguma, jo, tā kā saistību ir vairāk nekā aktīvu, bankas procentu izdevumi pieauga vairāk nekā ienākumi.

²⁴ *Principles for the Management and Supervision of Interest Rate Risk. Basel Committee on Banking Supervision. July 2004; Technical aspects of the management of interest rate risk arising from non-trading activities under the supervisory review process. Committee of European Banking Supervisors. October 2006.* Šāds procentu likmju šoka parametra lielums pašlaik ir ietverts arī FTKK "Procentu likmju riska pārvaldišanas, ekonomiskās vērtības samazinājuma aprēķināšanas un procentu likmju riska termiņstrukturnas pārskata sagatavošanas normatīvajos noteikumos".

²⁵ Ietekme uz gada tīrajiem procentu ienākumiem katrā termiņu intervālā tiek aprēķināta, reizinot šā intervāla GAP ar procentu likmju pārmaiņas lielumu un konkrētā termiņa intervālā koeficientu, kas raksturo gada daļu, kad šā intervāla GAP būs aktīva. Koeficients aprēķinā pieņemts, ka pārcenošana notiks intervāla vidū. Tā, piemēram, 3–6 mēnešu intervāla koeficienta aprēķina šādi: $(12 - 0.5 \times (3 + 6)) / 12 = 0.625$. Kopējā ietekme uz gada pēļņu ir pirmo četrā termiņa intervālu ietekmju summa.

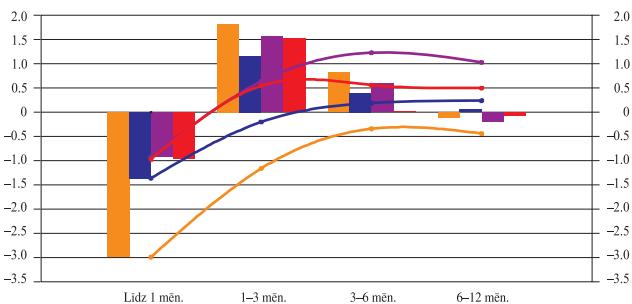
²⁶ Tā kā aprēķini balstās uz GAP metodi, netiek nemta vērā procentu likmju ietekme uz bankas ekonomisko vērtību un aprēķinu pamats procentu ienākumiem ir banku bilances struktūra 2008. gada beigās.

56. attēls

**JUTĪGUMA ANALĪZE: PROCENTU LIKMJU
PIEAUGUMA PAR 200 BĀZES PUNKTIEM
IETEKME UZ LATVIJAS BANKU TĪRAJIEM
GADA PROCENTU IENĀKUMIEM TERMINU
DALĪJUMĀ**
(% no pašu kapitāla)

Itekme
2007. gada 2. cet.
2007. gada 4. cet.
2008. gada 2. cet.
2008. gada 4. cet.

Kumulatīvā itekme
2007. gada 2. cet.
2007. gada 4. cet.
2008. gada 2. cet.
2008. gada 4. cet.

5. NFS DARBĪBAS RISKI

Nemot vērā NFS nelielo lomu Latvijas finanšu sektorā, tas kopumā nerada būtisku risku finanšu sektora stabilitātei. Taču ekonomiskā lejupslīde, iedzīvotāju ienākumu kritums un pesimistiskais noskaņojums, kā arī likumdošanas pārmaiņas atstāj negatīvu ietekmi uz vairāku NFS segmentu attīstību.

Ja 2007. gads gan tautsaimniecībā kopumā, gan finanšu tirgos un nebanka finanšu sektorā (kurā ietilpst līzinga sabiedrības, apdrošināšanas kompānijas, privātie pensiju fondi, ieguldījumu fondi, cita finanšu starpniecība un krājaizdevu sabiedrības, kam ir minimāla loma (0.24%) sektorā) iezīmējās kā straujas izaugsmes gads, situācija krasī mainījās 2008. gadā. Vēl gada pirmajā pusē visos NFS segmentos bija vērojama stabila izaugstsme, lai gan ar zemāku pieauguma tempu, finanšu krīzes ietekme neatspoguļojās Latvijas NFS sabiedrību aktivitātēs. Savukārt 2008. gada 2. pusgads sākās ar problēmām ieguldījumu pārvaldīšanā. Samazinājās to NFS sabiedrību aktivitāte, kuru pamatdarbība saistīta ar kreditēšanu.

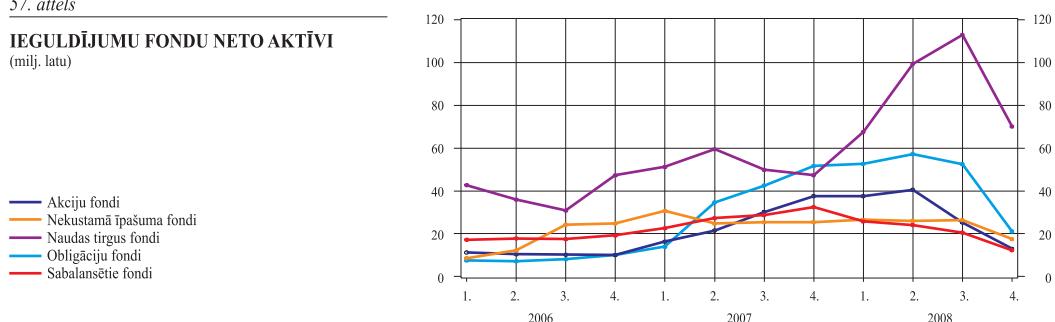
NFS nozīme finanšu nozarē joprojām saglabājās samērā nelīela. 2008. gadā NFS aktīvu īpatsvars finanšu sistēmā nepārsniedza 15%, bet 4. ceturksnī, paplašinoties ekonomiskajai lejupslīdei, NFS īpatsvars pat nedaudz samazinājās (līdz 3.8 mljrd. latu jeb 14.1%).

Vairākus iepriekšējos gadus pēc aktīviem nozīmīgākās NFS sabiedrības bija saistītas ar kreditēšanu (līzinga kompānijas un tie finanšu starpniecības uzņēmumi, kuru pamatnodarbošanās saistīta ar kredītu izsniegšanu). 2008. gadā tie saglabāja dominējošo lomu finanšu sektorā (2008. gada beigās abu šo apakšsektoru aktīvi sasniedza 84% no NFS sektora aktīviem), taču līdz ar negatīvām pārmaiņām tautsaimniecībā un riska pārskatīšanu kredītus izsniedzošo uzņēmumu aktīvi 4. ceturksnī sāka samazināties. Gada laikā līzinga sabiedrību aktīvi pieauga par 7.4%, bet citu finanšu starpniecības uzņēmumu aktīvi palielinājās par 18.0%. Kopumā, nemot vērā, ka šie uzņēmumi līdzekļus kreditēšanai galvenokārt piesaistīja no kredītiesādēm, kredītiesādžu kredītpolitikai klūstot stingrākai, pastāv risks, ka šo uzņēmumu aktivitāte turpmāk var samazināties.

Gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanas sektora aktīvi 2008. gadā turpināja palielināties (+19.5%), tie nesamazinājās arī 4. ceturksnī, kad kritums bija vērojams citos NFS segmentos, taču ekonomiskās situācijas paslīktināšanās radīja riskus arī apdrošināšanā. Iedzīvotāju ienākumu kritums un nekustamā īpašuma un automobiļu tirgus straujš apsīkums noteica nedzīvības apdrošinātāju parakstīto prēmiju apjoma kritumu 2008. gada nogalē. Arī dzīvības apdrošinātājiem iedzīvotāju ienākumu sarukums, uzņēmumu (īpaši būvniecībā un saistītajās nozarēs strādājošo) slēgšana, kā arī pāreja uz stingras taupīšanas režīmu liez cerēt, ka palielināsies parakstīto prēmiju apjoms. Apdrošināšanas sektora aktīvu īpatsvars NFS aktīvos, sarūkot citu NFS segmentu aktīviem, nedaudz palielinājās (līdz 10.4%).

Iepriekšējos gados strauji augušie ieguldījumu fondu aktīvi 2008. gadā ievērojami samazinājās (par 30.7%), tādējādi saruka arī ieguldījumu fondu aktīvu īpatsvars kopējos NFS sektora aktīvos (no 5.6% 2007. gada beigās līdz 3.6% 2008. gada beigās; sk. 57. att.). 2008. gads bija sarežģīts ieguldījumu fondu vērtības kritumu. Aplūkojot investīciju fondu neto aktīvus, smagākais sarukums likumsakarīgi piemeklēja akciju fondus – to neto aktīvu vērtība samazinājās par 65.7%. Būtiski saruka arī sabalansēto un obligāciju fondu vērtība (attiecīgi par 62.1% un 59.2%). Tāpat kā iepriekš, lielāka investoru interese saglabājās par naudas tirgus fondiem (joprojām tikai divi tirgus dalībnieki). Naudas tirgus fondu neto aktīvu pieaugums palēninājās (2008. gadā – 48.1%).

57. attēls

IEGULDĪJUMU FONDU NETO AKTĪVI
 (milj. latu)

2008. gada norises ārvalstu un vietējos finanšu tirgos radīja sarežģījumus arī privātajā pensiju pārvaldes segmentā. Atsevišķiem pensiju plāniem bija zaudējumi, kopumā privāto pensiju fondu aktīvi gada laikā pieauga divreiz lēnāk nekā iepriekš (15.6%), bet 4. ceturksnī pat nedaudz samazinājās. Raksturīgi, ka 2008. gadā pasīvo dalībnieku skaits 3. pensiju līmenī palielinājās par 32.6% – to cilvēku skaits, kuri nav veikuši iemaksas fondā pēdējo 12 mēnešu laikā, taču nav sasnieguši pensijas vecumu, palielinājās straujāk nekā iepriekš.

Norises pensiju fondu segmentā (gan 2., gan 3. līmenī) rada nozīmīgas pensiju sistēmas pārmaiņas. Turpmāko attīstību būtiski ietekmēs no 8% līdz 2% samazinātās iemaksas 2. pensiju līmenī, kā arī tautsaimniecības dalībnieku pesimistiskais noskaņojums. Taču, lai arī sarūk iemaksas visos fondos (visos pensiju sistēmas līmeņos), iespējams, straujās pārmaiņas valsts fondēto pensiju shēmu noteikumos varētu veicināt iemaksu pieaugumu 3. pensiju līmenī nākotnē.

6. FINANŠU INFRASTRUKTŪRA

6.1. Maksājumu sistēmas

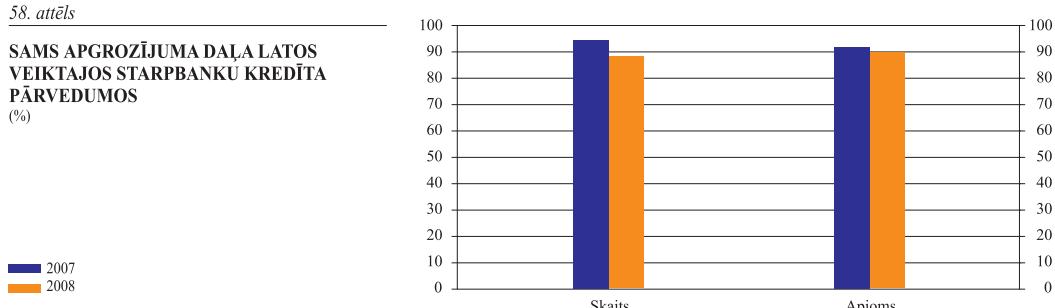
2008. gadā Latvijas Banka veica sistēmiskā riska novērtējumu Latvijas Bankas maksājumu sistēmās SAMS, EKS un TARGET2-Latvija. Veicot sistēmiskā riska novērtējumu, Latvijas Banka izmantoja trīs indikatorus: 1) maksājumu sistēmu īpatsvaru attiecīgo maksājumu segmentā; 2) koncentrācijas rādītāju, kas ir piecu lielāko dalībnieku īpatsvars maksājumu sistēmā, un 3) norēķina efekta rādītāju (norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāti maksājumu sistēmās).

SAMS

SAMS ir liela apjoma reālā laika latu maksājumu bruto norēķinu sistēma, kuru izmanto starpbanku maksājumiem, monetāro operāciju norēķiniem, neliela apjoma maksājumu sistēmu un vērtspapīru norēķinu sistēmu norēķiniem, kā arī steidzamu vai liela apjoma klientu maksājumu veikšanai. Tāpēc SAMS galvenokārt raksturo apjoma rādītāji.

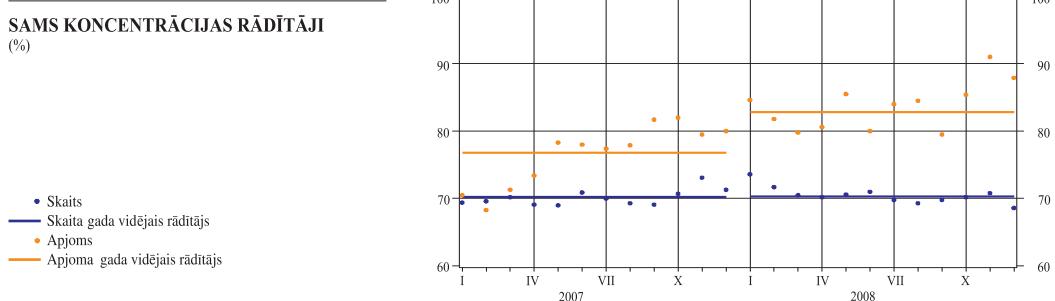
2008. gadā SAMS apstrādāto starpbanku maksājumu skaits bija 87.3% (86.1 tūkst.) un apjoms – 88.8% (163.9 mljrd. latu) no starpbanku kredīta pārvēdumiem latos (sk. 58. att.). Pārējo daļu veidoja Latvijas banku savstarpējie kredīta pārvēdumi, izmantojot korespondentattiecības.

58. attēls

**SAMS APGROZĪJUMA DAĻA LATOS
VEIKTAJOS STARPBANKU KREDĪTA
PĀRVĒDUMOS**
 (%)
 2007 2008

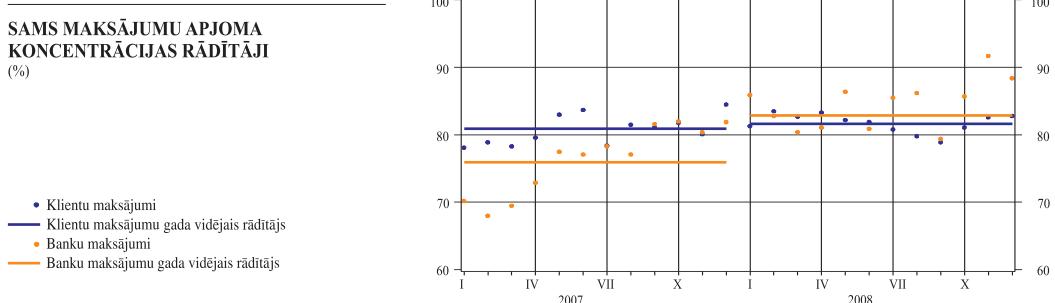
Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2008. gadā SAMS skaita koncentrācijas rādītājs mazliet pieauga (līdz 70.3%; 174.7 tūkst.; sk. 59. att.). To lielākoties ietekmēja klientu maksājumu skaita pieaugums par 9.3 tūkst. jeb 7.1%. SAMS apjoma koncentrācijas rādītājs palielinājās no 76.8% (73.9 mljrd. latu) 2007. gadā līdz 82.8% (150.7 mljrd. latu) 2008. gadā. Visvairāk šo pieaugumu ietekmēja novembra un decembra koncentrācijas rādītāja pārmaiņas, kas saistītas ar pasaules finanšu tirgu satricinājuma radītām pārmaiņām starpbanku tirgū. Lai gan SAMS apjoma koncentrācijas rādītājs pārsniedz ECB noteikto 80% robežu, tas ne liecina par nozīmīgu domino efekta iespējamību sistēmā, jo piecu lielāko sistēmas dalībnieku skaitā ietilpst arī Latvijas Banka, kas nav pakļauta likviditātes riskam un kredītriskam.

59. attēls

2008. gadā starpbanku maksājumu apjoms pieauga 2.0 reizes (līdz 163.9 mljrd. latu), bet klientu maksājumu apjoms – par 20.8% (līdz 12.9 mljrd. latu). Abu šo maksājumu veidu savstarpējā proporcija skaita ziņā bija 37.9% un 62.1% un apjoma ziņā – attiecīgi 92.7% un 7.3%. 2008. gadā banku maksājumu apjoma koncentrācijas rādītājs (82.9%) par 1.3 procentu punktiem pārsniedza klientu maksājumu apjoma koncentrācijas rādītāju (81.6%; sk. 60. att.).

60. attēls

Salīdzinājumā ar 2007. gadu starpbanku maksājumi pieauga par 4.0 tūkst. jeb 4.9% skaita ziņā un par 82.3 mljrd. latu jeb 2.0 reizes apjoma ziņā (to lielākoties ietekmēja piecu lielāko dalībnieku aktivitātes – šo banku starpbanku maksājumu apjoma pieaugums par 73.9 mljrd. latu jeb 2.2 reizes). Klientu maksājumu skaits pieauga par 9.3 tūkst. jeb 7.1% un apjoms – par 2.2 mljrd. latu jeb 20.8%.

Sistēmisko risku jeb t.s. domino efekta iespēju papildus koncentrācijas rādītājiem ietekmē norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte sistēmās, ko bruto norēķinu sistēmās raksturo norēķiniem izmantoto līdzekļu īpatsvars kontu atlikumos.

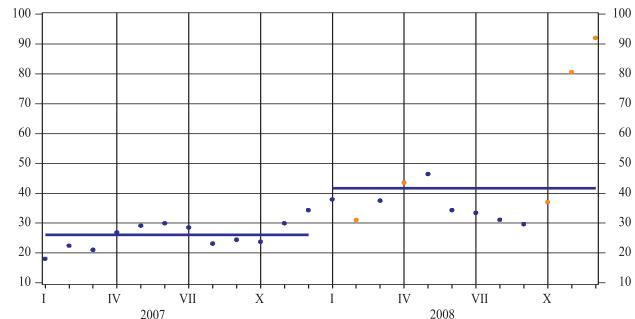
Finanšu tirgus norēķiniem latos tiek izmantoti banku norēķinu konti Latvijas Bankā. Attiecīgais efektivitātes rādītājs tiek aprēķināts, attiecinot banku nosūtītos maksājumus SAMS pret banku vidējiem kontu atlikumiem Latvijas Bankā. Šo kontu mēnešu vidējos atlikumus ietekmēja Latvijas Bankas noteiktā rezervju norma, kas 2007. gadā nemainījās (8%), bet 2008. gadā, īstenojot monetāro politiku, tika mainīta 5 reizes (februārī, aprīlī, oktobrī, novembrī un decembrī), sasniedzot 3% banku saistībām ar termiņu ilgāku par 2 gadiem un 5% banku saistībām ar termiņu līdz 2 gadiem.

Rezervju normas pazemināšanās dēļ kredītiestāžu vidējais kontu atlikums Latvijas Bankā 2008. gadā pieauga tikai par 7.9%, savukārt maksājumu apjoms SAMS 2008. gadā pieauga par 72.8%. Tas izraisīja SAMS norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitātes pieaugumu no 26.1% 2007. gadā līdz 41.7% 2008. gadā (sk. 61. att.).

61. attēls

**SAMS NORĒĶINU LĪDZEKLŪ
IZMANTOŠANAS EFEKTIVITĀTE
(%)**

- Mēneša rādītājs
- Mēneša rādītājs (pazeminātas rezervju prasības)
- Gada vidējais rādītājs

Visi trīs sistēmiskā riska novērtēšanas indikatori 2008. gadā raksturoja SAMS kā sistēmu, kas nodrošina tās dalībniekiem un visai finanšu sistēmai efektīvu un drošu maksāšanas vidi.

EKS

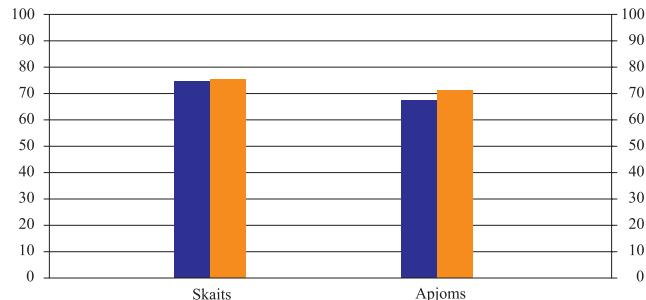
EKS ir neliela apjoma latu (kopš 2008. gada – arī eiro) maksājumu neto norēķinu sistēma ar diviem norēķinu cikliem dienā. EKS tiek izmantota neliela apjoma klientu maksājumiem, tāpēc to galvenokārt raksturo maksājumu skaita rādītāji.

2008. gadā EKS apstrādāti 75.2% (33.2 milj.) un 71.0% (13.1 mljrd. latu) no neliela apjoma latos veiktajiem klientu kredītu pārvedumiem starp bankām (sk. 62. att.). Atlikušo daļu veidoja atsevišķu Latvijas banku savstarpējie bruto norēķini par klientu kredīta pārvedumiem. Salīdzinājumam – 2007. gadā EKS apstrādāti attiecīgi 74.4% latos veikto klientu kredītu pārvedumu skaita ziņā un 67.4% – apjoma ziņā.

62. attēls

**EKS APGROZĪJUMA DAĻA LATOS
VEIKTAJOS KLIENTU STARPBANKU
KREDĪTA PĀRVEDUMOS
(%)**

- 2007
- 2008

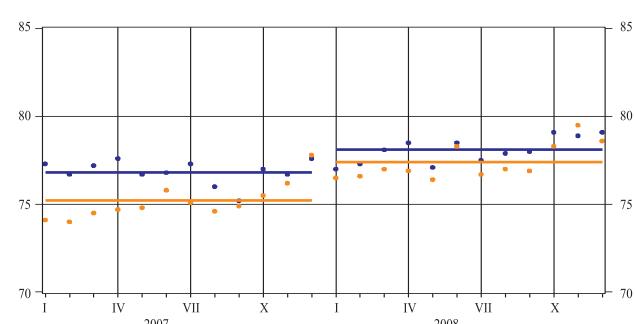

2008. gadā EKS latos veikto maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs (78.1%) nedaudz pieauga salīdzinājumā ar 2007. gadu (76.8%; sk. 63. att.). EKS latos veikto maksājumu apjoma koncentrācija 2008. gadā arī pieauga – no 75.2% līdz 77.4% (par 801.4 milj. latu). 2008. gadā EKS koncentrācijas rādītāji gan maksājumu skaita, gan apjoma ziņā bija zemāki par ECB noteikto 80% robežu. 2008. gadā piecu lielāko sistēmas dalībnieku EKS apstrādāto latos veikto maksājumu apjoms pieauga par 8.6% (801.4 milj. latu), bet skaits – par 11.9% (2.8 milj.).

63. attēls

**EKS KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI
(%)**

- Skaits
- Skaita gada vidējais rādītājs
- Apjoms
- Apjoma gada vidējais rādītājs

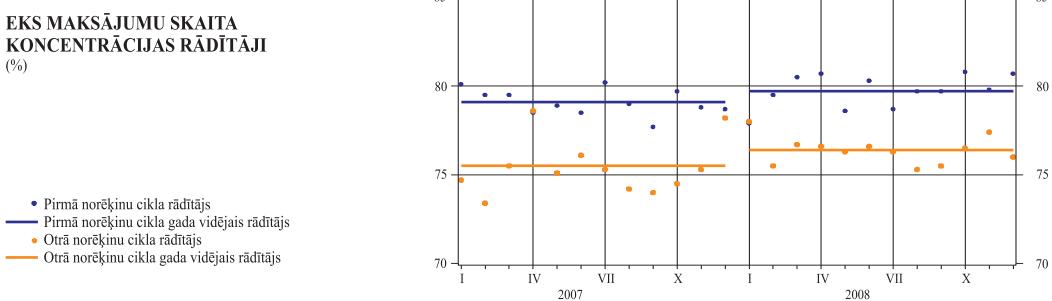

EKS latos veikto maksājumu norēķini notiek divos ciklos, t.i., divas reizes dienā. 2008. gadā EKS pirmajā norēķinu ciklā tika apstrādāti 64.9% no visiem dienas latos veiktajiem maksājumiem un attiecīgi 54.7% no abos norēķinu ciklos apstrādāto latos veikto maksājumu apjoma. Tātad šajā periodā pirmajā norēķinu ciklā

tika apstrādāti 21.6 milj. maksājumu 7.1 mljrd. latu apjomā un otrajā norēķinu ciklā – attiecīgi 11.7 milj. maksājumu 5.9 mljrd. latu apjomā. Salīdzinājumā ar 2007. gadu abos EKS latos veikto maksājumu norēķinu ciklos bija vērojams pieaugums – pirmajā norēķinu ciklā kopējais maksājumu skaits pieauga par 9.2% un apjoms – par 3.1%, savukārt otrā norēķinu cikla apgrozījums pieauga attiecīgi par 11.5% un 8.7%. Kopumā gandrīz visiem dalībniekiem latos veikto maksājumu norēķiniem pamazām izlīdzinājās maksājumu skaita un apjoma dalījums pirmajā un otrajā norēķinu ciklā. Tā kā EKS galvenokārt raksturo maksājumu skaita rādītāji, sīkāk tika analizēti skaita koncentrācijas rādītāji. Salīdzinot abu latos veikto maksājumu ciklu maksājumu skaita koncentrācijas rādītājus (sk. 64. att.), pirmajā norēķinu ciklā 2008. gadā tas bija par 3.3 procentu punktiem augstāks nekā otrajā norēķinu ciklā (attiecīgi 79.7% un 76.4%).

64. attēls

EKS MAKSAJUMU SKAITA KONCENTRĀCIJAS RĀDĪTĀJI (%)

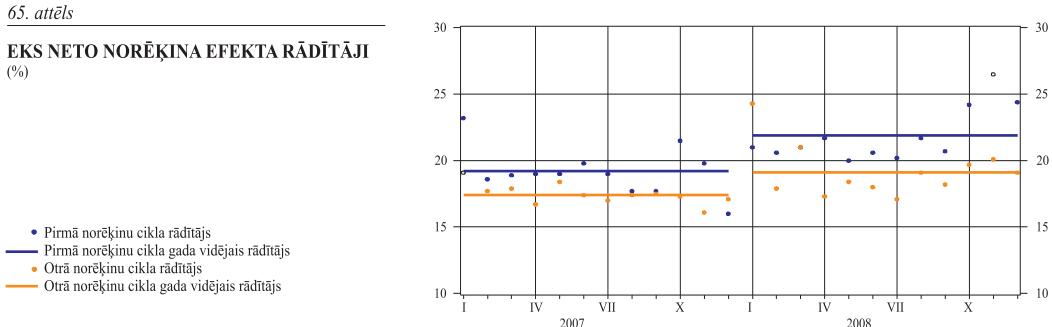

Sistēmisko risku papildus koncentrācijas rādītājiem nosaka norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāte maksājumu sistēmās.

Neto norēķinu sistēmās, t.sk. EKS, norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitāti raksturo neto norēķina efekta rādītājs, t.i., sistēmas dalībnieku neto debeta pozīciju apjoma attiecība pret kopējo sistēmas apgrozījumu. Saskaņā ar ECB metodiku, ja sistēmas neto norēķina rādītājs ir mazāks par 10%, tiek uzskatīts, ka sistēma ir augsti efektīva (ar augstu neto norēķina efektu, t.i., lielākā daļa transakciju tiek savstarpēji ieskaņitas un sistēmas dalībniekiem kontā nav nepieciešams papildu likviditātes nodrošinājums). Tomēr norēķinu klūdu gadījumā augstais neto norēķina efekts var kļūt par nozīmīgu risku, jo sistēmas dalībniekiem rodas papildu saistības, kas var izraisīt likviditātes riska un kredītriska izplatību sistēmā. 2008. gadā EKS latos veikto maksājumu pirmā un otrā norēķinu cikla neto norēķina efekta rādītājs bija attiecīgi 21.9% un 19.1% (sk. 65. att.). Tādējādi 2008. gadā netika konstatēts būtisks neto norēķina risks latos veiktajiem maksājumiem vai tā palielināšanās. 2008. gadā latos veikto maksājumu norēķina pozīciju apjoms pirmajā un otrajā norēķinu ciklā pieauga straujāk (attiecīgi par 18.0% un 19.4%) nekā maksājumu apjoms (par 3.1% un 8.7%). Tādējādi salīdzinājumā ar 2007. gadu latos veikto maksājumu pirmā norēķinu cikla norēķina efekta rādītājs palielinājās par 2.7 procentu punktiem, bet otrā norēķinu cikla norēķina efekta rādītājs – par 1.7 procentu punktiem.

65. attēls

EKS NETO NORĒĶINA EFEKTA RĀDĪTĀJI (%)

Tā kā 2008. gadā EKS dalībnieku latos veikto maksājumu neto debeta pozīciju apjoms salīdzinājumā ar banku norēķinu kontu atlikumiem Latvijas Bankā bija mazs (vidēji 0.4%), neto norēķina efekts neradīja papildu latu norēķinu līdzekļu nepieciešamību (likviditātes risku) sistēmā.

Sākot ar 2008. gadu, EKS uzsāka neliela apjoma eiro veikto maksājumu apstrādi. Tas EKS dalībniekiem sniedz iespēju klientu eiro veiktos maksājumus starp Latvijas bankām izpildīt vienas dienas laikā – līdzīgi kā latos veiktos maksājumus.

2008. gadā EKS apstrādāti 223.8 tūkst. eiro veiktie maksājumi par kopējo summu 1.5 mljrd. eiro, t.i., 5.6% skaita ziņā un 1.3% – apjoma ziņā no visiem eiro veiktajiem klientu kredīta pārvedumiem starp bankām.

EKS eiro veikto maksājumu skaita koncentrācijas rādītājs 2008. gadā bija 76.8%, bet apjoma koncentrācijas rādītājs – 73.3%. Lai gan eiro veikto maksājumu gada koncentrācijas rādītāji ir zemāki par ECB noteikto 80% robežu, tomēr tie rāda, ka lielāko sistēmas dalībnieku saistību koncentrācija eiro veiktajos maksājumos bija augsta.

EKS eiro veikto maksājumu norēķini (tāpat kā EKS latos veikto maksājumu norēķini) notiek divos ciklos, t.i., divas reizes dienā. 2008. gadā EKS eiro veikto maksājumu pirmajā norēķinu ciklā tika apstrādāti 56.0% no visiem dienas eiro veiktajiem maksājumiem un attiecīgi 53.2% no abos norēķinu ciklos apstrādāto eiro veikto maksājumu apjoma. Tātad eiro veikto maksājumu pirmajā norēķinu ciklā apstrādāts vairāk maksājumu gan skaita, gan apjoma ziņā. 2008. gadā eiro veikto maksājumu pirmajā norēķinu ciklā tika apstrādāti 125.4 tūkst. maksājumu 798.3 milj. eiro apjomā un otrajā norēķinu ciklā – attiecīgi 98.4 tūkst. maksājumu 701.0 milj. eiro apjomā. Otrā norēķinu cikla koncentrācijas rādītājs 2008. gadā gan skaita, gan apjoma ziņā bija augstāks nekā pirmā norēķinu cikla rādītājs, liecinot, ka galveno sistēmas dalībnieku koncentrācija otrajā norēķinu ciklā ir augstāka.

2008. gadā EKS eiro veikto maksājumu pirmā un otrā norēķinu cikla neto norēķina efekta rādītājs bija attiecīgi 28.3% un 41.8%. Tādējādi 2008. gadā netika konstatēts būtisks neto norēķina risks. Šajā periodā vidējais mēneša eiro veikto maksājumu norēķina pozīciju apjoms pirmajā norēķinu ciklā bija 18.8 milj. eiro un otrajā norēķinu ciklā – 24.4 milj. eiro, bet vidējais mēneša eiro veikto maksājumu apjoms – attiecīgi 66.5 milj. eiro un 58.4 milj. eiro.

Tā kā 2008. gadā EKS dalībnieku eiro veikto maksājumu neto debeta pozīciju apjoms salīdzinājumā ar banku norēķinu kontu atlikumiem eiro Latvijas Bankā bija neliels (vidēji 8.4%), neto norēķina efekts neradīja papildu eiro norēķinu līdzekļu nepieciešamību (likviditātes risku) sistēmā.

Attiecinot sistēmiskā riska novērtēšanas indikatorus uz EKS (latos un eiro veiktajiem maksājumiem) darbību, 2008. gadā konstatēts, ka EKS nodrošina tās dalībniekiem un visai finanšu sistēmai efektīvu un drošu maksāšanas vidi.

TARGET2-Latvija

2007. gada novembrī darbību uzsāka arī starpbanku eiro maksājumu sistēma TARGET2-Latvija – viens no 21 Eiropas automatizētās reālā laika bruto norēķinu sistēmas TARGET2 komponenta. TARGET2-Latvija darbību Latvijas Banka nodrošina kopā ar pārējām Eiropas Centrālo banku sistēmā esošajām bankām.

TARGET2-Latvija ir liela apjoma reālā laika eiro veikto bruto norēķinu maksājumu sistēma, kuru izmanto eiro veiktajiem starpbanku maksājumiem, kā arī steidzamu vai liela apjoma klientu eiro maksājumu veikšanai.

TARGET2-Latvija apstrādāto starpbanku maksājumu skaits 2008. gadā bija 6.4% (21.7 tūkst.) un apjoms – 10.9% (62.5 mljrd. eiro) no eiro veiktajiem starpbanku kredīta pārvedumiem. Pārējo daļu veidoja Latvijas banku kredīta pārvedumi, izmantojot korespondentattiecības.

TARGET2-Latvija skaita koncentrācijas rādītājs 2008. gadā bija 63.1%. TARGET2-Latvija apjoma koncentrācijas rādītājs bija 82.6%. Lai gan TARGET2-Latvija apjoma koncentrācijas rādītājs pārsniedz ECB noteikto 80% robežu, tas neliecina par nozīmīgu domino efekta iespējamību sistēmā, jo piecu lielāko sistēmas dalībnieku skaitā ietilpst arī Latvijas Banka, kas nav pakļauta likviditātes riskam un kredītriskam.

TARGET2-Latvija norēķinu līdzekļu izmantošanas efektivitātes rādītājs aprēķināts, attiecinot banku nosūtītos maksājumus TARGET2-Latvija pret banku vidējiem eiro kontu atlikumiem TARGET2-Latvija. 2008. gadā vidēji kontos esošie līdzekļi TARGET2-Latvija maksājumos tika apgrozīti 9.7 reizes.

TARGET2-Latvija 2008. gadā nodrošināja tās dalībniekiem un visai finanšu sistēmai efektīvu un drošu maksāšanas vidi.

5. ielikums. Latvijas Bankas pārskats par SIA "First Data Latvia" lokālās latu klīringa un norēķinu sistēmas pašnovērtējumu

Ar Latvijas Bankas padomes 2001. gada 13. septembra lēmumu Nr. 89/10 apstiprinātā "Latvijas Bankas politika maksājumu sistēmas jomā" nosaka, ka atbildība par klīringa un neliela apjoma maksājumu sistēmu drošu un efektīvu darbību jāuzņemas institūcijām, kas nodrošina šo maksājumu sistēmu darbību, un to dalībniekiem, pēc iespējas saskaņojot sistēmu darbību ar SNB Maksājumu un norēķinu sistēmu komitejas 2001. gada janvāra dokumentu "Sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu pamatprincipi" (tālāk tekstā – Pamatprincipi). Neliela apjoma maksājumu sistēmām tie jāpiemēro tā, lai nemazinātu šo sistēmu efektivitāti.

2006. gadā, izmantojot ECB 2003. gada jūnija vadlīnijas Oversight Standards for Euro Retail Payment Systems (tālāk tekstā – ECB vadlīnijas), Latvijas Banka novērtēja SIA "First Data Latvia" (tālāk tekstā – FDL) nozīmību, un rezultāts tika publicēts Latvijas Bankas "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 2005. gada 2. numurā. Tika konstatēts, ka, ņemot vērā sistēmas nelielo apjomu, FDL nav sistēmiski nozīmīga sistēma un nerada finanšu riskus Latvijas maksājumu sistēmā. Taču, ņemot vērā, ka maksājumos ar maksājumu kartēm tā ir vāji aizstājama un sistēmas darbības traucējumu dēļ varētu tikt ietekmēts liels klientu loks, sistēma uzskatāma par sistēmiski ievērojamu maksājumu sistēmu, tāpēc tai piemērojami attiecīgie pārraudzības kritēriji un principi. Saskaņā ar ECB vadlīnijām sistēmiski ievērojamām klientu maksājumu sistēmām jānodrošina atbilstība I, II un VII–X pamatprincipam.

FDL veica FDL lokālās latu klīringa un norēķinu sistēmas (tālāk tekstā – FDL sistēma) pašnovērtējumu ne tikai saskaņā ar minētajiem obligātajiem, bet arī III pamatprincipu, izmantojot šādu atzīmju skalu: "pilnīgi atbilst", "kopumā ievēro", "daļēji ievēro" un "neievēro". Latvijas Banka saņēma pašnovērtējumu 2008. gada 27. maijā.

"Latvijas Bankas politikas maksājumu sistēmas jomā" 4.3. apakšpunktā nosaka, ka Latvijas Banka konsultē institūcijas, kas nodrošina klīringa un neliela apjoma maksājumu sistēmu darbību un ka pēc šo institūciju lūguma Latvijas Banka var izteikt viedokli par attiecīgās sistēmas atbilstību Pamatprincipiem. Latvijas Banka izskatīja FDL veikto FDL sistēmas pašnovērtējumu atbilstoši Pamatprincipiem un 2008. gada 15. augustā sniedza rakstisku atbildi.

I pamatprincips. Visās saistītajās jurisdikcijās vajadzētu būt labi veidotai sistēmas juridiskajai bāzei.

FDL vērtējums: kopumā ievēro.

Latvijas Bankas viedoklis. Lai gan Pamatprincipu pilnajā versijā prasīta starptautiskās likumdošanas analīze, FDL pašnovērtējumā tiek analizēta tikai lokālā latu klīringa un norēķinu sistēma. Šajā sistēmā piedalās tikai vietējās bankas, veicot norēķinus par Latvijā uzsāktiem maksājumiem ar Latvijā izdotajām maksājumu kartēm, tāpēc ārvalstu normatīvo aktu ietekme nevar būt būtiska.

Ieteikums. Tā kā FDL novērtējumu "kopumā ievēro" noteicis tas, ka nav veikta starptautiskās likumdošanas analīze, Latvijas Banka ierosina vērtēt FDL sistēmu kā pilnīgi atbilstošu šim pamatprincipam.

II pamatprincips. Sistēmas noteikumiem un procedūrām vajadzētu sniegt tās dalībniekiem skaidru izpratni par sistēmas ietekmi uz katru no finanšu riskiem, kas tiem rodas, piedaloties sistēmā.

FDL vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Saskaņā ar FDL sniegto informāciju sistēmas dalībniekiem nodrošināta izpratne par sistēmas ietekmi uz riskiem, kas rodas, piedaloties sistēmā, kā arī informācija par sistēmas darbību standarta un ārkārtas situācijās. Tomēr, kā norāda FDL, lielu daļu sistēmas noteikumu nosaka starpbanku līgums un divpusējie līgumi starp FDL un dalībnieku. Šie līgumi ir konfidenciāli un pārējiem FDL sistēmas dalībniekiem nav pieejami. Latvijas Banka piekrīt šādam novērtējumam, ja visos līgumos ietverta vienāda jēga un tie sistēmas dalībniekiem rada vienādu izpratni par sistēmas ietekmi uz katru no finanšu riskiem, kas rodas, piedaloties sistēmā.

Ieteikums. Ja ar FDL dalībniekiem noslēgto līgumu nosacījumi atšķiras, Latvijas Banka iesaka sagatavot vienotu dokumentu, kurā aprakstīta sistēmas ietekme uz katru no finanšu riskiem, kas rodas, piedaloties sistēmā.

III pamatprincips. *Sistēmai vajadzētu nodrošināt precīzas kredītrisku un likviditātes risku pārvaldības procedūras, kuras nosaka sistēmas operatora un sistēmas dalībnieku atbildību un kuras adekvāti motivē pārvaldīt un ierobežot šos riskus.*

FDL vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Uz klīringa un neliela apjoma maksājumu sistēmām III pamatprincips neattiecas, un Latvijas Banka FDL sniegtās atbildes nav vērtējusi.

VII pamatprincips. *Sistēmai vajadzētu nodrošināt augstu drošību un operāciju uzticamību un paredzēt rezerves iespējas dienas darījumu apstrādes savlaicīgai pabeigšanai ārkārtas situācijās.*

FDL vērtējums: daļēji ievēro.

Latvijas Bankas viedoklis. Atbilstošs novērtējums.

Ieteikums. Turpināt darbības nepārtrauktības plāna pilnveidi, par to informējot dalībniekus, kā arī veikt darbības nepārtrauktības plāna testēšanu.

VIII pamatprincips. *Sistēmai vajadzētu piedāvāt tādus maksājumu veikšanas līdzekļus, kas ir praktiski to lietotājiem un efektīvi tautsaimniecībai.*

FDL vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Atbilstošs novērtējums. FDL sistēma ir privāta automatizēta neto norēķinu sistēma, kas darbojas, balstoties uz brīvo tirgu, un tās ar maksājumu kartēm veikto apstrādāto maksājumu tirgus daļa pēdējo gadu laikā nav strauji mainījusies, saglabājoties tuvu 60% skaita un apjoma ziņā. Tā kā FDL sistēmas dalībniekiem ir alternatīvi kanāli, pa kuriem iespējams sūtīt ar maksājumu kartēm veiktos maksājumus, sistēma nevarētu pastāvēt, ja piedāvātie pakalpojumi nebūtu praktiski to lietotājiem un efektīvi tautsaimniecībai.

IX pamatprincips. *Sistēmas dalības kritērijiem vajadzētu būt objektīviem un publiskotiem, lai veicinātu godīgu un brīvu pieejamību šai sistēmai.*

FDL vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Novērtējums nav atbilstošs, lai gan FDL noteikusi kritērijus, saskaņā ar kuriem potenciālais dalībnieks pievienojas FDL sistēmai. Viens no kritērijiem – pašlaik FDL sistēmai var pievienoties tikai ar visu esošo dalībnieku piekrišanu. FDL nav norādījusi nosacījumus, kas jāievēro, lai FDL dalībnieks varētu nedot piekrišanu potenciālam dalībniekam pievienoties FDL sistēmai.

Ieteikums. Ja starpbanku līgumā un citos dokumentos nav skaidri noteikts, kādos gadījumos esošie dalībnieki var bloķēt jaunu dalībnieku pievienošanos sistēmai un tādējādi esošajiem dalībniekiem iespējams nemotivēti liegt potenciālam dalībniekam dalību sistēmā, nepieciešams noteikt konkrētus kritērijus, saskaņā ar kuriem dalību FDL sistēmā var atteikt.

X pamatprincips. *Sistēmas pārvaldes kārtībai vajadzētu būt efektīvi, saprotamai un atklātai.*

FDL vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Bankas viedoklis. Atbilstošs novērtējums.

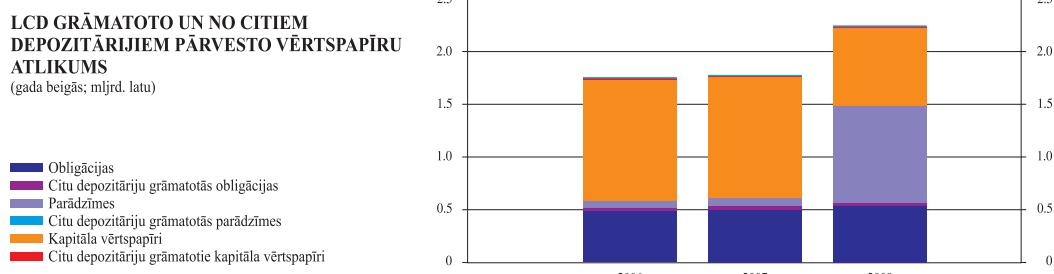
Kopumā jāsecina, ka FDL veiktais pašnovērtējums uzskatāms par atbilstošu un pietiekamu sistēmas novērtējumu. Latvijas Banka ierosināja paaugstināt I pamatprincipa novērtējumu, pazemināt IX pamatprincipa novērtējumu un FDL sistēmas turpmākajā darbā ļemt vērā Latvijas Bankas sniegtos ieteikumus.

6.2. Vērtspapīru norēķinu sistēmas

Finanšu tirgus satricinājums gan Latvijā, gan pasaulē nav ietekmējis VNS un LCD norēķinu sistēmas DENOS darbību. 2008. gadā vērtspapīru norēķinu sistēmu operatori nav ziņojuši par būtiskiem sistēmas darbības pārtraukumiem un nav bijusi apdraudēta vērtspapīru norēķinu sistēmu raita darbība.

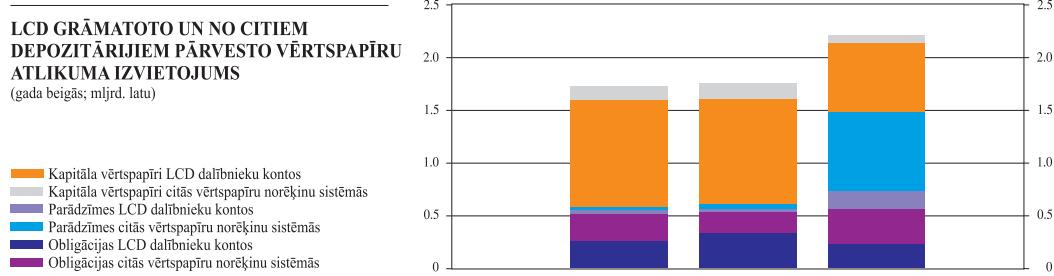
Apkopotā vērtspapīru norēķinu statistika liecina, ka būtiski audzis LCD grāmatoto vērtspapīru apjoms (sk. 66. att.). 2008. gada beigās DENOS grāmatoti vērtspapīri 2 223.4 milj. latu apjomā, t.sk. lielākais bija parādzīmu atlikums (919.6 milj. latu) – gandrīz 13 reižu lielāks nekā 2007. gada beigās (72.1 milj. latu). Vērtspapīru atlikuma pieaugumu būtiski ietekmēja liela Latvijas valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru apjoma laišana apgrozībā 2008. gada beigās.

66. attēls

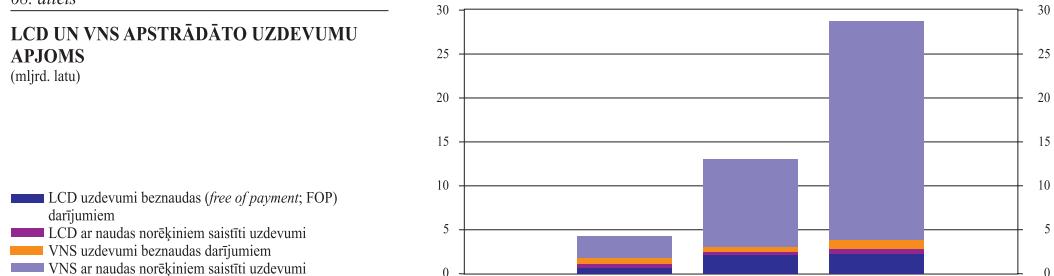
DENOS grāmatoto un no citiem depozitārijiem pārvesto vērtspapīru izvietojuma statistika liecina, ka 2008. gada beigās vērtspapīri 1 157.0 milj. latu apjomā glabājās citās vērtspapīru norēķinu sistēmās, no kuriem 93% tika pārvesti un grāmatoti VNS, bet 7% pārvesti uz Igaunijas un Lietuvas centrālo depozitāriju (sk. 67. att.).

67. attēls

No LCD pārvesto un VNS grāmatoto vērtspapīru atlikums 2008. gada beigās bija 1 075.0 milj. latu, t.sk. parādzīmes – 754.3 milj. latu, bet obligācijas – 320.7 milj. latu apjomā (sk. 68. att.).

68. attēls

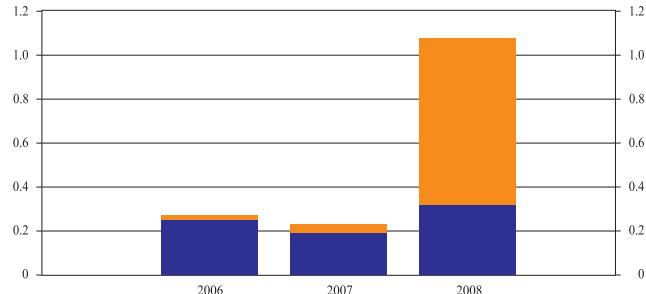

Nozīmīgs grāmatoto vērtspapīru atlikuma un apstrādāto uzdevumu apjoma pieaugums VNS bija saistīts ar banku vajadzībām pēc centrālās bankas kredītresursiem (sk. 69. att.). VNS apstrādāto uzdevumu apjoms, kas saistīts ar naudas norēķiniem, t.i., vērtspapīru apgrozījums Latvijas Bankas kredītoperačiju darījumos, 2008. gadā sasniedza 24.8 mljrd. latu (2007. gadā – 10 mljrd. latu). Pieauga arī LCD apstrādāto, ar DENOS dalībnieku aktivitātēm ārpusbiržas tirgū saistīto uzdevumu apjoms.

69. attēls

**NO LCD PĀRVESTO UN VNS GRĀMATOTO
VĒRTSPAPĪRU ATLIKUMS**
(perioda beigās; mljrd. latu)

Obligācijas
Parādzīmes

Latvijas Banka veic vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzību. Sistēmu pārraudzības jomā Latvijas Banka sadarbojās ar FTK un šīs sadarbības ietvaros sniedza savu atzinumu par LCD noteikumu grozījumiem pirms to apstiprināšanas, kā arī sniedza FTK un LCD savu vērtējumu LCD piedāvātajās norēķinu sistēmas darbības pārmaiņās.

6. ielikums. Vienotas Eiropas finanšu tirgus infrastruktūras integrācijas process

Viens no pēdējā laika svarīgākajiem mērķiem Eirosistēmas ietvaros ir integrēta Eiropas finanšu tirgus izveide. Integrācijas mērķis ir veicināt finanšu resursu efektīvāku izvietošanu, konkurences palielināšanu, dalībnieku izdevumu samazināšanu, tirdzniecības aktivizēšanu un pakalpojumu maksu caurredzamības nodrošināšanu.

TARGET2 vērtspapīriem (ālāk tekstā – T2S) ir viena no finanšu tirgus integrācijas procesa sastāvdaļām, kuru 2006. gada jūlijā ierosināja ECB ar mērķi saskaņot sadrumstaloto Eiropas vērtspapīru norēķinu infrastruktūru, ieviešot Eiropā vienotu augsta drošības līmeņa vērtspapīru norēķinu platformu un nodrošinot efektīvus naudas norēķinus par darījumiem ar vērtspapīriem, kas denominēti gan eiro, gan citās valūtās. T2S dalībnieki būs centrālie vērtspapīru depozitāriji, taču dalība sistēmā ir brīvprātīga. T2S darbību plānots uzsākt 2013. gadā, un tā būs integrēta ar TARGET2 sistēmu, tādējādi apvienojot naudas un vērtspapīru norēķinus vienotā norēķinu platformā. T2S darījumu drošību garantēs DVP mehānisms.

ECB aicināja Eiropas centrālos depozitārijus līdz 2008. gada beigām paust atbalstu un apņemšanos pievienoties T2S. Latvijas Banka vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzības ietvaros sadarbojās ar sistēmu operatoriem un to dalībniekiem T2S projekta lietotāju prasību izvērtēšanā un Latvijas viedokļa paušanā. Latvijas Banka un LCD atzinīgi novērtēja piedāvāto T2S projekta risinājumu, lai nodrošinātu vienotas norēķinu platformas ieviešanu ES vērtspapīru norēķinos. LCD pauða gatavību piedalīties nākamajās projekta attīstības fāzēs tad, kad būs zināmas visas ar T2S projektu saistītās izmaksas, īpaši tās, kas būs attiecināmas uz centrālajiem depozitārijiem.

ECB pēc lietotāju prasību izvērtēšanas, t.sk. publiskās apspriešanas rezultātu un tirgus dalībnieku atbalsta T2S projektam izvērtēšanas, 2008. gada 17. jūnijā lēma par T2S projekta tālāku virzību vienotā mērķa sasniegšanai.

Cita svarīga finanšu tirgus integrācijas sastāvdaļa ir European Code of Conduct for Clearing and Settlement (ālāk tekstā – Kodekss). Kodekss ir brīvprātīgs līgums ar mērķi atvieglot un uzlabot vērtspapīri ieskaita un norēķinu drošību un efektivitāti, īpaši pārrobežu darījumos, kā arī palielināt pakalpojumu maksu un norēķinu pieejamības caurredzamību. Kodeksu 2006. gada 7. novembrī parakstīja arī LCD.

Kodekss sastāv no trim daļām. Pirmās divas daļas – pakalpojumu maksu caurredzamība (Price Transparency) un piekļuve un sadarbspēja (Access & Interoperability) stājās spēkā jau 2007. gadā.

Pirmās daļas ietvaros LCD publicēja maksu aprēķina piemērus, kas Latvijas un ārvalstu tirgus dalībniekiem sniedz iespēju vienkāršoti izprast LCD noteiktās maksas par piedāvātajiem pakalpojumiem un šo maksu aprēķināšanas kārtību. Vienlaikus LCD interneta lapā publicēta arī Eiropas Centrālo vērtspapīru depozitāriju asociācijas (ālāk tekstā – ECSDA) izstrādātā konversijas tabula (Conversion table), kas katram Eiropas tirgus dalībniekam nodrošina vienkāršotu pakalpojumu maksu aprēķināšanas kārtības salīdzināšanu LCD un citos Eiropas valstu centrālajos depozitārijos.

Otrā daļa attiecas uz pievienošanās kārtību sistēmām un to sadarbspēju. Lai apliecinātu tirgus dalībniekiem LCD uzskaites un norēķinu brīvu pieejamību, LCD 2007. gada vidū vienlaikus ar pārējiem ECSDA dalībniekiem parakstīja Piekļuves un sadarbspējas vadlīnijas (Access and Interoperability Guideline). Minēto vadlīniju mērķis ir piedāvāt tirgus dalībniekiem iespēju izvēlēties tiem piemērotāko vērtspapīru norēķinu pakalpojumu sniedzēju katrā darījuma kēdes posmā (tirdzniecība, uzskaitē un norēķini).

2008. gada 1. janvārī stājās spēkā Kodeksa trešā daļa – pakalpojumu savstarpēja atdalīšana un uzskaites nodalīšana (Service unbundling and accounting separation). Pakalpojumu atdalīšana un uzskaites nodalīšana ir svarīgs priekšnosacījums, lai turpinātu stiprināt Eiropas kapitāla tirgus caurredzamību un efektivitāti. No vienas puses, pakalpojumu savstarpēja atdalīšana tirgus dalībniekam sniedz izvēles tiesības, pērkot pakalpojumu, no otras puses, uzskaites nodalīšana nodrošina atbilstošu informāciju par piedāvāto pakalpojumu. Abu pasākumu mērķis ir padarīt caurredzamas savstarpējās sakarības starp ienākumiem un izdevumiem un dažādiem pakalpojumiem un sniegt dalībniekiem iespēju izvēlēties, kuru no pakalpojumiem pirkst.

Lai ieviestu Kodeksa prasības par pakalpojumu atdalīšanu, visi tie ECSDA biedri, t.sk. LCD, kas parakstījuši Kodeksu, vienojās par pakalpojumiem, kuri saskaņā ar Kodeksa prasībām atdalāmi cits no cita. Minētie pakalpojumi atspoguļoti vienotajā ECSDA Glossary for Service Unbundling (<https://www.ecsda.com>). Sākot ar 2008. gada 1. janvāri, LCD izpilda Kodeksa prasības attiecībā uz pakalpojumu atdalīšanu un uzskaites nodalīšanu.

Lai novērtētu katra pakalpojumu sniedzēja atbilstību Kodeksa trešās daļas "Pakalpojumu savstarpēja atdalīšana un uzskaites nodalīšana" izvirzītajām prasībām, 2008. gada jūlijā ECSDA, Eiropas Fondu biržu federācija (Federation of European Securities Exchanges; FESE) un Eiropas Centrālo darījuma starpnieku asociācija (European Association of Central Counterparty Clearing Houses; EACH) publicēja "Kārtību, kādā veicama pakalpojumu savstarpējās atdalīšanas un uzskaites nodalīšanas auditešana un novērtēta vispārējā atbilstība" (Terms of reference for auditing compliance with service unbundling and accounting separation and assessing general compliance).

Saskaņā ar minēto kārtību Eiropas centrālajiem depozitārijiem, sākot ar 2009. gadu, jāsagatavo pašnovērtējuma ziņojums par atbilstību vai neatbilstību Kodeksa izvirzītajiem priekšnosacījumiem, ko izvērtēs neatkarīgs auditors.

PIELIKUMS. BANKU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

	ES15 valstu banku grupu meitasbankas				Pārējās bankas			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Bilances rādītāji								
Banku un ārvalstu banku filiāļu skaits	6	7	7	9	17	17	16	18
Aktīvu kopsumma (milj. latu)	5 759.6	9 161.8	12 383.5	13 736.8	5 183.3	6 745.5	9 532.5	9 506.6
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	81.5	81.4	81.1	83.3	43.7	50.7	51.1	54.1
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	42.3	36.1	31.6	28.6	72.6	65.9	65.7	61.3
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	46.3	52.9	56.7	59.3	11.6	16.2	18.4	16.7
Kredītu un noguldījumu attiecība (%)	192.7	225.1	256.4	291.2	60.1	76.9	77.8	88.3
Aizņemto resursu koeficients (%) ¹	6.5	6.6	7.9	7.5	8.9	8.9	8.0	7.0
Pelnīspēja								
ROE (%) ²	27.1	23.4	24.9	10.0	25.7	27.4	23.2	-4.9
ROA (%) ³	1.6	1.4	1.7	0.7	1.9	2.1	1.6	-0.4
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ⁴	44.3	42.6	37.0	41.8	55.2	51.7	54.3	62.5
Peļņas marža (%) ⁵	52.3	52.0	61.3	27.0	44.7	53.9	46.0	-5.7
Kapitāla pieteikamība								
KPR (%)	8.9	9.4	10.8	12.7	11.6	11.4	11.4	10.8
Pirmā līmeņa KPR (%)	7.4	7.7	9.5	11.8	10.7	10.6	10.3	8.9
Likviditāte								
Likviditātes rādītājs (%) ⁶	37.7	40.6	46.4	48.7	62.1	59.4	62.1	56.3
Likvīdo aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ⁷	13.8	14.9	15.5	13.0	41.0	36.0	37.4	34.0
Aktīvu kvalitāte								
INK īpatsvars kopējā kredītporfeli (%)	0.5	0.4	0.4	1.7	1.2	0.6	0.4	3.8
Speciālo uzkrājumu kredītiem ne-MFI īpatsvars kredītporfeli (%)	0.6	0.5	0.5	1.5	0.9	0.6	0.4	2.9
Ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars kredītporfeli (%)	0.9	0.3	0.5	3.0	1.4	0.8	1.2	4.9

¹ Aktīvu un kapitāla un rezervju attiecība.

² Anualizētas pārskata perioda peļņas/zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu banku filiāļu dati).

³ Anualizētas pārskata perioda peļņas/zaudējuma attiecība pret vidējiem aktīviem.

⁴ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (Administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tūri procentu ienākumi + dividenžu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) x 100.

⁵ Finansiālās darbības peļņas un RSA attiecība.

⁶ FKTK noteiktie likvīdie aktīvi (nauda kasē; tās prasības pret Latvijas Banku un maksātspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, un noguldījumi ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja izņemt tos pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos, ja tiem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) nedrīkst būt mazāki par 30% no banku kārtējo saistību, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummas.

⁷ Likvīdie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu.